

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

obor: Mezinárodní obchod

Česko-finské kulturní rozdíly

(diplomová práce)

Autorka: Bc. Ivana Balážová

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Kamila Matysová, Ph.D.

Poděkování:

Tvorba diplomové práce by se nemohla obejít bez podpory mých blízkých ani bez podpory mé vedoucí Mgr. Ing. Kamily Matysové, Ph.D. Rodičům náleží díky za jejich víru v mé zdárné ukončení studia a za výdrž, kterou při mé podpoře prokázali. Mgr. Ing. Kamila Matysová, Ph.D. mi poskytla rady a podporu v oblastech, kde jsem si nebyla jistá a její vedení mi umožnilo posunout diplomovou práci na vyšší úroveň. Za což rovněž velmi děkuji. Mámě, Verči a Adéle děkuji za připomínky a korektury.

Díky patří rovněž přátelům, kamarádům, známým a známým známých, kteří nezištně a s velkou vervou šířili mou výzvu o zapojení se do výzkumu. Konečně také chci znovu a ze srdce poděkovat všem svým respondentům, kteří mi věnovali mnohdy několik hodin svého volného času a hovořili se mnou zcela otevřeně. Bez jejich pomoci by tato diplomová práce nikdy nevznikla.

Ještě jednou děkuji vám všem.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 23. dubna 2018

.....

podpis studenta

Obsah

Úvod.....	1
1. Fakta, poznatky a teoretický základ.....	3
1.1 Představení Finska.....	4
1.1.1 Geografie, demografie a z toho plynoucí finská specifika.....	4
1.1.2 Historie a z ní plynoucí národní identita	8
1.1.3 Politická situace a preference, všeobecná stabilita a média	17
1.1.4 Ekonomická situace a hospodářství.....	21
1.1.5 Vzdělávací systém	24
1.1.6 Umění a kultura	26
1.1.7 Specifické zvyky a tradice.....	28
1.1.8 Etiketa	33
1.2 Kultura.....	37
1.2.1 Subjekty kultury.....	39
1.2.2 Prvky kultury.....	40
1.2.3 Interkulturní komunikace	49
1.2.4 Kulturní dimenze a standardy	52
2. Výzkumná část – česko-finské a finsko-české kulturní standardy.....	67
2.1 Metodika výzkumu.....	67
2.2 Struktura respondentů.....	68
2.3 Omezení výzkumu	72
2.4 Představení výsledků výzkumu	73
2.5 Shrnutí výzkumu a doporučení.....	92
Závěr	96
Seznam knižních zdrojů.....	I
Seznam ostatních zdrojů.....	II

Seznam obrázků	IX
Seznam tabulek.....	IX

Úvod

Za ústřední motiv této diplomové práce byly vybrány kulturní rozdíly mezi českým a finským národem. Přestože jsou oba kulturní okruhy evropské a lze tedy bezesporu nalézt společné prvky, česká a finská kultura jsou ve své podstatě velmi rozdílné, což může při vzájemném kontaktu vyústit v řadu komplikací. Finsko je zemí s bohatou a fascinující kulturou, která si i přes mnoho staletí působící okolité vlivy zachovala svůj charakteristický ráz. Země se těší rostoucí oblibě mezi českými studenty jakožto ideální destinace na výměnný pobyt. Finský vzdělávací systém, celosvětově známý progresivním přístupem a vysokou úrovní vzdělávání svých studentů, představuje atraktivní studijní alternativu. Vzrůstá rovněž počet finských studentů, kteří přijíždějí do Prahy a jiných českých měst strávit zde svůj výměnný pobyt. Z obchodního hlediska může být finský trh zajímavý především v oblastech s vysokou přidanou hodnotou. V evropském měřítku jde o trh relativně malý, nasycený a poměrně konzervativní ve svých požadavcích. Jeho nespornou výhodou je vysoká úroveň koupěschopnosti a obchodní morálky. Firma, která se rozhodne ke vstupu na tamní trh, musí být připravena na pomalu se vyvíjející a finančně náročnou první fázi své obchodní strategie. Vybudování dobrého jména a prvních referencí bývá pro úspěch ve Finsku klíčovou záležitostí. Tato práce si klade za cíl pomocí výzkumu definovat česko-finské a finsko-české kulturní standardy a tím usnadnit porozumění vzájemných kulturních odlišností svým čtenářům.

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to mezi část teoretickou a praktickou. Vzhledem k množství a různorodosti teoretických poznatků a faktů, které budou nastíněny, je první oddíl rozdělen na dva hlavní úseky a větší množství kratších podkapitol. První úsek je zaměřen na Finsko a všechny aspekty, které mají přímý vliv na jeho kulturu, druhý úsek se věnuje kultuře, naplnění a uchopení tohoto abstraktního pojmu. Následný výzkum by nemohl být bez uvedení dostatečného kontextu plnohodnotný. Teoretická část rovněž propůjčuje prostor k formulaci výzkumných hypotéz.

Praktická část slouží k představení vlastního výzkumu, na jehož základě bude možné definovat vzájemné kulturní standardy. Výzkum je vedený metodou hloubkových rozhovorů s cílem získat svědectví o kritických interakčních situacích. Z jejich následné analýzy, srovnání a vyhodnocení vzejdou kýžené kulturní standardy.

Samotný výzkum sleduje ještě jeden cíl, a to konfrontaci hypotéz. V rámci diplomové práce je jich na základě teoretických poznatků o jednotlivých prvcích finské kultury zformulováno celkem šest.

1. hypotéza: Rozšířenost neformální verze finštiny je odrazem rovnostářství ve společnosti, v níž nezbyvá mnoho místa pro formální jazyk, který je používán zpravidla v komunikaci s autoritami. Mocenské vzdálenosti jsou ve Finsku tudíž menší než v Česku, kde je užívání formálního jazyka běžné.
2. hypotéza: Absence budoucího slovesného času indikuje, že Finové jsou více orientovaní na přítomnost než na budoucnost. Vnímání času v jejich pojetí je odlišné od našeho.
3. hypotéza: Ve Finsku je standardem nejen mocenská rovnost, ale i rovnost pohlaví. Důvodem je mimo jiné i nerozlišování pohlaví z gramatického hlediska.
4. hypotéza: Jedním z projevů rovnostářství je, že Finská společnost neklade důraz na hmotné statky a majetek. Důvodem je mimo jiné i absence posesivního slovesa a přivlastňovacích zájmen v jejich jazyce.
5. hypotéza: Pověstná finská pracovitost a skromnost je výsledkem mnohasetletého působení protestantské církve.
6. hypotéza: Dekorace v kostelích Finské evangelické luteránské církve jsou v porovnání s katolickými nebo pravoslavnými svatostánky velmi střídme, jelikož hojnost uměleckých děl a dekorativních prvků byla protestanty odsuzována jako rozmařilost. Církev dokázala ovlivnit estetické preference Finů, což se dnes odráží v jejich přímočarém umění, čistém architektonickém stylu a designu a střídém oblékání.

Práci uzavře shrnutí výzkumu a na základě získaných informací z rozhovorů budou uvedena doporučení pro vzájemná setkání Čechů a Finů.

1. Fakta, poznatky a teoretický základ

Abychom v následujících kapitolách diplomové práce mohli podrobněji rozebrat kulturní specifika vážící se k Finsku a jeho národu, je nejprve nezbytné zaměřit se na jeho obecné charakteristiky, tedy fakta. Představeny budou jak základní údaje – geografie, demografie, povrchná historie finského národa i dané oblasti a ekonomika, tak i údaje, které již čtenáři mohou pomoci při vytváření prvotní představy o finských hodnotách a kulturních specifikách. Řeč bude například o vzdělávacím systému, důležité roli rovnostářství ve společnosti nebo politických preferencí obyvatelstva. Následovat bude pohled na finskou uměleckou a především hudební scénu a dotkneme se rovněž specifických zvyků, tradic a jistých klíšé, která jsou s Finskem a jeho obyvateli spojována. Podkapitolu uzavře pasáž o mezinárodním jednání a jeho etiketě.

Kultura – aby bylo zároveň možné tento abstraktní a často v různých kontextech skloňovaný pojem lépe uchopit, je do první kapitoly diplomové práce zařazen teoretický podklad o kultuře. Tato část je zaměřena především na pojmenování, definování a vysvětlení jednotlivých subjektů a prvků kultury. Zanesen je rovněž pojem interkulturní komunikace a z ní plynoucí kulturní šok, který se v rámci interkulturního styku subjektům často dostavuje. K současnému pohledu na dvě odlišné kultury a jejich srovnání existuje více teoretických postupů a metod, které vzešly z děl různých autorů. Budou představeny dva světově nejproslulejší přístupy, a to kulturní dimenze Geerta Hofstedeho a teorie kulturních dimenzí Fonsa Trompenaarse. Nicméně výzkum, který je náplní poslední části diplomové práce, je založen na teorii z díla Alexandra Thomase, kterou v rámci utvoření kompletního teoretického zázemí představíme v závěru této kapitoly.

Všechna fakta a souhrn teoretických poznatků nám v pozdějších částech práce pomohou provázat a lépe pochopit jednotlivá kulturní specifika Finů. Cílem první kapitoly diplomové práce je umožnit čtenáři zasadit výstupy pozdějšího výzkumu do širšího kontextu, aby tak mohlo dojít k utvoření komplexního vnímání dané problematiky.

1.1 Představení Finska

Finsko, oficiálně Finská republika (finsky Suomen tasavalta, švédsky Republiken Finland), je severoevropský stát, často mylně označovaný za jednu ze skandinávských zemí. Samostatné Finsko vzniklo vyhlášením nezávislosti na Rusku 6. prosince 1917, tudíž v nedávné době oslavilo stoleté výročí nezávislosti. Politickým uspořádáním jde o parlamentní republiku. Hlavním městem jsou Helsinky (finsky Helsinki, švédsky Helsingfors), které jsou s více než šesti sty tisíci obyvateli zároveň největším městem v zemi. Celosvětově jde o druhou nejseverněji položenou metropoli hned za islandským Reykjavíkem.

Finsko je rozvinutou zemí s jedním ze světově nevyšších HDP/obyv., vysokým životním standardem a rozvinutou demokracií. Pravidelně se rovněž umisťuje na vrcholných příčkách žebříčků sledujících svobodu tisku, míru korupce nebo ochranu životního prostředí. Je členem většiny podstatných mezinárodních organizací, jmenovitě například Evropské unie a její Eurozóny, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Světové obchodní organizace (WTO), Skupiny světové banky (WB) a v neposlední řadě samozřejmě i Organizace spojených národů (OSN). Z geopolitických důvodů Finsko není členem Severoatlantické aliance (NATO), byť s ní dlouhodobě úzce spolupracuje. V souvislosti s prezidentskými volbami konanými v únoru 2018 se znovu otevřela veřejná polemika o výhodách a nevýhodách setrvání ve vojenské neutralitě versus připojení se k obrannému paktu NATO.¹ Finsko je po boku skandinávských zemí a Islandu členem Severské rady, významného regionálního uskupení severní Evropy.

1.1.1 Geografie, demografie a z toho plynoucí finská specifika

Finsko leží v oblasti severní Evropy, východně od Skandinávie. Jeho území je ohraničené ze západu Botnickým a z jihu Finským zálivem. Pevninské hranice sdílí se třemi státy, a to se Švédskem, jejichž společná hranice vede od trojmezí s Norskem až po místo, kde se řeka Torne (Tornionjoki) vlévá do Botnického zálivu, s již zmíněným Norskem ze severu a s Ruskem po celé délce své východní hranice. Na východní hranici leží i druhý trojmezí bod Finska, tentokrát s Norskem a Ruskem.

¹ SCHULTZ, Teri, 2017. *Finland debates joining NATO despite Russian warnings*. In: *Dw.com* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.dw.com/en/finland-debates-joining-nato-despite-russian-warnings/a-40879131>

Obrázek 1: Mapa Finska

Zdroj: *Cia.gov*²

Finsko mělo k březnu 2017 pět a půl milionů obyvatel nerovnoměrně rozprostřených na rozloze 338, 4 tisíc km², což z něj činí nejřidčeji osídlenou členskou zemi Evropské unie.³⁴ Zvláštností je, že finské území se ročně zvětšuje přibližně o sedm km² díky probíhajícímu procesu postglaciálního vzestupu – laicky řečeno, území, která v dávných dobách pokrýval těžký led jsou nyní uvolněná a pozvolna vyvstávají.⁵ Úředními jazyky jsou

² Central Intelligence Agency. *The World Factbook – Finland*. Verze z 30. 01. 2018. In: *Cia.gov* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fi.html>

³ Eurostat. *Area by NUTS 3 region, total area*. Verze z 18. 12. 2017. In: *Appsso.eurostat.ec.europa.eu* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-115325_QID_-34622DC9_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;UNIT,L,Z,0;LANDUSE,L,Z,1;INDICATORS,C,Z,2;&zSelection=DS-115325INDICATORS,OBS_FLAG;DS-115325LANDUSE,TOTAL;DS-115325UNI

⁴ Zastupitelský úřad ČR v Helsinskách (Finsko). *Finsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Verze z 5. 6. 2017. In: *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/finsko-zakladni-charakteristika-teritoria-17992.html>

⁵ MAGNUSSON, Jon B. *The Only Place in the World Where Sea Level Is Falling, Not Rising*. Verze z 07. 08. 2017. In: *Slate.com* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z:

finština a švédština. Několik tisíc Laponců neboli Sámů žijících na severu země hovoří svým vlastním jazykem – sámštinou. Obyvatelstvo Finska je homogenní, přes devadesát procent obyvatel se národnostně a etnicky identifikuje jako Finové, přičemž největší minoritu tvoří Švédi s pěti procenty populace. Zhruba jedna čtvrtina obyvatelstva (cca 1,3 milionu) žije v širší aglomeraci Helsinek, do níž spadají mimo jiné i dvě z osmi finských měst s populací přesahující sto tisíc obyvatel – Espoo a Vantaa. V celé zemi žijí ve městech necelé dvě třetiny obyvatel, přičemž polovina z nich žije ve výše zmíněných osmi velkých centrech. Metropolitní oblast Helsinek je těžištěm finského hospodářství, jelikož ročně vyprodukuje zhruba třetinu HDP.

Základní administrativní jednotkou ve Finsku je zhruba třístovka obcí (finsky kunta, švédsky kommun), které zajišťují v rámci své územní působnosti většinu veřejných služeb – vzdělávání do středoškolské úrovně, zdravotnictví, sociální služby, dopravu. Obce mají poměrně rozsáhlé pravomoci, které sahají až do úrovně stanovování daní a jsou rovněž významným zaměstnavatelem – pracuje pro ně zhruba pětina produktivní populace.

Země je dále administrativně rozdělená na 19 provincií (finsky maakunta, švédsky landskap), z nichž jedna je autonomní oblast Alandských ostrovů (Åhvenanmaa, Åland), které se nacházejí na jihu Botnického zálivu. Zhruba polovina všech municipalit je buď dvojjazyčná nebo v případě Åland výhradně švédsky hovořící.⁶

Finsko je převážně rovinaté, hory se nacházejí pouze na severu, daleko za polárním kruhem. Za polárním kruhem leží zhruba čtvrtina území. Nejvyšší bod je ve výšce 1328 m. n. m. a nachází se na úpatí hory Halti. Její vrchol však náleží Norsku. Zbytek území je hustě zalesněný s velkým množstvím řek, jezer a bažin. Úhrnně vodní plochy zabírají deset procent povrchu, na lesní plochy připadá zhruba sedmdesát procent a zemědělsky obdělávaná půda tvoří zhruba sedm a půl procenta. Díky hustému zalesnění je kvalita ovzduší ve Finsku na velmi vysoké úrovni. V jihovýchodní části země se nacházejí rozsáhlé jezerní systémy společně se čtvrtým největším evropským jezerem Saimaa. K Finsku rovněž náleží více než 180 tisíc ostrovů, jezerních i mořských. Jsou rozesety podél pobřeží Botnického i Finského zálivu, nicméně jejich nejkoncentrovanější výskyt je v Ålandském

http://www.slate.com/articles/health_and_science/science/2017/08/why_sea_level_is_falling_in_finland_and_sweden.html

⁶ The Association of Finnish Local and Regional Authorities. *Finnish municipalities and regions*. Verze z 16. 02. 2017. In: *LocalFinland.fi* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.localfinland.fi/expert-services/finnish-municipalities-and-regions>

souostroví. Klima je typicky severské až subarktické, charakteristické dlouhými zimami, krátkými léty, vysokými úhrnnými srážkami a nevelkým počtem dní se slunečním svitem.⁷

JOKAMIEHENOIKEUS ANEB VEŘEJNÁ PŘÍSTUPNOST KRAJINY

Vzhledem k výrazné rozloze a nízkému zalidnění může i dnes cestování mezi jednotlivými finskými městy a oblastmi zabrat více dní. V minulosti byla prostupnost krajiny o poznání horší a mnohadenní cesty mezi osídlenými oblastmi byly nutností. Ze středoevropského a severoevropského prostoru známý koncept volného pohybu krajinou dostává ve Finsku ještě další rozměr. Všeobecný volný přístup je zde tradičně pojímán ve své nejširší možné podobě a je považován za nepopíratelné právo každého člověka. Zatímco kupříkladu české normy stanovující pravidla veřejné přístupnosti krajiny (zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, § 63)⁸ umožňují volný průchod přes většinu pozemků ve veřejném vlastnictví a přístup do lesů včetně sběru tamních plodů, finský koncept Jokamiehen oikeus (doslova právo každého člověka) zaručuje každému právo se zdržovat a volně se pohybovat pěšky, plavmo, na kole, na lyžích, na bruslích nebo na lodi v prostoru a požívat jeho výnosy pro potřebu vlastního nasycení a přežití. Regulován není nejen sběr lesních plodů, ale ani rybolov na prut. Případné výtěžky z prodeje takto získaných plodů přírody jsou oproštěny od daně. Přespání v přírodě je mimo chráněná území neomezené. Nepřípustné je pouze nasytit se z produktu pěstelské nebo chovatelské aktivity jiného člověka, kempovat v nevhodné blízkosti od cizího obydlí, zanechávat po sobě odpadky, rozdělávat ohně v přímém kontaktu se zemí, případně svou činností poničit at' už krajinu nebo třeba něčí pole.

Toto velmi rozsáhlé pojetí veřejné přístupnosti krajiny je ryze finské, tudíž není v celém rozsahu uplatnitelné na území Aland, které byly historicky i kulturně vždy spojené se Švédskem. Zdejší omezení se týkají především přespávání ve volné krajině, které na ostrovech není tolerováno.⁹

⁷ Central Intelligence Agency. *The World Factbook – Finland*. Verze z 30. 01. 2018. In: *Cia.gov* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fi.html>

⁸ Zákon č. 114/1992 Sb. *Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny, § 63 Přístup do krajiny*. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114/zneni-20180101#Top>

⁹ Ministry of the Environment. *Everyman's right – Legislation and Practice*. Verze z 31. 05. 2017. In: *Ym.fi* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z:

1.1.2 Historie a z ní plynoucí národní identita

Předpokládá se, že první lidé přišli do oblasti dnešního Finska zhruba před devíti tisíci lety v návaznosti na postupné ustupování ledovců. Je možné, že mezi prvními skupinami, které do oblasti pronikaly, byli i prapředci dnešních Sámů, kteří byli dalšími migračními vlnami zauralských kmenů postupně vytlačováni až do oblastí za polárním kruhem. V jižních oblastech dnešního Finska se usadily první ugrofinské kmeny a utvořily tak první usídlené, byť velmi řídké, osídlení v oblasti. Dle všeobecně přijímané teorie vedla do Finska migrační vlna z oblasti Pobaltí.¹⁰ Doba okolo přelomu letopočtu se v oblasti nesla na vlně obchodního ruchu na trase mezi Skandinávií a oblastmi severního Ruska, zároveň ale došlo okolo roku 500 př. n. l. k silnému ochlazení, které mělo za následek významnou redukci počtu obyvatel.¹¹

Ve 12. století, přesněji v roce 1154, se Finsko dostává do sedm set let trvajícího područí ze strany Švédska následkem křížových výprav, které zde podnikl švédský král Erik. Odhaduje se, že v té době žilo ve Finsku zhruba padesát tisíc lidí. Po celá staletí se tak švédština stala oficiálním a jediným vyučovaným jazykem, přičemž tradiční finština se udržovala v mluvené formě mezi běžným lidem a byla v ní tištěna náboženská literatura. S proměnlivou mocenskou situací uvnitř švédského království se často měnila i oficiální role Finska – někdy bylo integrální součástí švédského království a stávalo se darem krále různým aristokratům, jindy se o něj vedly vnitřní ozbrojené spory.¹² Více než vnitřní stále se opakující konflikty bylo nikdy neutichající hrozbou silící Rusko za východní hranicí. Všechny výše uvedené vlivy postupně vedly k vytvoření finské pospolitosti, která v předchozích stoletích chyběla. S nastalou expanzí Švédska na jih a západ se role Finska v rámci království zredukovala na přirozené, řídké osídlené a špatně prostupné nárazníkové pásmo mezi Švédskem a Ruskem a na zdroj sil pro potřeby vojska.

<http://www.ym.fi/download/noname/%7B595923BE-007D-4405-B69C-1748A02055EF%7D/57650>

¹⁰ JUTIKKALA, Eino a PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 408 s. ISBN 80-7106-406-8. strany 7 – 12.

¹¹ ENADER, H. a HENRIKSSON, M. I. *Finland – Earliest peoples*. In: *Britannica.com* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Earliest-peoples>

¹² ENADER, H., HENRIKSSON, M. I. a SANDVIK, G. *Finland – Finland under Swedish rule*. In: *Britannica.com* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Finland-under-Swedish-rule>

Malá doba ledová, která zasáhla Evropu na konci 17. století, měla ve Finsku tragické následky. Odhady se liší v jednotkách procent, přesto z různých zdrojů plyne, že zhoršené životní podmínky a propuklý hladomor nepřežilo dvacet pět až třicet procent tehdejší finské populace.¹³

V letech 1808 – 1809 bylo Finsko postupně dobyté Ruským impériem, přičemž setrvalý nezájem ze strany Švédů vedl k tomu, že jednání o budoucím uspořádání s příchozí mocností zůstala v rukou Finů. Výsledkem bylo provázání s Ruskem pomocí personální unie, čímž se Finsko stalo velkoknížectvím s relativně velkou autonomií. Pro Finsko, nově politicky zformovanou entitu na základě národnostního principu, s vlastním obyvatelstvem a reprezentací (finský Senát spolupracoval s byrokratickým aparátem v čele s guvernérem loajálním k carovi), nastala doba prosperity a rozvoje doprovázená rychlým populačním nárůstem až k hranici 900 tisíc obyvatel. V roce 1812 se na příkaz cara stávají hlavním městem do té doby nevýznamné Helsinky a nastává jejich velkolepé přebudování do dnešní podoby výstavního přístavního města. V této době se rovněž rodí dodnes dominující odvětví těžby dřeva a navazujícího dřevozpracovatelství.¹⁴

Devatenácté století je ve finských dějinách obdobím národního obrození, jelikož Ruskem podporované zpretrhání vazeb na Švédsko bylo vedeno cestou podpory finské národní identity. Car Alexandr I. se zavázal respektovat odlišné náboženské vyznání Finů a jiná občanská práva. Proces vyvrcholil na přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy se finština dočkala zrovnoprávnění s do té doby dominující švédštinou. V roce 1949 byl vydán dodnes nejdůležitější epos finských dějin Kalevala ve své finální podobě. Epos byl sepsán z ústní lidové slovesnosti lékařem a folkloristou Eliasem Lönnrotem. Kalevala je dodnes základním pilířem národní finské hrdosti.¹⁵

S počínajícím dvacátým stoletím byl stále citelnější tlak na rusifikaci Finska, který se zvětšoval úměrně narůstající finské emancipaci. V tomto období se zformovaly první finské

¹³ NEUMANN, J. a LINDGRÉN, S., 1979. *Great Historical Events That Were Significantly Affected by the Weather: 4, The Great Famines in Finland and Estonia, 1695–97*. Bulletin American Meteorological Society. Vol. 60, No. 7 (July 1979). strany 775 – 778. ISSN 0003-0007. Dostupné z: [https://doi.org/10.1175/1520-0477\(1979\)060<0775:GHETWS>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1175/1520-0477(1979)060<0775:GHETWS>2.0.CO;2)

¹⁴ SADVIK, G. a HENRIKSSON, M. I. *Finland – Autonomous grand duchy*. In: *Britannica.com* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Finland-under-Swedish-rule> - ref26089

¹⁵ ASPLUND, Anneli a METTOMÄKI, Sirkka-Liisa. *KALEVALA: THE FINNISH NATIONAL EPIC*. Verze z r. 2017. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/kalevala-the-finnish-national-epic/>

politické strany, které i přes rozdílné názory spojovala programová myšlenka na odtržení se od carského Ruska. Ruština byla ustanovena třetím oficiálním jazykem. Finská armáda byla rozpuštěna, přičemž záměrem bylo nahradit ji brannou povinností do carské armády, která pro velký odpor Finů ztroskotala. Finská armáda nicméně obnovena nebyla a car získal možnost kdykoliv odvolat finskou autonomii a oblast prohlásit za nedělitelnou část impéria. V probíhající první světové válce přestalo Rusko zmítané vnitřními problémy a vyčerpané boji na frontách věnovat patřičnou pozornost „finské otázce“ a finským osvobozeneckým silám se tak podařilo zajistit podporu a vojenský výcvik ze strany Německa. Po Říjnové revoluci byl revolučními ruskými silami obnoven finský Senát, který neprodleně 6. prosince 1917 vyhlásil nezávislost. Leninova bolševická administrativa ji na samotném sklonku roku 1917 uznala. Nakolik samotné odtržení proběhlo poklidně, následný sled vnitřních událostí v nově vzniklém Finsku byl velmi bouřlivý a země si hned na úvod své samostatnosti prošla hlubokou krizí, která vyústila v krvavou občanskou válku. Vyžádala si přes 36 tisíc obětí z celkové populace čítající tři a půl milionu.¹⁶

Turbulentní situace vynesla do popředí generála **Carla Gustava Emila Mannerheima (* 4. června 1867 – † 27. ledna 1951)**, který se stal na dalších několik desetiletí přední osobností finského boje za nezávislost. Jeho úsilím byla zformována finská armáda, v roce 1918 se stal krátkodobě regentem (Finsko bylo krátce monarchií), byl politickým vůdcem země a velitelem ozbrojených sil ve všech válkách a nakonec i prezidentem Finska. Do dnešních dnů je považován za jednoho z největších vojevůdců a vojenských stratégů a pro Finy je ztělesněním národního hrdiny, kterému jsou skládány četné pocty.¹⁷

Meziválečné období bylo pro Finsko důležité především v otázkách hledání ideálního vlastního vnitřního uspořádání, navazování diplomatických vztahů a přijímání vlastní mezinárodní identity. S tím byly spojené přetrvávající územní nároky na oblast východní Karélie, která byla kulturně a historicky spjatá s Finskem.

¹⁶ SILTALA, Juha, 2006. *NATIONAL REBIRTH OUT OF YOUNG BLOOD - Sacrificial fantasies in the Finnish Civil War, 1917 – 1918*. Scandinavian journal of history, Vol. 31, No 3/4 (September 2006). Taylor & Francis. ISSN 0346-8755. strany 290 – 307. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=23311586&lang=cs&site=eds-live>

¹⁷ TAYLOR, John M., 2010. *Mannerheim Draws Lines in the Snow*. MHQ : The Quarterly Journal of Military History, Vol. 22, No. 3 (Spring 2010). ISSN 1040-5992. strany 54 – 65 a strana 7. [cit. 11. 02. 2018]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/223674278?accountid=17203>

Palčivým územním problémem byla dlouhá společná hranice se Sovětským svazem. V době, kdy se bezpečnostní situace v Evropě vyostřovala, představoval Sovětský svaz pro Fíny rostoucí hrozbu. K jejímu snížení měl vést podpis bilaterální smlouvy o vzájemném neútočení z roku 1932, nicméně ani tento krok vzájemnou nedůvěru a ostražitost nijak nezlehčil. Země tak zůstaly v nepříjemné atmosféře „vzájemně nechtěných sousedů“, kdy v Sovětském svazu sílily hlasy zpochybňující finskou nezávislost a potřebu Finsko získat zpět, přičemž to usilovně stavělo moderní a silnou armádu v předtuše její blížící se potřeby.

ZIMNÍ VÁLKA, POKRAČOVACÍ VÁLKA A LAPONSKÁ VÁLKA

Počátek ozbrojeného konfliktu mezi Finskem a Sovětským svazem, známým jako zimní válka (30. listopadu 1939 – 13. března 1940), je nutno vnímat v širším evropském kontextu, nikoliv pouze jako eskalování dlouhodobého napětí mezi oběma zeměmi. Válka byla přímým následkem dobytí Polska Němci, což zvýšilo obavy Sovětů o bezpečnost Leningradu. Sovětský svaz požadoval na Finsku podepsání jednostranně výhodné dohody (v podobném duchu jako dohody vnucené pobaltským republikám), která mj. obsahovala část o postoupení námořní pevnosti Hanko (Hangö), několika ostrovů ve Finském zálivu a část pevniny na území Karélie, aby Leningrad byl efektivněji chráněn. Finové vznesené požadavky odmítli plnit, načež Sověti do oblasti vpadli. Zimní válka sice byla paralelním konfliktem k probíhající 2. světové válce, příčiny tohoto finsko-sovětského konfliktu, jeho průběh i následky však silně ovlivnily její vývoj.

Výsledky rychlé a kruté zimní války byly překvapivé a bolestné pro obě strany konfliktu. Sovětům se podařilo dobýt centrum Karélie, průmyslově vyspělé město Viipuri a ohrožit Finsko, byť cena, kterou Rudá armáda zaplatila, byla v porovnání s výnosem velmi vysoká. Finsko podpisem příměří přišlo o velkou část svého území, mj. o rozvinutou Karélii, o pevnost Hanko, kde vznikla sovětská základna, a také muselo strpět přesuny rudoarmějců po svém území.

To, co Finsko získalo, byla především zvýšená mezinárodní reputace, vnitřní sjednocení obyvatelstva a překonání rozdílů panujících od občanské války. Pro Stalina se z okrajové otázky „získání ztraceného území“ stalo Finsko velkým problémem a zdrojem jeho velkého ponížení a katastrofických ztrát. Rudá armáda nikdy nezveřejnila počet obětí, které jí zimní válka přinesla, ale dnešní odhady mluví o 300 tisících ztracených mužů z cca 1 milionu nasazených, dále 600 letadel a 3 500 tanků a jiných obrněných vozidel. Oproti tomu Finové

přišli o cca 70 tisíc mužů z cca 300 tisíc nasazených, 70 letadel a 16 tanků a jiných vozidel.¹⁸ Taktika, houževnatost a odhodlanost, kterou malá finská armáda prokázala, ohromily i Němce ruku v ruce s tím, jak v jejich očích klesla pověst Rudé armády.¹⁹

Výsledky zimní války nebyly uspokojivé ani pro Finy, ani pro Sověty. Finskou prioritou bylo znovudobytí ztracených území a definitivní zamezení silného vměšování Sovětů do vnitropolitické situace, kdežto Sověti po příšerných ztrátách, které utrpěli, považovali za nezbytné finskou hrozbu důsledně eliminovat.

Pokračovací válka vznikla v důsledku spolupráce Finska s Německem. Finové Němcům umožnili ze svého území podnikat útoky na Sovětský svaz a v týlu je podporovali, přičemž si oficiálně udržovali pozici neutrální země. Finové předpokládali, že Sověti zareagují na německý útok a napadnou při něm finské „neutrální“ území. Na rozdíl od zimní války se pokračovací válka značně protáhla, trvala od června 1941 do září 1944 a velkou roli v ní sehrála vojenská podpora ze strany Německa. Za dobu jejího trvání se situace na frontě několikrát otočila, nakonec byla ukončena příměřím, které nepřineslo žádné teritoriální změny oproti stavu z roku 1940. Sověti potřebovali koncentrovat své síly do střední Evropy a navrhli tak pro obě strany přijatelné podmínky. Finsko se zavázalo k vysokým reparacím a definitivně se smířilo se ztrátou Karélie a dalších oblastí, na druhou stranu ale vyhrálo svůj boj o nezávislost. Díky Mannerheimově taktice, dlouhodobějším snahám vyvázat se z konfliktu Německo vs. Sovětský svaz a vyjednávání se na Finsko nesnesly další poválečné represe.

Poslední ze série válek, laponská válka (srpen 1944 až duben 1945), byla bojem Finů proti Němcům na vlastním území. Uzavřené příměří se Sověty stanovovalo mj. i povinnost pro Finsko zabezpečit odsun německých jednotek ze svého území a zadržené vojáky internovat. Němci se nevzdávali bez boje a postupující Finy, kteří je vytlačovali směrem na sever, zpomalovali ničením veškeré infrastruktury a měst, která postupně opouštěli. Snahou Němců bylo co nejdéle udržet bohaté niklové doly hluboko v Laponsku. V rámci Laponské války sice proběhla jen jedna urputná bitva, o Tornio – hraniční město, přes které vedla jedna ze dvou možných únikových cest pro Němce, ale její hospodářské

¹⁸ KORHONEN, Sami, H.E. *Causalities in the Winter War*. Verze z r. 2006. In: *Winterwar.com* [online]. [cit. 16. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.winterwar.com/War%27sEnd/casualti.htm>

¹⁹ JUTIKKALA, Eino a PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 408 s. ISBN 80-7106-406-8. strany 250 - 258

následky byly rozsáhlé. Rovaniemi, hlavní město severní oblasti, bylo kompletně vypáleno a zhruba 100 tisíc obyvatel přišlo o své domovy. Spoušť, kterou za sebou stahující se německé jednotky zanechaly, významnou měrou přispěla k prohloubení poválečných problémů Finska.

Poválečné období bylo pro Finsko velkou zkouškou. Země byla poničená, trápily ji statisíce vnitřně přesídlených obyvatel, vysoká nezaměstnanost a především povinnost splácet vysoké reparace v naturáliích. V mezinárodním prostředí bylo Finsko pod stálým dohledem kontrolní komise ustanovené Spojenými národy, v praxi byli členové komise pouze ze Sovětského svazu. Zvláště její předseda Andrej Alexandrovič Ždanov byl pro Finy velmi obávanou postavou. Politické vedení SSSR věřilo v to, že se jim ve Finsku důsledným a pomalým přístupem povede dosáhnout stejného vývoje jako v zemích středoevropského regionu, tedy vytvořit další v řadě lidových demokracií nebo ještě lépe další sovětskou socialistickou republiku. Akční plán Sovětů do velké míry usměrňovalo vědomí, že po celém Finsku jsou poschovávány zbraně a munice, které při demobilizaci obyvatelstvo buď neodevzdalo nebo vojenští představitelé důmyslně schovali. V případě snahy o politický převrat se tedy očekával výrazný partyzánský odboj.

Součástí podmínek příměří byla i povinnost potrestat osoby vinné z válečných zločinů. K velké nelibosti Finů z definice vyplynulo, že Sověti žádali nejen potrestání vojenských zločinů, ale i vysoké tresty pro politické představitele nesoucí za válku odpovědnost. Finové byli donuceni soudit ve zvláštním tribunálu své někdejší představitele, kteří stáli v čele jejich bojů o nezávislost. Dlouholeté tresty vězení byly uloženy někdejšímu prezidentovi Rytimu, dvěma někdejšími předsedům vlád, několika členům bývalých kabinetů a někdejšímu velvyslanci v Berlíně. Sověti prostřednictvím kontrolní komise ani zvláštního tribunálu nicméně nežádali stíhání Mannerheima, toho času finského prezidenta. Ten však po ukončení procesů ze solidárnosti s odsouzenými na svou funkci rezignoval a otevřel tak dveře do úřadu Juhovi Kustimu Paasikivimu. V této době začíná urputná finská snaha dostát své deklarované neutralitě a desetiletí balancování na tenké hraně mezi západem a nepopuzováním východního souseda. Její první fáze vešla do širšího povědomí jako Paasikiviho linie, jejíž součástí bylo i odmítnutí Marshallova plánu. Přijetí nabízené pomoci by v sovětských očích znamenalo politický závazek Západu. „Poslušnost“ Finů Sověti kvitovali ratifikací mírové smlouvy a nastolením dialogu o uzavírání dalších sbližovacích smluv, které se ale díky Paasikiviho brilantnímu vyjednávání značně lišily od smluv uzavřených mezi SSSR a Rumunskem nebo Maďarskem. V případě napadení Finska

Německem a jeho spojenci za účelem dalšího tažení na SSSR nesměla přijít sovětská pomoc automaticky, ale až na vyžádání.

Reparace byly vyčísleny na 300 milionů dolarů během šesti let v předem fixně stanovených cenách. Sovětský svaz v návaznosti na uzavření mírové smlouvy a podpisu bilaterální smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci část reparací odpustil na 227, 5 milionu rozprostřených do osmi let. Reálná výše reparací nakonec dosáhla částky 570 milionů dolarů – tržní ceny surovin a výrobků dodávaných do SSSR byly výrazně vyšší než fixní ceny, v nichž byly reparace počítány.

Klíčovými faktory, díky nimž se zprvu velmi podobně se vyvíjející situace ve Finsku a v Československu nakonec rozešla do dvou rozdílných směrů, byla role státního aparátu a loajalita armády vůči němu. Finský úřednický aparát byl již od doby švédské nadvlády neodvolatelný a vysokému tlaku na rezignaci ze strany Sovětů podlehl jen několik nejvýše postavených osob. Neodvolatelnost úředníků byla trnem v oku především finským komunistům, kteří se v parlamentu opakovaně domáhali jejího prolomení. Zde opět do situace zasáhl prezident Paasikivi a stínovou politikou všechny takové snahy zmařil. Nejdůležitější ale byla neochvějná loajalita armády vůči reprezentaci nezávislého Finska, přičemž silné zážitky ze zimní a pokračovací války v dané situaci hrály klíčovou roli.

V momentě, kdy finští představitelé podepsali smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, se zemí rozšířila fáma, že byla země svedená na „československou cestu“ končící přerodem v lidovou demokracii. Atmosféra v zemi musela být velmi tíživá. Armáda i policie byly v pohotovosti, přičemž se jim různými kličkami dařilo držet v aktivní službě i ty členy, kteří v předchozích několika měsících měli odejít do záloh. Finští komunisté lačnili po převratu a převzetí moci, nicméně v takto vyostřené situaci jim Stalin nepřislíbil pomoc. Důvodů měl pravděpodobně více – již zmiňované vědomí vysoké míry ozbrojenosti obyvatelstva, nechť vměšovat se do vnitrostátních záležitostí země, s níž právě uzavřel vojenskou smlouvu, a v neposlední řadě i obavy z následků případné nezdařilé revoluce v mezinárodním prostředí. Ochranu Finska ze strany mezinárodního společenství a jeho přimknutí k Západu riskovat nechtěl. Období 1944 – 1948 Finové nejčastěji nazývají „léty nebezpečí“, ještě přesnější označení období vtiskl prezident Paasikivi, který ho označil za „Paasikiviho strašné roky“. V pojmenováních se mísí jak všeobíhající strach ze sovětské přítomnosti, hrozby komunismu, tak i všechna úskalí, jimiž musela finská politická reprezentace procházet.

Volby v roce 1948 oslabily pozici finských komunistů a do popředí vynesly nové politické osobnosti, které se na vedení země nepodílely ve válečném období, mezi nimi i Urho Kalevi Kekkonen, premiéra a pozdějšího prezidenta, který svou politikou jasně vyhraněné finské neutrality v mnohém navázal na Paasikiviho a vytvořil tak „Paasikiviho-Kekkonenovu linii“. Finské sebevědomí pozitivně ovlivnilo pořádání Olympiády v roce 1952 a smrt Stalina v roce 1953, která pro zemi znamenala možnost připojit se k Organizaci spojených národů a Severské radě.

Od padesátých až do osmdesátých let byl vztah Finska a Sovětského svazu nepřetržitě napjatý. Seběmenší náznak přimykání Finska k Západu vyvolával ostrou a propagandou podpořenou reakci Sovětů. Každý integrační krok Finů směrem do Evropy musel být vyvažován bilaterální dohodou se SSSR. Situaci neusnadňovala ani relativně silná Komunistická strana Finska, která se ve Finsku sice těšila značně kolísavé popularitě, svým působením však ovlivňovala např. v zemi silné odbory.

Role Finska na mezinárodním politickém poli znatelně posílila v roce 1975, kdy za místo konání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě byly vybrány Helsinky. Návrh vzešel od Sovětů a Západem byl kladně přijat, což silně podtrhlo letitou finskou snahu o neutrální pozici.²⁰

V průběhu 80. let došlo k definitivnímu rozkolu mezi finskými komunisty, přičemž většina se přiklonila blíže ke střednímu politickému proudu a pro-moskevská frakce zůstala ve výrazné menšině. Rok 1991 přinesl rozpad Sovětského svazu a tím i značné snížení tlaku, s nímž se Finsko v uplynulých dekáдах muselo vyrovnávat. Mimo jiné došlo i k ukončení platnosti smlouvy o vzájemné vojenské podpoře a obraně. Nahradila ji nová smlouva mezi Finskem a Ruskou federací z roku 1992, která se omezuje pouze na závazek řešit vzájemné dohody výlučně mírovou cestou.

Finsku, které bylo počátkem 90. let oproštěno od silného závazku vůči východnímu sousedovi, se otevřely dveře k hlubší integraci v rámci evropského prostoru. Toho využilo záhy v roce 1993, kdy vzneslo žádost o přidružení do právě vzniklé Evropské unie a členským státem se následně stalo v roce 1995, v roce 1999 se zavázalo přijmout společnou měnu, kterou zavedlo do oběhu v roce 2002. I přes to, že Finsko vynaložilo

²⁰ JUTIKKALA, Eino a PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 408 s. ISBN 80-7106-406-8. strany 259 - 275

velké úsilí k přeorientování svého exportu a politických aktivit směrem k unijním zemím, zůstává i nadále Rusko jeho významným a vrtkavým partnerem v obou rovinách.²¹

NÁRODNĚ-KULTURNÍ KONCEPT SISU

Sisu jakožto pojem, koncept a hodnota je silně zakotvený ve finské identitě. Je často zmiňován a skloňován v různých zdrojích o Finsku a jeho kultuře, jeho přesná definice je však stěží k nalezení. Cizojazyčný ekvivalent bychom hledali marně, je vždy nutné použít opis.

V zásadě jde o soubor hodnot a vnitřních motivací umožňujících člověku nebo skupině zarputile překonávat výrazné překážky. Nikdy se nevzdát, vytrvat, být statečný, nebojácný, odolný, umět shromáždit všechnu dostupnou energii, soustředit se na zdolání cíle, ale zároveň navenek zůstat klidný a tichý. Mezi slovy často se opakujícími k popsání sisu se dále objevuje: kuráž, pevná vůle, hrdinství, houževnatost,... Osobnost konající v souladu s hodnotami sisu však nelze spojovat s elánem nebo energičností. Naopak součástí konceptu je jistá pochmurnost, zasmušilost a přesvědčení, že silná motivace může mít kořeny i v neutěšenosti.

Na zformování sisu se bezesporu velkou měrou podílely dva výrazné faktory – geografická poloha Finska a staletí trvající podrobení finského národa cizím kulturám. Nehostinné přírodní podmínky severské krajiny, její špatná prostupnost, chmurné a deštivé podnebí, dlouhé a tuhé zimy, nedostatek světla nebo málo úrodná půda společně s později se zformovanou snahou o vlastní sebeurčení, uchování rozdílného jazyka a kultury, to vše podržené opakovanými krvavými boji za nezávislost. Ve zdrojích referujících o trojici válek ze 40. let 20. století se sisu jako zdůvodnění vytrvalého a houževnatého finského odporu často zmiňovalo.

Dosahovat v životě výše uvedených charakteristik bylo a je ve finské společnosti tradičně vysoce ceněno. Sisu je rovněž tradiční finské mužské jméno, jež znovu nabírá na popularitě.²²

²¹ WEIBULL, J., LARSON, S. R. a kol. *Finland – The postwar period*. In: *Britannica.com* [online]. [cit. 23. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/The-postwar-period>

²² STOLLER, Eleanor P., 1996. *Sauna, Sisu and Sibelius: Ethnic Identity among Finnish Americans*. *The Sociological Quarterly*, vol. 37, no. 1 (1996). strany 145–175. [cit. 23. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4121307>

Finsko a jeho existence není poprvé od 90. let 20. století v přímém ohrožení a tím klesá potřeba zemi a kulturu obhajovat nebo přímo bránit. Země je navíc mnohem více otevřená okolnímu světu, než tomu bylo v minulosti a je plně integrovaná do globálních procesů. Má tedy sisu ve své tradiční podobě ještě v současném světě místo? Jsou chování a postoje dnešní generace Finů v produktivních letech stále formovány na základě sisu nebo jde ve finské společnosti o pomalu odcházející koncept, který už připomínají jen osamocené symboly? Finové v různých neformálních veřejných internetových zdrojích tvrdí, že sisu je hluboko v nich a formuje jejich chování a postoje, přesto jedním dechem dodávají, že se společenské interakce rozhodně nezdráhají tolik, jako odcházející generace jejich prarodičů.²³ V rámci výzkumu náležícího k diplomové práci se budeme věnovat mimo jiné i ověřování výše uvedených tvrzení a hledat odpovědi na související otázky.

1.1.3 Politická situace a preference, všeobecná stabilita a média

Státním zřízením Finska je parlamentní republika. V čele stojí prezident Sauli Niinistö, který se o výkonnou moc dělí s předsedou vlády Juhou Sipiläm. Těžiště státní moci leží na vládě a jejích rozhodnutích. Mandát prezidenta trvá šest let, každý z dvou set poslaneckých mandátů trvá čtyři roky. Parlament je jednokomorový. Prezidentské volby proběhly poslední lednový týden v roce 2018 (stejně jako prezidentské volby v České republice) a poslední volby do parlamentu se konaly v dubnu 2015. Politická kultura ve Finsku je na vysoké úrovni, volební účast se dlouhodobě pohybuje okolo sedmdesáti procent v celonárodních volbách.²⁴

Ve Finsku je tradičně největší koncentrace voličských hlasů u středo-levicových stran, nicméně velmi silnou stranou jsou i Práví Finové, kteří se z našeho středoevropského pohledu mohou jevit rozporupně ve svých základních hodnotách. Jde o silně nacionalisticky a euroskepticky profilovanou stranu, která se v nadnárodním měřítku druží s jinými euroskeptickými a konzervativními stranami. Ty bývají v dělení politického spektra

²³ SINKKONEN, Jari, 2013. *The Land of Sauna, Sisu, and Sibelius – An Attempt at a Psychological Portrait of Finland*. International journal of applied psychoanalytic studies, Vol. 10, No. 1 (březen 2013). ISSN: 17423341. strany 49 - 52. [cit. 23. 02. 2018]. Dostupné z: 10.1002/aps.1340

²⁴ Zastupitelský úřad ČR v Helsinkách (Finsko). *Finsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Verze z 5. 6. 2017. In: *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/finsko-zakladni-charakteristika-teritoria-17992.html#sec3>

řazeny obvykle hodně „napravo“. Práví Finové již od svého založení v roce 1995 umně kombinují hru na národní notu s populisticky laděnou štedrou sociální politikou a vymykají se tak zaběhlým pravidlům „pravo-levého“ dělení. Na rozdíl od Finska jsou v jiných evropských zemích takové politické tendence patrné až v posledních několika letech. V parlamentních volbách skončili Práví Finové druzí se ziskem přesahujícím sedmáct procent.²⁵

O Finsku, jeho politické kultuře a stabilitě mnohé vypovídají i rozličné tematické mezinárodní srovnávače. Ke zhodnocení současné finské situace využijeme data z několika veřejně dostupných a renomovaných zdrojů:

- Democracy Index vydávaný každoročně magazínem The Economist²⁶
- Risk Maps - AON's guide to Political Risk, Terrorism & Political Violence vydávaná každoročně pojišťovnou AON²⁷
- Corruption Perceptions Index vydávaný každoročně neziskovou organizací Transparency International^{28 29}
- World Press Freedom Index vydávaný každoročně neziskovou organizací Reporters Without Borders.^{30 31}

²⁵ Perussuomalaiset. *Finns Party – In English*. Verze 2017. In: *Perussuomalaiset.fi* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/>

²⁶ The Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2017 – Free speech under attack*. Verze z r. 2018. In: *Eiu.com* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2017.pdf&mode=wp&campaignid=DemocracyIndex2017

²⁷ AON. *2017 Risk Maps - Aon's guide to Political Risk, Terrorism & Political Violence*. Verze z r. 2017. In: *Aon.com* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.aon.com/2017-political-risk-terrorism-and-political-violence-maps/pdfs/2017-Aon-Risk-Maps-Report.pdf>

²⁸ Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2017*. Verze z 21. 02. 2018. In: *Transparency.org* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

²⁹ Transparency International. *Europe and Central Asia: More civil engagement needed*. Verze z 21. 02. 2018. In: *Transparency.org* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/europe_and_central_asia_more_civil_engagement

³⁰ Reporters Without Borders. *2017 World Press Freedom Index*. In: *Rsf.org* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/ranking>

³¹ Reporters Without Borders. *Finland – Outsted from the top*. In: *Rsf.org* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/finland>

Finsko je společně s dalšími osmnácti zeměmi řazeno v Democracy Indexu do přední kategorie plně demokratických zemí, stojí však o několik příček níže než ostatní severské země. Index je utvářen na základě výsledků na stupnici 1 (nejhorší) až 10 (nejlepší) v pěti hodnocených kategoriích. Jediný aspekt, který zůstal pod osmibodovou hranicí, je politická participace, v rámci níž se sleduje angažovanost širokého obyvatelstva na politickém životě v zemi a zájem o volby. Nízká míra politické participace není podle Economist Intelligence Unit problematická pouze ve Finsku, ale i v jiných plně demokratických zemích.

Pohled na mapu politických rizik AON vysílá poměrně jasný vzkaz – z rizik, která AON sleduje (problematická směnitelnost peněz, rizikové regulační prostředí, státní intervence do podnikání, násilnosti, ...) se na Finsko nevztahuje žádné. Analýza přítomnosti hrozeb terorismu a politického násilí řadí Finsko do úzké skupiny nejbezpečnějších zemí světa.

Velmi zajímavé informace přináší žebříček srovnávající vnímání korupce v jednotlivých zemích světa. Nejde v něm pouze o snahu objektivně zhodnotit a popsat korupční prostředí a praktiky v zemi, ale disponuje vyšší přidanou hodnotou. Sleduje názor respondentů na závažnost korupce ve správním systému i obecně ve společnosti jejich země, což je ukazatel silně propojený s otázkou důvěry obyvatel v klíčové atributy jako je spravedlnost, mocenská vzdálenost nebo politická reprezentace. Finsko stojí opět v čele žebříčku, za rok 2017 obsadilo bronzovou příčku, jeho bodový zisk nicméně od loňského roku klesl z 89 na 85 z celkově získatelných sta bodů. Finskému propadu je věnována pozornost i v bližší analýze, kde analytici Transparency International označují vývoj situace za jeden z nejvíce znepokojivých ve skupině zemí „západní Evropy“. Horší výsledek přičítají stírání hranic mezi veřejnými a privátními zájmy, jelikož některé osoby zastávající veřejné posty již důsledně nedodržují politickou korektnost a nestraní se rozhodnutí, která je staví do zjevného střetu zájmů. Neochota premiéra otevřeně komunikovat v otázce svého soukromého majetku a investic vedla na finské poměry k vyostření vztahů s médii, které zanechalo dlouhodobé následky. Navíc vzhledem k tomu, že se na prezidenta nevztahuje povinnost zveřejňovat daňové přiznání, podezření ze střetu zájmů neušel ani on. Opět je třeba dodat, že pokles politické kultury a morálky, zhoršování vztahů veřejných představitelů s médii a snaha ovlivnit jejich redakční obsah je širší trend, který nezasáhl pouze Finsko.

Finská média jsou na vysoké úrovni, jejich čtenost a sledovanost je dlouhodobě vysoká. V zemi jsou dodnes populární deníky a časopisy, přičemž všechna tištěná média drží skoro

sedmdesátiprocentní podíl na obratu všech masmédií.³² Následkem střetu finského premiéra s veřejnoprávní finskou televizní stanicí Yle, pro který byl zaveden výraz „Sipilägate“, se udály změny v čele žebříčku svobody tisku v jednotlivých zemích, který vydává nezisková organizace Reporters Without Borders. Finsko v něm následkem této aféry přišlo o prvenství, které drželo pět let v kuse, přičemž letos byla svoboda jeho tisku označena za 3. nejvyšší na světě.

Vzhledem k vysokému procentu obyvatel, kteří sledují denní tisk a zároveň vysoké důvěře, které se tradiční žurnalistika těší, se ve Finsku nedaří dezinformačním a propagandistickým médiím. Šíření tzv. „fake news“ skrze média s nejasnými informačními zdroji a autorstvím ve Finsku narazilo díky všeobecně dobré schopnosti obyvatelstva kritického hodnocení informací a zkušenosti několika generací s formami propagandy zpoza východní hranice. Ilustrační příklad nabízí dezinformační a propagandistický ruský kanál Sputnik, který spustil svou finskou a českou jazykovou mutaci svorně v dubnu 2015. Zatímco v České republice je Sputnik dnes považovaný za „alternativní médium“, které nemalému počtu svých čtenářů nabízí relativně velké množství obsahu, do rozvoje finského Sputniku přestalo Rusko investovat zhruba po roce a stránku uzavřelo.³³

Pravděpodobně největším politickým rozhodnutím, před nímž Finsko stojí, je otázka vstupu do Severoatlantické aliance. V současnosti spolu úzce spolupracují na základě partnerské dohody z roku 1994, přičemž Finsko setrvale navyšuje své příspěvky a je partnerskou stranou při cvičeních a v otázkách plánování. Znovuotevření debaty o vstupu do NATO předcházelo prezidentským volbám, které se konaly koncem ledna 2018. Sauli Niinisto, dnes již znovuzvolený prezident, v otázce přidružení k Alianci nezastává vyhraněný názor, z čehož lze soudit, že nestojí o rozdmýchání křehkých diplomatických vztahů s Ruskou federací a zároveň tak vychází vstříc majoritnímu hlasu veřejnosti, který se vyslovuje pro setrvání na současné úrovni kooperace. Ve svém přístupu k problematice zaujal postoj, v němž deklaroval, že jde pro zemi o tak významný krok,

³² JYRKIÄINEN, Jyrki. *Finland – Media Landscape*. Verze z r. 2018. In: *Medialandscapes.org* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <https://medialandscapes.org/country/pdf/finland>

³³ WIRNITZER, Jan. *Finové našli recept na propagandu. Těžší ze vzdělání místo vyvracení fám*. Verze z 12. 03. 2017. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/finsko-obrana-ruska-propaganda-dmc/zahranicni.aspx?c=A170306_114446_zahranicni_jw

že o jeho případném přijetí je nutno rozhodnout v referendu.³⁴ Oproti tomu někteří z jeho protikandidátů se výrazně stavěli za vstup do NATO, který hájili jakožto finální krok vymanění se z ruské sféry vlivu. Ruský postoj vůči této problematice zůstává neměnný, jak ostatně znovu deklarovali prostřednictvím jejich velvyslance v Helsinkách: „Vstup do obranných struktur NATO v blízkosti našich hranic si nutně vyžádá adekvátní reakci.“³⁵

1.1.4 Ekonomická situace a hospodářství

Soudobé finské hospodářství je industrializované a vysoce rozvinuté. Jedná se o otevřenou tržní ekonomiku, která je součástí vnitřního trhu Evropské unie. HDP v přepočtu na obyvatele dosahuje hodnot srovnatelných s Velkou Británií, Kanadou, Francií nebo Japonskem, z čehož plyne, že tamní životní standard se řadí mezi ty globálně nejvyšší. Finská ekonomika je mimořádně závislá na exportu, domácí potenciál je vzhledem k malému počtu obyvatel omezený a především trh je považovaný za nasycený – zhruba třetina celého HDP země je závislá na vývozu. Kromě dřeva a několika málo nerostných surovin je Finsko závislé na dovozu. Dováží se energie a energetické suroviny a většina potravin, jelikož domácí zemědělské výnosy a možné spektrum pěstovaných plodin jsou do velké míry ovlivněné podnebím.

Pro ekonomiku je klíčová veškerá aktivita spojená s dřevem – těžba, zpracování a výroba strojního vybavení pro ně potřebná. Dřevo a dřevěné výrobky jsou výrazně zastoupeny na exportu a hojně využívané jsou i na domácím trhu, a to v mnohem větší míře, než je tomu třeba v Česku. Dřevo je ve Finsku hlavní stavební materiál nejen pro obytné stavby, ale například i pro městskou infrastrukturu (od veřejného mobiliáře až po menší silniční mosty) nebo z něj vznikají dočasné nebo trvalé podpůrné konstrukce, které se v Česku staví výlučně z kovu (tribuny, lešení, podpůrná konstrukce na stavbách nebo horská dráha). Převážná většina obyvatelstva žijící mimo osm hlavních městských oblastí pracuje v sektorech spojených se dřevem, především v lesnictví, těžbě a primárním

³⁴ FORSELL, Tuomas a ROSENDHAL, Jussi. *Finnish president says joining NATO would require referendum*. Verze z 30. 10. 2017. In: *Reuters.com* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-finland-nato/finnish-president-says-joining-nato-would-require-referendum-idUSKBN1CZ2K6>

³⁵ SCHULTZ, Teri. *Finland debates joining NATO despite Russian warnings*. Verze z 09. 10. 2017. In: *Dw.com* [online]. [cit. 25. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.dw.com/en/finland-debates-joining-nato-despite-russian-warnings/a-4087913>

zpracování. Významnými odvětvími jsou dále elektrotechnika a telekomunikace a v průmyslu kromě zpracování dřeva i zpracování kovů a strojírenství.

Finsko se jen pozvolna dostává z hospodářských komplikací způsobených ekonomickou krizí. Ze zemí Evropské unie se pomaleji zotavuje pouze Řecko. Hospodářský pokles byl zaznamenán v letech 2012 – 2014, přičemž oživení, které probíhá od roku 2015, je méně než pozvolné. Růst HDP v roce 2016 dosáhl 1, 4 % (průměr zemí EU byl 1, 9 %), v roce 2017 to bylo 1, 7 % a pro roky 2018 a 2019 počítá Výzkumný ústav hospodářství (ETLA) s růstem HDP o 1, 5 % a růstem objemu exportů o 2 %. V prognóze budoucího růstu HDP okolo 1, 5 % se s Ústavem shodují i významné regionální banky Nordea a Danske bank. Výzkumný ústav hospodářství sice považuje recesi za ukončenou, nicméně konstatuje, že finská konkurenceschopnost je v porovnání s jinými zeměmi EU stále nízká. Hlavní důvody nízké konkurenceschopnosti i vlažného hospodářského oživení tkví ve snížené produktivitě práce a souvisejícím poklesu koupěschopnosti. Nedostatek investic je příčinou i důsledkem recese a pomalého oživení. I přes negativně vyznívající popis současné situace je nutné mít na paměti, že konkurenceschopnost Finska je podle závěrů Světového ekonomického fóra v globálním měřítku stále desátá nejvyšší.³⁶ Přetrvávajícími problémy jsou vysoká nezaměstnanost a rychle se rozevírající příjmová nerovnost. Nezaměstnanost v prosinci 2017 dosahovala 8, 7 %, což je nad průměrem všech zemí Evropské unie i Eurozóny, a je to i nejvyšší hodnota v severoevropském regionu.³⁷ Prognóza počítá s poklesem nezaměstnanosti o 0, 3 % v roce 2018. Nůžky příjmové nerovnosti se postupně rozevírají již po dobu třiceti let. Vláda se se situací snaží bojovat střednědobým plánem na podporu sofistikované ekonomiky – Finsko mohutně podporuje technologické start-upy a pravidelně hostí konference a veletrhy v oboru moderních technologií s globální účastí.

Prognózy se shodují, že proces kompletního oživení zabere zhruba deset let za předpokladu, že země bude přistupovat obezřetně ke zvyšování mezd v porovnání

³⁶ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2016–2017*. Geneva: World Economic Forum, 2016. 400 stran. ISBN-13: 978-1-944835-04-0. strany 7 a 27. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

³⁷ Eurostat. *File:Unemployment rates, seasonally adjusted, December 2017 (%) F2.png*. Verze z 06. 02. 2018. In: *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rates_seasonally_adjusted_December_2017_\(%25\)_F2.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rates_seasonally_adjusted_December_2017_(%25)_F2.png)

s jinými rozvinutými tržními ekonomikami.³⁸ Dalšími rizikovými faktory ovlivňujícími ekonomický růst je rychlé stárnutí obyvatelstva a vysoké zadlužení domácností sestávající především z hypoték. Dalším negativním dopadem stárnutí obyvatelstva je úbytek pracovní síly. Dopad daní a odvodů na příjmy domácností už je v současnosti vysoký v porovnání s jinými zeměmi, nicméně pokud si Finsko přeje udržet současný sociální model a vyrovnat se s nárůstem obyvatelstva v důchodovém věku, bude muset dojít k navýšení odvodů, aby se předešlo prohloubení poměru veřejného dluhu k HDP. Stárnoucí populace s sebou přináší pokles příjmů státního rozpočtu a na druhé straně jeho vyšší zatížení v podobě výdajů. Imigrace do Finska je dlouhodobě na nízké úrovni, tudíž nahrazení pracujících odcházejících do důchodu tímto způsobem není dostatečné.³⁹

Tabulka 1: Základní makroekonomické ukazatele za posledních 5 let

Indikátor	2012	2013	2014	2015	2016
HDP v trž. cenách (mil. EUR)	199 793	203 338	205 268	209 520	214 062
HDP v trž. cenách na obyvatele (EUR)	36 903	37 385	37 602	37 819	38 892
Změna objemu HDP (v %)	-1,4	-0,8	-0,7	0,3	1,4
Míra nezaměstnanosti (v %)	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8
Index spotř. cen - změna (v %)	2,8	1,5	1	-0,2	1,1
Běžný účet (v mil. EUR)	-3 864	-3 259	-2 587	-1 244	-2 290

Zdroj: *Businessinfo.cz*⁴⁰

³⁸ Zastupitelský úřad ČR v Helsinkách (Finsko). *Finsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Verze z 5. 6. 2017. In: *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/finsko-zakladni-charakteristika-teritoria-17992.html>

³⁹ OECD. *Finland - Economic forecast summary*. Veze z listopadu 2017. OECD Economic Outlook, Vol. 2017 Issue 2. In: *Oecd.org* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/eco/outlook/economic-forecast-summary-finland-oecd-economic-outlook.pdf>

⁴⁰ Zastupitelský úřad ČR v Helsinkách (Finsko). *Finsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Verze z 5. 6. 2017. In: *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/finsko-zakladni-charakteristika-teritoria-17992.html>

1.1.5 Vzdělávací systém

Finsko si již před několika desetiletími uvědomilo, že vzdělání je klíčem k úspěšné moderní společnosti a konkurenceschopné ekonomice a právo na něj ukotvilo pevně ve finské ústavě. Kromě povinné školní docházky má každý Fin právo na minimálně jeden rok předškolního vzdělávání a je mu zaručen bezplatný přístup i do nepovinných stupňů vzdělávacího systému, tj. kompletní vzdělání do úrovně postgraduálního studia je možno získat bezplatně. Základní myšlenkou tamějšího vzdělávacího systému je poskytnout rovnou příležitost pro všechny obyvatele při získávání kvalitního vzdělání. Pilíři, na nichž celý systém stojí, jsou kvalita, rovnost, efektivita a internacionalizace.⁴¹

Výsledky jedinečného systému zavedeného vzdělávací reformou ze 70. let 20. století jsou viditelné v mezinárodním měřítku. Z mezinárodního srovnávacího programu vzdělávání PISA vyplývá, že finští studenti jsou ve všech sledovaných výkonových oblastech (přírodovědné předměty, matematika a porozumění textu) nad průměrem zemí OECD⁴² a dosáhli na 5. místo mezi 72 srovnávanými zeměmi.⁴³

Faktorů, které podtrhují jedinečnost úspěšného finského školství, je několik, přičemž na úspěchu se podílí všechny společně, dlouhodobě a kumulovaně. Velmi důležitá je už zmiňovaná rovnost – všechny děti docházejí v rámci devíti let povinné školní docházky do stejných škol – neexistují speciální školy pro znevýhodněné žáky. V duchu rovnosti stát zaručuje nejen bezplatnou výuku, ale i učebnice, speciální pomůcky, stravu nebo dojíždění.

Klíčové jsou i finance. Finsko vkládá každoročně do vědy a výzkumu dvojnásobek průměru zemí OECD a zajišťuje vysoké finanční hodnocení učitelů již od základních škol, přičemž učitelé ve vyšším stupni jsou odměňováni zhruba dvojnásobně oproti učitelům z nižšího stupně. Učitelé se ve Finsku těší všeobecně vysoké důvěře a popularitě. Pedagogika je vyhledávaný a velmi prestižní vysokoškolský obor, přijetí k jejímu studiu se ročně dočká deset až patnáct procent uchazečů. Finanční ohodnocení učitelů se řadí

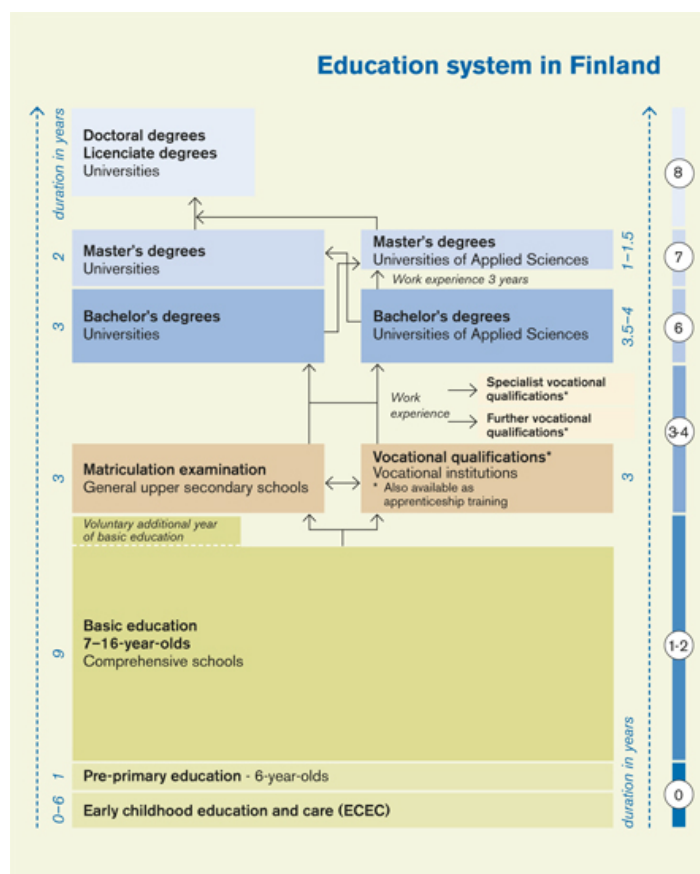
⁴¹ Finnish National Agency for Education. *Education Policy*. In: *Oph.fi* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system_education_policy

⁴² OECD. *Compare your country – PISA 2015 – Finland*. In: *Compareyourcountry.org* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.compareyourcountry.org/pisa/country/FIN?lg=en>

⁴³ OECD. *PISA 2015 Results in Focus*. Verze z roku 2018. In: *Oecd.org* [online]. [cit. 27. 02. 2018]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>

do nejlépe placených kategorií v zemi. Vysoko nastavená přijímací laťka, náročnost a komplexita pedagogických studií společně s dobrou perspektivou jak po společenské, tak po materiální stránce zaručují kvalitní budoucí učitele, kteří nebudou motivováni odcházet do jiných oborů.⁴⁴

Obrázek 2: Schéma vzdělávacího systému

Zdroj: *Oph.fi*⁴⁵

Povinná školní docházka trvá devět let mezi 7. a 16. rokem žáka. Základoškolské vzdělání nestojí na konceptu poměrování, známkování a soutěživosti, což opět vychází z konceptu rovnosti – v povinném stupni vzdělání není „lepší“ a „horší“ žáků. Neexistují žádné národní srovnávací testy, za odučenou látku má plnou zodpovědnost učitel, potažmo škola, která zodpovídá obci, jakožto svému zřizovateli. Povinností školy je naplnit cíle

⁴⁴ PRŮCHA, Jan a KANSANEN, Pertti. *Školní vzdělávání ve Finsku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 137 stran. ISBN: 978-80-246-3184-4. strany 86 – 97.

⁴⁵ Finnish National Agency for Education. *Education Policy*. In: *Oph.fi* [online]. [cit. 28. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system_education_policy

a rámcovou osnovu, které jsou vydávány a aktualizovány ministerstvem – způsob jejich naplnění, od učební metody přes výběr pomůcek zůstává v kompetenci učitelů. Rodiny žáků si až na výjimky školu nevybírají, děti jsou rozdělovány spádově.⁴⁶

Skoro všichni absolventi základního vzdělávacího stupně následně pokračují do nepovinného sekundárního školství, které může být buď všeobecné (zhruba 60 % žáků) nebo odborné (zhruba 40 % žáků) a trvá tři roky. Odborné středoškolské studium je dostupné v oborech technologie, doprava a komunikace, sociální služby, zdravotnictví nebo sport a může být pojato buď v učňovské rovině nebo ve více teoretické rovině, která předpokládá další studium na odborných vysokých školách. Oproti tomu všeobecné sekundární vzdělání umožňuje návaznost na univerzitách.

Vysokoškolský systém ve Finsku je duální – vedle sebe existují všeobecné univerzity a univerzity aplikovaných věd. Všeobecné univerzity jsou více zaměřeny na teoretickou výuku, oproti tomu univerzity aplikovaných věd kladou důraz na praxi a provázanost na konkrétní ekonomický sektor.⁴⁷

1.1.6 Umění a kultura

Umění nehrálo v historii Finska a finského národa příliš silnou roli. Vzhledem k tomu, že historicky bylo umění spojeno se zakázkami a mecenáši, jeho rozmach se koncentroval v místech, kde existovala poptávka. Oproti tomu, na území dnešního Finska neexistovala větší a bohatší šlechtická sídla a dvory nebo města s majetnou vyšší vrstvou, tudíž se zde poptávka po umění tak, jak ji známe z jiných evropských zemí, nezformovala. Rozvoj umění nestimulovala ani církev. Ve Finsku je dominantní Evangelická luteránská církev, v jejíchž kostelích je střídmosti a jednoduchosti ponechán větší prostor, než je tomu v katolických svatostáncích, zakázky na tvorbu umělecké dekorace tedy neplynuly ani odsud.

Rozvoj finského umění nastal až koncem 19. století v návaznosti na rozmach romantizovaného pojetí národních dějin – tedy v době finského národního obrození

⁴⁶ Finnish National Agency for Education. *Basic Education*. In: *Oph.fi* [online]. [cit. 28. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system/basic_education

⁴⁷ Finnish National Agency for Education. *Higher Education*. In: *Oph.fi* [online]. [cit. 28. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system/higher_education

a sepsání Kalevaly. Tím, co je dnes považováno za „tradiční“ finské umění se tak staly výjevy z těžkého života běžných obyvatel, vizuální ztvárnění příběhů z Kalevaly nebo krajinářské malby.⁴⁸

Co se výtvarného umění týká, Finsko je na tomto poli významné především z pohledu současného umění. Galerie současného umění Kiasma v Helsinkách vznikla teprve v roce 1998 a stala se významnou hned ze dvou důvodů. Přestože budova Kiasmy byla navržena americkým architektem, je dnes považována za navázání na tradici progresivní finské architektury, které dali o desetiletí dříve vzniknout světově významní architekti Eliel Saarinen nebo Alvar Aalto. Důležitost instituce podtrhlo i její umístění přímo na hlavní bulvár v centru města, v těsné blízkosti parlamentu a hlavního nádraží. Po umělecké stránce se Kiasma během dvaceti let své existence dokázala stát přední institucí svého druhu v severoevropském prostoru. Především díky množství uměleckých soutěží a zakázek, které pořádá, se Kiasma etablovala jako významné centrum současné umělecké tvorby těšící se vysoké prestiži.⁴⁹

Pokud se zaměříme na hudební historii, budou naše závěry obdobné jako v případě výtvarného umění. Lidová hudba samozřejmě existovala a byla do značné míry regionálně rozmanitá. V oblasti Karélie stála lidová hudební tvorba na příbězích a mýtech později sepsaných do Kalevaly, přičemž do sebe zároveň integrovala slovanské prvky. Oproti tomu lidová hudba na západě Finska nese silné vlivy společné všem severským zemím. Lidové umění v Laponsku se vyvíjelo odděleně po své vlastní ose. Shodným prvkem folklorní hudby napříč celým Finskem jsou její hlavní motivy – melancholie, šed', neopětovaná láska nebo nedostižné štěstí. Leitmotivy, které se prolínají Kalevalou, lidovou tvorbou i konceptem sisu. I jediný světoznámý finský hudební skladatel Jean Sibelius nejednou ve svém díle pracoval s pochmurnými motivy. Dobrým příkladem takové práce je jeho skladba Valse Triste.⁵⁰

⁴⁸ JÄRVENPÄÄ, Robert. *Culture of Finland*. In: *Everyculture.com* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Finland.html>

⁴⁹ Kiasma. *About Kiasma*. In: *Kiasma.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://kiasma.fi/en/about-kiasma/>

⁵⁰ SINKKONEN, Jari, 2013. *The Land of Sauna, Sisu, and Sibelius – An Attempt at a Psychological Portrait of Finland*. International journal of applied psychoanalytic studies, Vol. 10, No. 1 (březen 2013). ISSN: 17423341. strany 49 - 52. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: 10.1002/aps.1340

MODERNÍ FINSKÁ METALOVÁ SCÉNA

Soudobé Finsko disponuje jedním silným vývozním artiklem, v němž nemá globálně konkurenci – jde o metalovou hudbu. Zatímco metal a jeho četné podžánry jsou ve většině zemí spíše okrajovou záležitostí, ve Finsku jde o středoproudovou záležitost. Země se pyšní největší koncentrací metalových hudebníků k celkovému počtu obyvatel – 53, 2 na 100 tisíc obyvatel.⁵¹ Udávané důvody, proč je Finsko „metalovou velmocí“, se často liší. Hodně skloňovaná je emocionální hloubka textů i hudby, melancholie, témata jako návrat ke kořenům, silné spojení s přírodou a věrné hudební vykreslení fantazií. Zdroje se víceméně shodují na tom, že finská metalová scéna je velmi komplexní, konkurence je vysoká, aranže jsou netradiční a hudební projev kapel je po technické stránce komplikovaný a kvalitní, což finský metal staví daleko před interprety z jiných zemí.⁵² Jak moc je metalová hudba ve Finsku populární ilustruje například jednožánrový festival Tuska, který každoročně přiláká okolo 30 tisíc návštěvníků nebo případy úspěšných metalových mší nejen pro mládež.^{53 54}

1.1.7 Specifické zvyky a tradice

Finsko je zemí, kde je kladen mimořádný důraz na mluvené slovo. Finové svá slova volí pečlivě tak, aby maximálně vystihli své myšlenky a neplýtvali tak čas ostatních zbytečnými vyjádřeními. Obecně přijímaný názor je, že člověk má mluvit jen pokud má sám co říct nebo je tázán, jinak je vhodné mlčet. Koncept společenského hovoru „ze slušnosti“ je pro Finy v jejich přirozeném prostředí neznámý a v cizím prostředí jimi může zůstat nepochopen nebo jim být nepříjemný.

⁵¹ WEAVER, James. *Now trending globally: Finnish metal music*. Verze z června 2015. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/now-trending-globally-finnish-metal-music/>

⁵² WOOD, Jessica. *A Glimpse at Finland's Love Affair with Heavy Metal*. In: *Theculturetrip.com* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://theculturetrip.com/europe/finland/articles/a-glimpse-at-finlands-love-affair-with-heavy-metal/>

⁵³ KINNUNEN, Terhi. *In Finland, heavy metal music moves the masses, even in church; Acceptance of music style gives the message its okay to be loud*. Verze z 17. 09. 2008. In: *The Vancouver Sun* [tisk]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/243834978?accountid=17203>

⁵⁴ CURTET, Pauline. *In Finland, metal music rocks churches*. Verze z března 2013. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/in-finland-metal-music-rocks-churches/>

Finské zvyky a tradice sice sdílí některé prvky s okolními národy, nicméně Finové jsou velmi hrdým národem, který si je vědom své odlišnosti v rámci severoevropského regionu a některé kulturní a společenské podobnosti si nepřipouští rád. V přímém kontrastu s jejich národní hrdostí se může vnějšmu pozorovateli jevit nejistota, s níž svou zemi prezentují v mezinárodním prostředí – v tu chvíli vystupují na povrch obavy, které jsou blízké mnoha příslušníkům malých národů. V souladu s výchovou a přesvědčením o tom, že chlubit se úspěchy není vhodné, tak často od Finů uslyšíte spíše zdrženlivý popis jejich země někdy hraničící až s ostrou kritikou. Zatímco komunikační zdrženlivost není u mladé generace tak patrná jako u starších ročníků, nenadšené a spíše kritické tendence při představování vlasti přetrvávají.⁵⁵ Nicméně pokud již Finové mluví hrdě o své zemi, nikdy neopomínají její úspěchy na poli sportu, vzdělanosti a technologií. Poeticky též Finové svou domovinu rádi nazývají „zemí Sauny, Sisu a Sibelia“.^{56 57 58}

SAUNA

Na pět a půl milionu obyvatel země připadá jeden a půl milionu až tři miliony saun – odhady celkového počtu se dost liší, nicméně sauna je bezesporu středobodem společenského života Finů. Sauny jsou zkrátka všude – v rodinných domech a bytech, v kancelářích nebo rozesté volně po přírodě, byť éra veřejných saun je dnes již považována za částečně překonanou.

Od nepaměti pomáhal pobyt v sauně v těžkých severských podmínkách regenerovat svaly a zvyšovat přirozenou obranyschopnost. Po staletí ztělesňovala sauna mnohem více než jen oázu relaxace v kruhu přátel nebo rodiny. V saunách se lidé myli, ženy rodily děti,

⁵⁵ ALHO, Olli. *A guide to Finnish customs and manners*. Verze z března 2010. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/a-guide-to-finnish-customs-and-manners/>

⁵⁶ STOLLER, Eleanor P., 1996. *Sauna, Sisu and Sibelius: Ethnic Identity among Finnish Americans*. *The Sociological Quarterly*, vol. 37, no. 1 (1996). [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4121307>

⁵⁷ SINKKONEN, Jari, 2013. *The Land of Sauna, Sisu, and Sibelius – An Attempt at a Psychological Portrait of Finland*. *International journal of applied psychoanalytic studies*, Vol. 10, No. 1 (březen 2013). ISSN: 17423341. strany 49 - 52. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: 10.1002/aps.1340

⁵⁸ STENGER, Wif. *Sisu, sauna, Sibelius and heavy metal, too*. Verze z ledna 2015. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/sisu-sauna-sibelius-and-heavy-metal-too/>

nebožtíci byli připravováni na poslední cestu nebo se v nich připravovaly pokrmy. Šlo zpravidla o jediné sterilní místo s přísunem teplé vody. Sauny stojí obvykle mimo hlavní obydlí a mohou být částečně zahloubené. Tradiční způsob vyhřívání spočívá ve spalování dřeva, přičemž kouř je buď odváděn komínem nebo zůstává uvnitř. Příprava pokrmů probíhala výhradně v kouřových saunách, což je v podstatě to, co v Česku známe jako udírnu, jen větší a tedy multifunkční. Konstrukční varianta bez odvodu kouře je přitom preferována většinou Finů – pokud se zde saunují, nechávají nejdříve dřevo shořet až na uhlíky a dým vypouští dveřmi. Ve finské sauně se za správnou teplotu považuje jakákoliv v rozpětí 60 až 100 stupňů celsia, přičemž povinnou výbavou jsou rozžhavené kameny (ne nutně na peci, ale určitě v její blízkosti), kbelík s vodou a naběračkou a březové větve. Ve Finsku neexistují smíšené sauny (s výjimkou těch soukromých) a je přirozené saunovat se bez jakékoliv tělesné pokrývky.⁵⁹

Tradiční finský saunovací proces začíná ještě mimo samotný prostor sauny – ve sprše. Úvodní fázi pobytu v sauně by mělo být „löyly“ [loulu] – spaření. Dosahuje se ho pomocí polévání rozžhavených kamenů, aby se zvýšila vlhkost vzduchu – díky tomu se zvýší pocitová teplota a člověk se začíná rychleji potit. Je na každém jednotlivci, aby si sám stanovil, jak dlouho chce v sauně zůstat. V průběhu saunování je možné použít namočené svazky březových větví k prokrvení kůže – stačí se jimi jemně poklepat. Po dostatečném prohřátí je vhodné rychle saunu opustit tak, aby nedošlo ke zbytečnému úniku tepla a rychle se zchladit – skokem do vody nebo do sněhu – obojího je ve Finsku po většinu roku dostatek. Doplnění tekutin po saunování je nezbytné. Ve Finsku je stále možné setkat se se saunovou lazebnicí – obvykle ženou, která se stará o omývání hostů a bezproblémový chod sauny. Počet saunovacích kol je individuální, ale mělo by jich být více než jedno. Po saunování by se člověk měl cítit uvolněně tělesně i duševně.

Do sauny Finové chodí jak ve skupinách – s přáteli nebo s kolegy, po práci i na obchodní jednání, tak sami. Zatímco debata, mnohdy o závažných tématech, s vlastními společníky je v pořádku, snaha navazovat hovor s cizími lidmi se nemusí setkat s kladným přijetím. Nicméně sauna je považována za místo, kde jsou si všichni rovni – rozvede-li se „celosaunová“ debata, není na místě držet se zpátky. Takové debaty mohou nabývat

⁵⁹ NORROS, Mikko a BRADY, Joe. *Bare facts of the sauna*. Verze z května 2009. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/bare-facts-of-the-sauna/>

obzvlášť hlubokého nebo abstraktního charakteru. Nicméně ticho v sauně nikdy není považováno za společenské faux-pas.⁶⁰

ROLE ALKOHOLU VE FINSKÉ SPOLEČNOSTI

Alkohol je dlouhodobě silně rizikovým faktorem pro finskou společnost. Opakovaně zmiňované okolnosti jako chladné podnebí, dlouhé zimy, nedostatek světla, řídké osídlení a obecné společenské rysy jako preference izolovanosti se často negativně odráží na lidské psychice. Spotřeba alkoholu ve Finsku setrvale roste od šedesátých let dvacátého století, přičemž z posledních dostupných dat Světové zdravotnické organizace plyne, že roční spotřeba čistého alkoholu na obyvatele se pohybuje nad úrovní dvanácti litrů.⁶¹ Pro srovnání – v České republice je to třináct litrů.⁶² Skokový nárůst ve spotřebě alkoholu o deset procent zaznamenala země po roce 2004, kdy se sousední Estonsko stalo členem Evropské unie a dovoz tamního alkoholu přestal být přísně regulovaný a meziročně se navýšil o sedmdesát procent. Druhotným efektem otevření hranic byl významný pokles prodeje tvrdého alkoholu ve státním řetězci Alko, který má v této oblasti monopol.

Konzumace alkoholu je v rámci finské společnosti rozdělena nerovnoměrně. Rozdělení populace mezi abstinenty, sváteční, přiměřené a silné konzumenty sice odpovídá Gaussovu rozdělení, nicméně kategorie silných konzumentů převyšuje svou spotřebou předchozí skupinu mnohonásobně. Ze všech alkohol konzumujících mužů připadá 45 % spotřeby na 10 % z nich a u žen je poměr ještě horší – 10 % nejsilnějších konzumentek zastává celou polovinu ženské spotřeby. Z pohledu celé 5,5 milionové populace to znamená, že její desetina spotřebovává 1/2 všeho alkoholu. Poslední odhady mluví o tom, že alkoholismus,

⁶⁰ Visit Finland. *Joint be Finns in the sauna*. In: *Visitfinland.com* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://www.visitfinland.com/article/join-the-finns-in-the-sauna/>

⁶¹ World Health Organisation. *Global status report on alcohol and health 2014 – Finland*. Verze z roku 2014. In: *Who.int* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/profiles/fin.pdf

⁶² World Health Organisation. *Global status report on alcohol and health 2014 – Czech Republic*. Verze z roku 2014. In: *Who.int* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/profiles/cze.pdf

at' už přímou závislostí nebo zprostředkovaně, ovlivňuje život až třiceti procent všech Finů, přičemž ve větší míře musí následky strpět ženy a dospívající děti.^{63 64}

Pokud se zaměříme na spotřební zvyklosti týkající se alkoholu, ve Finsku je stále velmi silným motivem konzumace za účelem opití se. Spotřeba setrvale roste od 60. let, což koreluje se zvyšujícími se příjmy ve společnosti, snazší dostupností alkoholu a rostoucí urbanizací.⁶⁵ Nejčastějším konzumním modelem je nárazové pití alkoholu po večerech, nocích a brzkých ránech především o víkendech a stále více se ho konzumuje i na veřejných místech. Dříve neobvyklá konzumace alkoholu spojená se sportovními a veřejnými kulturními událostmi je dnes standardem, stejně tak jako vysoká spotřeba vázající se k letním festivalům. Roste nejen počet míst, kde se konzumace alkoholu považuje za přípustnou, ale i frekvence spotřeby. Alarmující je vysoká spotřeba ve věkové skupině 17 – 23 let, v níž zároveň převládají dva nejrizikovější konzumní vzorce – opíjení se ve skupině až do vysokého stupně intoxikace a hraní her spojených s nadměrným pitím alkoholických nápojů. Důležitými aspekty, které motivují mladé lidi k takto rizikovému chování, je socializace ve skupině a s ní spojené navazování vztahů.⁶⁶ Zrovnoprávnění pohlaví

⁶³ Business Insider Nordic. *30% of Finns are affected by alcoholism - and cutbacks are making it increasingly difficult to get treatment*. Verze z 12. 08. 2016. In: *Nordic.businessinsider.com* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://nordic.businessinsider.com/alcoholism-finland-2016-8>

⁶⁴ HUHTANEN, Petri a TIGERSTED, Christoffer, 2012. *Women and young adults suffer most from other people's drinking*. Drug and alcohol review. Vol. 31, No. 7 (November 2012). ISSN: 0959-5236. strany 829 – 830. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=83167553&lang=cs&site=eds-live>

⁶⁵ MÄKELÄ, Pia, TIGERSTED, Christoffer a MUSTONEN, Heli, 2012. *The Finnish drinking culture: Change and continuity in the past 40 years*. Drug and alcohol review. Vol. 31, No. 7 (November 2012). ISSN: 0959-5236. strany 829 – 830. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=83167557&lang=cs&site=eds-live>

⁶⁶ DEMANT, Jakob a TÖRRÖNEN, Jukka, 2011. *Changing Drinking Styles in Denmark and Finland. Fragmentation of Male and Female Drinking Among Young Adults*. Substance use & misuse. Vol. 46, No. 10 (July 2011). ISSN: 10826084. strany 1244 – 1255. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=63201905&lang=cs&site=eds-live>

v průběhu posledních několika dekád vedlo k proměně prostředí barů a hospod, které už zdaleka nejsou výhradně mužskou záležitostí.⁶⁷

1.1.8 Etiketa

Společenské chování Finů se ve svých základních rysech příliš neliší od toho, co našinec považuje za slušné a zdvořilé. Vzájemné zdravení při jakékoliv příležitosti není obvykle provázeno větším fyzickým kontaktem. Krátké a silné podání dostatečně napřažené ruky je standardem v obchodním styku nebo při seznamování. Seznamujete-li se s manželským párem, žena by měla být zdravená první. Pokud podáváte ruku, mělo by zaznít vaše křestní jméno a příjmení a proběhnout oční kontakt. Následná výměna vizitek je při business jednání vítána. Finská společnost je rovnostářsky založená, z čehož plyne, že představit se kromě jména i titulem nebo pracovní pozicí může být vnímáno jako nemístné povyšování.

Jak v pracovním, tak ve společenském kontaktu se klade vysoký důraz na dochvilnost. Pokud víte, že zpoždění většímu než pět minut už nelze předejít, je nutné se omluvit s co možná největším předstihem a vysvětlit okolnosti provázející zpoždění. Schůzky bez předchozí domluvy jsou krajně neobvyklé a přijít kamkoliv neohlášen je přímo neslušné. Při samotném setkání je nutno mít na paměti specifika finského mluveného projevu – není v něm prostor pro zdvořilostní konverzaci a je obvyklé, že mezi jednotlivými větami nebo částmi rozhovoru mohou být prodlevy, které příslušníky jiných kultur přivádí snadno do rozpaků. Finský protějšek rozhodně neocení, pokud tyto pomlky budete nervózně vyplňovat vlastním vyprávěním. Ticho a pomlky mezi větami Finové často využívají k přemýšlení nad způsobem co nejpresnějšího vyjádření svých myšlenek nebo postojů. S tím souvisí i charakter obchodního jednání – Finové budou ihned po uvítání směřovat přímo k důvodu setkání, od vás budou očekávat, že jste připravení a máte rozmyšlené, co je potřeba ujednat a že vaším společným zájmem je efektivní jednání po časové i obsahové stránce. Součástí přípravy by mělo být načrtnutí dostatečného množství otázek, které můžete finské protistraně položit. Finové jsou obecně mnohem lepšími posluchači než řečníky. Jelikož se ve svém projevu snaží být věcní a struční, může se stát, že bez dodatečných otázek nezískáte odpověď v pro vás uspokojivém rozsahu. Má-

⁶⁷ ÖSTERBERG, Esa a MÄKELÄ, Pia. *Alcohol use in Finland*. Verze z 12. 10. 2009. In: *Paihdelinkki.fi* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.paihdelinkki.fi/en/info-bank/articles/alcohol/alcohol-use-finland>

li program jednání více bodů, bude pro Finy přirozené projít je ve stanoveném pořadí, každý rozebrat a nakonec se shrnutím ujistit, že jste přesně pochopili jejich postoje a požadavky.

Dávání drobných dárků je obvyklé ve společenském styku, především pokud jste pozvaní k hostiteli domů – květiny a láhev vína jsou obvyklou volbou. U květin je třeba brát na zřetel symboliku, která se k nim váže. Za přešlap se považuje darovat sudý počet květů, bílé a někdy i žluté květy, konkrétně chryzantémy a lilie. Všechny tyto atributy náleží smutečním květinovým vazbám. Darovat velký puget, červené růže nebo orchideje může být považováno za nevhodné, jelikož tyto jsou vyhrazeny k romantickým setkáním. Ideální návštěvní květina by neměla být příliš drahá a opulentní, může být klidně složená i z lučního kvítí. Dávání dárků v pracovním styku je neobvyklé a je možné ho zvážit pouze pokud jste již dříve obdrželi nějakou formu pozornosti od finského protějšku. Za adekvátní jsou považována přání ke svátkům jako jsou Velikonoce nebo Vánoce. Vánoční přání a novoročenka by měly být koncipovány zároveň jako poděkování za spolupráci v právě končícím roce a posílány tak, aby je partner obdržel v posledním pracovním týdnu před Vánocemi.

V případě, že jste pozvaní k hostiteli na jídlo, může být od vás očekávána větší míra participace, než na jakou jsme zvyklí z Česka. V předstihu, ideálně hned v návaznosti na časovou domluvu byste se hostitele měli dotázat, co máte zajistit – dezerty, pití, některé z jídel. Při příchodu je běžné sundat si boty před vstupem dovnitř nebo ihned v zádveři, předat dárky a nabídnout pomoc s přípravou. Květiny se předávají nezabalené, jiné dary mohou být zabalené. V takovém případě je příjemce ihned rozbalí ve vaší přítomnosti. I pokud byste šli na návštěvu k obchodnímu partnerovi, je takové pozvání chápáno jako společenské, tudíž debata o pracovních záležitostech není na místě.

Stolování se řídí podobnými pravidly jako u nás. Vyčkejte, než vás hostitel vyzve, abyste se usadili a respektujte jím vymezený zasedací pořádek, pokud je. Muži by si neměli sundávat sako, pokud tak sám hostitel neučiní. Není vhodné začínat jíst předtím, než začne hostitel nebo vás k tomu jinak vyzve. Jediné pokrmy, které je možné jíst rukama, jsou pečivo a krevety. Pokud je vám nabízeno přidání, přijměte je a snažte se sníst vše, co máte na talíři. V případě, že se na vás někdo obrátí s prosbou o podání pečiva nebo solničky, je vhodné tyto položit před něj, nikoliv je napřímo podat. Přímé gesto by Finům mohlo působit nepříjemně. Když dojdete, složte příbor k sobě, z talíře vyčnívající vpravo a s hroty

otočenými dolů. Opakovaná nabídka pomoci směrem k hostitelům bude určitě pozitivně vnímána.

První dojem je sice důležitý, ale v kontaktu s Finy neznamena vše. Reputaci si budujete postupně, Finové se zdráhají unáhlených závěrů a tedy i soudů na základě omezeného penza informací. Z toho plyne, že i pokud dojde ve vzájemném styku k nedopatření, jeho dopad pravděpodobně nebude fatální. I přes to, že Finové upřednostňují dlouhodobě budované vztahy před těmi nahodilými, zvláště v obchodní rovině rozhodně nepovažují nedostatečnou znalost protějšku za překážku bránící navázání spolupráce. Stačí, pokud o něm mohou získat dostatek informací a ideálně referenci. Finský trh je malý, reputace se šíří rychle a stěží něco utajíte.

Finové jsou ve svém přístupu velmi formální, ale zároveň otevření a upřímní. Přístup zešíroka a mlžení nejsou v jejich jednání obvyklé. To, co Fin prohlásí nebo ústně odsouhlasí, považuje za závazné a uzavřené. Dostát svým prohlášením je z jejich pohledu morální povinnost, důkaz důvěryhodnosti a solidnosti. Je nepravděpodobné, že by psané dokumenty vycházející z jednání obsahovaly cokoli jiného, než to, co bylo ústně odsouhlaseno. Takový přístup by Finové považovali za nekalý.⁶⁸ Vždy upřednostní výsledek jednání, který bude ziskem pro obě strany. Nátlakové formy s cílem pokoření protistrany považují za hrubiánské a neslušné a je pravděpodobné, že takto vedené jednání předčasně ukončí. To neznamena, že by vystupovali submisivně nebo nevyjadřovali nesouhlas. Jsou ve svých postojích obvykle pevní, nicméně racionální. Chápou, že jednání vedoucí k oboustranné spokojenosti se obvykle neobejde bez ústupků, ke kterým jsou svolní, pokud k tomu směřuje i protistrana.⁶⁹

Sauna je pro Finy důležitým prvkem jejich života a kultury, který s vámi mohou chtít sdílet. Pozvání do sauny, ať už společenské nebo od obchodních partnerů, považujte za poctu a neodmítejte ho. Odmítnutí, byť zdvořilé, z jiných než objektivních důvodů (zdravotní komplikace), se promítne velmi negativně na vašich vzájemných vztazích. Jakkoliv je odmítnutí pozvání z vágního důvodu kategorie „sauna mi nedělá dobře“ vnímáno problematicky a do značné míry jako nesmysl (protože saunování je v očích Finů zdravé

⁶⁸ Commisceo Global. *Award-Winning Culture Guides – Finland Guide*. In: *Commisceo-global.com* [online]. [cit. 11. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.commisceo-global.com/country-guides/finland-guide>

⁶⁹ GULLOVÁ, Soňa. *Mezinárodní obchodní jednání a diplomatický protokol*. Praha: Grada Publishing, 2011. 256 stran. ISBN: 978-80-247-3777-5. strany 38 – 40

a pokud Vám z něj není dobře, tak je chyba na vaší straně), každý Fin si je vědom toho, že pro vás prostředí sauny není tak běžné. Není tedy považováno za neslušné, pokud v sauně nestrávíte tolik času jako domácí. Znalost saunového protokolu a chování se v jeho souladu je vnímáno vysoce pozitivně a jako projev respektu vůči finské kultuře a tradicím.⁷⁰

⁷⁰ Going Global. *Finland Career Guide 2006: Cultural Advice*. Verze z roku 2006. In: *Search-proquest-com.zdroje.vse.cz* [online]. [cit. 11. 03. 2018]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/219483519?accountid=17203>

1.2 Kultura

Náplní této diplomové práce je identifikovat kulturní rozdíly Čechů a Finů, potažmo českému čtenáři přiblížit Finsko a zvyky, tradice a specifika jeho národa. Zatímco představení těchto atributů se podrobně věnoval první úsek teoretické části diplomové práce, nyní je třeba zaměřit se na kulturu. To, nakolik širokým a abstraktním pojmem „kultura“ je, odráží i nepřehledné množství jejích definic, stejně jako snaha o její systematickou analýzu a popis. Navíc samotné slovo „kultura“ nabývá jen v českém jazyce několika odlišných významů nesoucích různé stupně abstraktnosti. Jde o často a hojně používaný výraz v mnoha souvislostech, což naši snahu o jeho přesné zasazení i nadále ztěžuje.

Výraz „kultura“ má své kořeny v latinském slovese „colere“, tedy pěstit, šlechtit nebo obdělávat, z něhož se následně odvodil abstraktnější a širší pojem „cultura“, tedy to, co je třeba pěstit nebo obdělávat. Dnes se „kultura“ nejčastěji používá ve dvou významech, užším a širším. Zatímco užším označujeme soubor tvůrčích a často zároveň uměleckých činností, širší hledisko využívají především společenské vědy. Ty pod pojmem „kultura“ zastřešují chování a mezilidské vztahy, jejich učení, předávání, transformace a střety. Jednoduše shrnuto tedy lidské chování a soubor sociálních norem, které můžeme pozorovat v různých lidských společenstvích. Kultura se projevuje jak ve fyzické formě, tak ve formě nehmatatelné. K fyzickým projevům můžeme řadit umění, design, architekturu, módu nebo kuchyni, zatímco za projevy nemateriální povahy označujeme formy uspořádání společnosti, mytologii, zvyky, víru nebo tradice.⁷¹ Kultura je vždy kolektivní záležitostí a je naučená, nikoliv vrozená. Udává ji naše okolí. Abychom kulturu mohli pozorovat a popisovat, musíme ji na jedné straně odlišit od lidské přirozenosti a také od osobnosti jejího nositele.⁷²

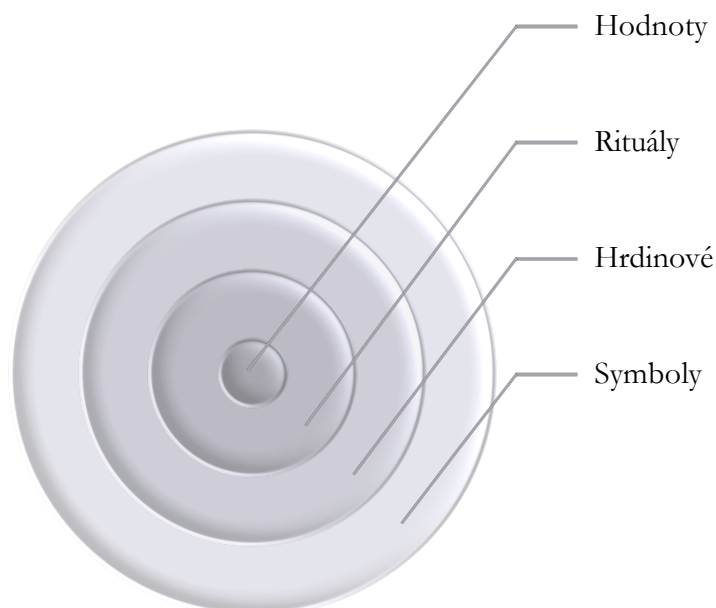
Kultura má podle Geerta Hofstedeho své hlavní aspekty, a to hodnoty, rituály, hrdiny a symboly. Na těchto aspektech se projevují rozdíly jednotlivých kultur. Hofstede zároveň staví výše uvedené čtyři aspekty do vzájemného vztahu, který vyjadřuje v „cibulovém“

⁷¹ MACIONIS, John J. *Sociology*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2007. 716 stran. ISBN: 0-536-25519-9. strana 60

⁷² HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X. strany 13 - 14

diagramu – symboly označuje za nej povrchnější aspekt kultury, kdežto hodnoty stojí velmi hluboko, přímo v jejím jádru.

Obrázek 3: Hofstedeho „cibulový“ diagram

Zdroj: HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan.⁷³, vlastní zpracování obrázku

Za Symboly jsou zde označena slova, gesta, móda, vlajky, ikony,... které nabývají pro příslušníky kultury jasného významu. Symboly jsou proměnlivé v čase a podléhají trendům. Ve snaze napodobovat cizí kulturu často dochází k přejímání symbolů. Hrdinové v sobě schovávají fiktivní i reálné osobnosti z historie i ze současnosti, které jsou nositeli významného charakteristického prvku pro daný národ nebo ztělesňují morální hodnoty, které jsou danou společností vysoce ceněné. V daném pojetí nezáleží na tom, jestli jde o postavu smyšlenou, kreslenou nebo zcela reálnou. Dle výsledků všelidového hlasování o největšího Finy, respektive Čecha, tuto definici naplňuje beze zbytku Carl Gustaf Emil Mannerheim a Jára Cimrman. Jako Rituály jsou označeny společensky podstatné činnosti, které jsou kolektivní povahy a provádí je osoby napříč celou kulturou, jelikož jsou generacemi považovány za „slušné“, „vhodné“ nebo „správné“. Jsou v zásadě „kulturním perpetem mobile“ – jsou vykonávány proto, že existují a tímto způsobem jsou předávány z generace na generaci. Může jít o vhodné způsoby zdravení, způsob modlení se

⁷³ HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X. strany 16 - 18

nebo způsoby, jakými slavíme významné svátky. Symboly, Hrdiny a Rituály můžeme souhrnně označit jako projevy kulturní praxe. Důvody k jejich existenci, formě nebo způsobu však leží v nejhlubší sféře kultury – v Hodnotách. Hodnoty představují jádro každé kultury a z jejich podstaty plynou základní preferenční tendence na škálách mezi dobrem a zlem, zakázaným a povoleným, slušným a neslušným, bezpečným a nebezpečným, morálním a nemorálním,... Osvojování si hodnot od raného věku je klíčovým prvkem integrace do společnosti a její kultury.⁷⁴

1.2.1 Subjekty kultury

V této části si krátce přiblížíme pojmy **Osobnost**, **Skupina** a **Instituce** v kontextu kultury. Vycházíme z reálného předpokladu, že každý člověk má od narození jedinečnou kombinaci povahových rysů, dispozic a biologických předpokladů. To, co v podstatné míře ovlivňuje jestli, případně v jaké míře, dojde u jedince k rozvoji jeho přirozených rysů, je otázkou socializace. Socializací rozumíme celoživotní proces počínající narozením člověka, přičemž jeho nejintenzivnější fáze probíhá v období od dětství do pozdní adolescence. Při socializaci osobnost rozvíjí ty vlastnosti, které jsou v hodnotách okolité společnosti považovány za přínosné, důležité nebo správné, a zároveň potlačuje ty, které stojí na opačném konci hodnotového spektra. Sociální tlak může na osobnost vytvářet její okolí, ale stejně tak jej na sebe může člověk klást sám v snaze „stát se lepším“. Při socializaci se člověk učí sociálními rolím a do některých z nich se přirozeně staví. Rozumí tomu, že jeho sociální role se v průběhu života bude proměňovat a seznamuje se s představami a nároky, které společnost na zastávce různých rolí klade. Můžeme se setkat s názorem, že kultura představuje pouze soubor individuálních hodnot příslušníků jednoho společenství a že její jádro leží v každém jednom individuu. Za socializovanou osobu označujeme takového jedince, který hodnoty svého společenství označuje za „naše“ a jiné za „jejich“ nebo „cizí“. Takovýto jedinec dosáhl jistého stupně osobnostní integrity a má tendence hodnoty své společnosti obhajovat a bránit. Je zdaleka méně otevřený novým názorům a pohledům, nežli sociálně nezformovaná osobnost.

Utváření osobnosti ve formě osvojování si společenských norem, hodnot a rolí probíhá v prostředí člověku blízkém a známém. Ke správné socializaci nestačí pouze potřebné informace a sledování vzorů, ale i pozitivní citové vazby. Snaha začlenit se v člověku

⁷⁴ viz odkaz 72

pramení z potřeby budovat emocionální pouta, k někomu a někam patřit. Socializaci vždy iniciují malé skupiny, které nazýváme primární. Nejdůležitější primární skupinou je rodina, následovaná okruhem blízkých přátel. Významnou primární skupinou pro socializaci je i třídní nebo pracovní kolektiv a kolektivy formující se okolo zájmových aktivit. V každé z těchto skupin se člověk učí rozdílným společenským rolím a hodnotám. Společenská skupina může předávat tradiční hodnoty, stejně tak může stát u zrodu společenské přeměny.

Institucí rozumíme společenský nástroj používaný k prosazování kýženého chování u jednotlivců, přičemž nejde o přirozeně zformovanou skupinu. Na člověka působí obvykle velké množství institucí. Nezaměřují se totiž na osobnosti, ale na jejich jednotlivé sociální role, které instituce svým působením normují. Institucemi je možno ovlivnit vnímání hodnot a krajních norem nebo změnit postoje a chování jednotlivců. Zvláště vytyčování krajních společenských norem souvisí s restriktivní složkou – instituce mohou být donucovacím prostředkem. Významnými institucemi k utváření hodnot, vzorů a chování jsou například umění nebo masmédia. Umění podporuje rozvoj fantazie, porozumění konceptu vyváženosti a harmonie a vštěpuje nám širší společenská pravidla estetiky.⁷⁵

1.2.2 Prvky kultury

Mluvíme-li o prvcích neboli elementech národní kultury, máme obvykle na mysli jazyk a neverbální komunikaci, náboženství, přístup k času a prostoru a rozdělení společnosti do skupin nebo její hierarchické uspořádání. Kulturní prvky jsou specifické tím, že není možné definovat jeden bez druhého tak, aniž by zároveň nedošlo k hrubému zkreslení obrazu. Elementy kultury se vyvíjejí bok po boku a vzájemně se ovlivňují.

JAZYK

Jazyk je nástroj, který nám umožňuje komunikaci jak uvnitř kultur, tak mezi rozdílnými kulturami. Ztělesňuje jednu ze tří složek komunikace – verbální. Dalšími komponenty jsou neverbální komunikace, ke které přihlídneme později, a paraverbální jazyk. Pod pojmem paraverbální jazyk sdružujeme aspekty jako hlasitost a důraznost projevu, pauzy nebo mlčení a jejich význam při komunikaci. Jazyk je charakteristickým prvkem všech

⁷⁵ NOVÝ, Ivan a kol. *Interkulturní management – Lidé, kultura a management*. Praha: Grada Publishing, 1996. 144 stran. ISBN: 80-7169-260-3. strany 18 - 20

kultur, přičemž na něj nikdy nelze nahlížet pouze z lingvistického hlediska. Za slovy, která jsou snadno přeložitelná do jiných jazyků, stojí často posunutý nebo zcela odlišný kontext, který je udáván kulturou, přesněji jejími dalšími prvky. Z toho plyne, že porozumění jazyku nikdy nemůže být dokonalé bez znalosti jeho širších náležitostí. Jazyky a jejich užití se v typově stejných situacích v mnohém liší. Je třeba znát úroveň jednoznačnosti, která je pro vyjadřování v dané kultuře typická. Existují kulturní okruhy, kde se přímost cení – typicky Finsko, naopak v jiných zemích je určité a přesné vyjádření spojeno s neslušností nebo „ztrátou tváře“. Jazyk může mít více podob, odstupňovaných například podle formálnosti, přičemž užití jejího správného stupně se řídí kulturou dané země. Nemůžeme tedy přenášet komunikační schémata z domácího prostředí do mezinárodního. Zdrženlivost vs. nadnášení výrazů, strohost nebo syrovost vs. důraz na citově podbarvené vyjadřování, užívání přirovnání, slovního humoru nebo pořekadel. Všechny tyto případy samotná znalost slovní zásoby nemůže pokrýt. Vztah jazyka a kultury je o to bližší a jednoznačnější, čím jazykově homogennější stát je. V případě vysoce homogenního Finska je zřejmé, že jazyk je zde velmi charakteristickým kulturním projevem, který zemi a její kulturu v mezinárodním prostředí výrazně vymezuje.⁷⁶

Hloubka slovní zásoby jednotlivých jazyků je ovlivněna širším prostředím – přírodními podmínkami, technickou vyspělostí nebo tradičním uspořádáním společnosti. Konkrétním příkladem z finštiny může být výraz pro bažinu / mokřad / močál. Vzhledem k bažinatému charakteru finské krajiny se v jejím jazyce objevuje široká škála výrazů odrážející drobné nuance, které jsou do jiných jazyků přenositelné výhradně opisem. Vedle výrazů *letto*, *hetteikkö*, *räme*, *neva*, ... existuje i výraz *suo*, z něhož se vyvinulo i pojmenování celé země *Suomi*.

Finština jako jeden z mála evropských jazyků nepatří do indoevropského okruhu, nýbrž do skupiny uralských jazyků. V rámci Evropy je jí nejbližší dnes již velmi potlačená karelština, dále je příbuzná s estonštinou, sámštinou a velmi vzdáleně s maďarštinou. Mluvčí dalších finštině příbuzných jazyků bychom museli hledat na střední Sibiři. K zápisu se používá rozšířená latinka. Finština si z okolitých indoevropských jazyků přejala velké množství výrazů, jazyková struktura ale zůstala zcela odlišná. Jde o jazyk aglutinační, což znamená, že každá tvaroslovná změna (osoby, pády, časy) má charakteristickou

⁷⁶ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 21 - 25

příponu nebo předponu, která se napojuje přímo na kořen slova. Výsledkem jsou velmi dlouhá slova, k jejichž porozumění je nutné znát význam nebo funkci každé jeho části. Finština funguje na zcela jiných principech než románské, germánské nebo slovanské jazyky. Z výše zmíněných skutečností plyne, že naučit se finsky je pro většinu cizinců dlouhý a složitý proces. Nejzajímavější rysy a odlišnosti:

- Existují značné rozdíly mezi formálním a neformálním jazykem, přičemž neformální jazyk je běžně používán i v psaném projevu.
- Na rozdíl od mnoha jazyků finština nepoužívá členy.
- Uzavřená otázka neboli otázka ano – ne, má speciální formu tvořenou koncovkou „ko“, která se přidává na poslední místo slova obsahující objekt, na který se tážeme. Zvláštností je, že na rozdíl od otevřené otázky je zde správná intonace klesavá.
- Ve finštině se rozlišuje čtrnáct až patnáct různých pádů, které mají značně odlišnou logiku od českých. Jejich správná interpretace v jiných jazycích bývá často ošemetná.
- Finština rozlišuje čtyři slovesné časy – předminulý, minulý, předpřítomný a přítomný. Zcela chybí jakákoliv forma budoucího času. Budoucí děje je nutno vyjádřit opisně.
- Jedno ze základních sloves většiny jazyků finština nezná. Je to sloveso „mít“.
- S absencí rozlišování rodů a posesivního slovesa souvisí neexistence přivlastňovacích zájmen. Vlastnický vztah jde vyjádřit pouze ve vztahu na konkrétní osobu a opisem, že daný objekt „je u někoho“.^{77 78 79}

Vzhledem k úzké provázanosti finštiny a finské kultury nabízí předchozí výčet jazykových specifik prostor ke stanovení hypotéz o jejich vzájemnosti. Jejich ověřování bude cílem výzkumu.

⁷⁷ BRANCH, Hannele. *Where does Finnish come from?*. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 17. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/where-does-finnish-come-from/>

⁷⁸ GIMBEL, Jared. *All About The Finnish Language: A Brief Guide For Beginners*. Verze z roku 2017. In: *Iwillteachyoulanguage.com* [online]. [cit. 17. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.iwillteachyoulanguage.com/finnish-language/>

⁷⁹ KORPELA, Jukka. *The Finnish language*. Verze z 28. 05. 2014. In: *Jkorpela.fi* [online]. [cit. 17. 03. 2018]. Dostupné z: <http://jkorpela.fi/Finnish.html>

- Rozšířenost neformální verze finštiny je odrazem rovnostářství ve společnosti, v níž nezbyvá mnoho místa pro formální jazyk, který je používán zpravidla v komunikaci s autoritami.
- Mocenské vzdálenosti jsou ve Finsku tudíž menší než v Česku, kde je užívání formálního jazyka běžné.
- Absence budoucího slovesného času indikuje, že Finové jsou více orientováni na přítomnost než na budoucnost. Vnímání času v jejich pojetí je odlišné od našeho.
- Ve Finsku je standardem nejen mocenská rovnost, ale i rovnost pohlaví. Důvodem je mimo jiné i nerozlišování pohlaví z gramatického hlediska.
- Jedním z projevů rovnostářství je, že finská společnost neklade důraz na hmotné statky a majetek. Důvodem je mimo jiné i absence posesivního slovesa a přivlastňovacích zájmen v jejich jazyce.

NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Mluvený neboli verbální, projev v komunikaci přirozeně doplňujeme o neverbální složku. Neverbální projevy jsou výslednou kombinací povahových rysů každého jedince a zároveň kultury, kterou reprezentuje. Neverbálně projevujeme emoce spojené s vyprávěním, ale i naše vlastní preference, čímž dodáváme komunikaci podstatný rozměr. Způsoby, kterými se neverbálně vyjadřujeme, jsou pestré – obličejová mimika, oční kontakt, gestikulace a postoj celého těla. V širším kontextu do projevů neverbální komunikace řadíme i způsob oblékání, obecně úpravu zevnějšku nebo preferenci některých barev či vzorů před jinými.

Důležitým prvkem neverbální komunikace je teritorialismus neboli „osobní prostor“, který máme tendenci vyhrazovat si sami pro sebe v různých společenských situacích. Rozlišujeme čtyři základní situace odstupňované podle toho, jak velký prostor v nich osoba hájí. Největší vzdálenost od ostatních lidí si udržujeme ve veřejném prostoru, kratší v uzavřené společnosti. Pokud navážeme rozhovor ve společnosti, máme tendenci naši vzájemnou vzdálenost zkrátit oproti ostatním v okolí. Nejmenší vzdálenost při kontaktu udržujeme s osobami, které jsou nám důvěrně známé a blízké. I když jsou tyto čtyři stupně stejné všude na světě, samotná vzdálenost je již kulturně podmíněnou záležitostí. V kontaktu s Finy je třeba mít na paměti, že jsou zvyklí na o něco větší osobní prostor, než nám může připadat přirozené. Udává-li se, že průměrná vzdálenost osob při rozhovoru by v Evropě měla být asi 60 cm, lze počítat s tím, že ve Finsku to bude o něco více.

Vhodná interpersonální vzdálenost je taková, kdy ani jedna ze stran nepocítuje potřebu postupovat vpřed nebo naopak ustupovat.

Doteky, jejich četnost, přípustnost a způsob jsou značně rozlišné a charakteristické pro každou kulturu. V rámci Evropy je fyzický kontakt ve společnosti běžný ve středomořských a východních zemích, zbytek je ve svých projevech zdrženlivější. Přímé dopady společenské role doteků jsou patrné ve formě, jakou se lidé zdraví – pozdrav bez kontaktu, podání napřažené ruky, podání ruky s doprovodnou aktivitou druhé ruky, objetí, polibky.⁸⁰ Adekvátním, byť formálnějším, pozdravem ve Finsku je podání ruky, silný krátký stisk doprovázený očním kontaktem, popřípadě lehkým úsměvem. Obvyklý je i verbální pozdrav nedoprovázenými žádnými dotyky.

NÁBOŽENSTVÍ

I ve společnostech, které jsou v současnosti převážně sekulární, patří náboženství stále k významným zdrojům kultury. Pochopení jeho principů a dopadů na běžné fungování společnosti je proto při střetu s příslušníkem cizí kultury podstatné. Zvláště náboženství západního typu (judaismus, křesťanství, islám) v sobě nesou řadu pokynů týkajících se správné morálky a ekonomických aktivit. Například nemorálnost lhaní nebo trestnost podvodu a lichvy jsou zakotveny pevně v evropských hodnotách a zákonících, mnoho z nás si ani neuvedomuje, odkud původně vzešly. Náboženství má neoddiskutovatelný, avšak na konkrétních případech těžko dokazatelný vliv na hospodářství každé země. Při rozdělení různých světových regionů na základě tamního převažujícího náboženství do čtyřiceti kategorií podle vyznání byly odhaleny jisté souvislosti. Pokud bylo na kategorie regionů nahlíženo z perspektivy výkonnosti ekonomik měřených HDP/obyv., tak v čele pomyslného žebříčku stály země s převažujícím reformovaným a protestantským náboženstvím a rovněž šintoismus. Na opačné straně skončily regiony s převažujícím vlivem hinduismu s sikhismu. Jedním ze základních principů společností stojících na protestantských a reformovaných principech je premisa, že práce není zatracením, ale naopak člověka povznáší a je bohubí. Tento postoj je v daných kulturách přenášen po staletí z generace na generaci.⁸¹

⁸⁰ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 25 – 27

⁸¹ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 28 – 30

Dominantní církví ve Finsku je evangelická luteránská církev, k níž se dnes hlásí sedmdesát jedna procent obyvatel, přičemž v 80. letech 20. století byla náboženská afiliace na úrovni devadesáti procent. Evangelická luteránská církev přichází každoročně zhruba o procento finské populace.⁸² K žádnému vyznání se nehlásí zhruba dvacet dva procent Finů, zbylých několik málo procent připadá na pravoslavné, židy a muslimy. Ve Finsku existuje církevní daň, kterou mají právo vybírat od svých členů dvě církve – evangelická luteránská a pravoslavná. Náboženská výuka je součástí školních osnov. Děti jsou do kurzů rozdělovány podle náboženské příslušnosti svých rodin, přičemž děti pocházející ze sekularizovaného prostředí docházejí na výuku etiky.⁸³

Zamyslíme-li se nad vlivem náboženství na finskou společnost, i zde vzniká prostor ke zformování hypotéz:

- Pověstná finská pracovitost a skromnost je výsledkem mnohasetletého působení protestantské církve.
- Dekorace v kostelích finské evangelické luteránské církve jsou v porovnání s katolickými nebo pravoslavnými svatostánky velmi střidmé, jelikož hojnost uměleckých děl a dekorativních prvků byla protestanty odsuzována jako rozmařilost. Vliv církve na estetické preference Finů se dnes odráží v jejich přímočarém umění, čistém architektonickém stylu a designu a střidmém oblékání.

PŘÍSTUP K ČASU

V různých kulturách se setkáváme s diametrálně odlišným vnímáním času a různým stupněm důležitosti, který je mu přisuzován. Čas působí na všechny příslušníky všech kultur stejně. To, co pro nás vliv času znamená, však záleží na daných kulturních specifikách. Velmi jednoduše můžeme kultury rozdělit podle toho, zda v nich převládá krátkodobá časová orientace (běžné činnosti jsou zasazovány do kontextu s přesností na minuty a hodiny) nebo dlouhodobá orientace (plánování obdobných činností je spíše

⁸² Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkko. *Kirkkoon kuuluu 71 prosenttia väestöstä*. Verze z 15. 01. 2018. In: *Evl.fi* [online]. [cit. 17. 03. 2018]. Dostupné z: <https://evl.fi/uutishuone/tiedotteet/-/items/item/17504/Kirkkoon+kuuluu+71+prosenttia+vaestosta>

⁸³ KORPELA, Salla. *Finnish Church aims to be down-to-earth*. Verze z roku 2015. In: *Finland.fi* [online]. [cit. 17. 03. 2018]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/finnish-church-aims-to-be-down-to-earth/>

rámcové s přesností na dny, spíše však týdny nebo měsíce).⁸⁴ Na čas můžeme rovněž nahlížet z perspektivy vymezené monochronním přístupem na jedné a polychronním přístupem na druhé straně. V monochronně orientovaných kulturách je čas vnímán lineárně a aktivity jsou řazeny návazně za sebe, což přirozeně klade vysoký důraz na plánování a dochvilnost. Tento přístup se obvykle úzce pojí s tzv. nízkým komunikačním kontextem, který je charakteristický přímým a explicitním vyjadřováním. V polychronním vnímání není čas vnímán jako linie a události, které se vzájemně ovlivňují, často probíhají souběžně nebo nahodileji oproti těm v monochronním prostředí. Kolize, zpoždění a chyby jsou vnímány jako přirozený důsledek a k jejich eliminaci je očekávána vysoká časová flexibilita všech zúčastněných subjektů. Polychronní přístup se váže s vysokým komunikačním kontextem, který je bohatý na implicitní a neverbální komunikaci. Procesy jsou vnímány obvykle v širokém kontextu, přičemž dílčím událostem obvykle není věnována taková pozornost.⁸⁵

PŘÍSTUP K PROSTORU

Rozdílný přístup se neprojevuje pouze v neverbální komunikaci jednotlivých osobností, ale i v celospolečenském pohledu na prostor v otázkách jeho velikosti, dělení, uspořádání a přisuzovanému významu. Přístup k prostoru je úzce spjatý s tím, jestli je daná kultura založená více na individualistickém nebo kolektivistickém principu. V západních kulturách, které obecně tíhnou více k individualismu, je prostor uzpůsoben vyšším nárokům lidí na osobní zónu. Členové domácnosti mají běžně každý svůj vlastní kout nebo pokoj a v pracovním prostředí obvykle už střední management nesdílí kanceláře s níže postavenými pracovníky, přičemž i úroveň vybavení bývá odlišná. I mezi individualistickými kulturami panují rozdíly v tom, jak je s prostorem dále nakládáno. V pracovním prostředí amerických korporací jsou často samostatné kanceláře odděleny pouze prosklenými stěnami a pokud není jejich majitel zaneprázdněn, dveře mívá obvykle otevřené, čímž dává okolí najevo svou dostupnost. Nám blízké středoevropské standardy jsou jiné – jako přirozené vnímáme zavřené dveře do kanceláří, čímž dochází k „vyklizení“ společných prostor a chodeb.

⁸⁴ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 18 - 20

⁸⁵ NOVÝ, Ivan a SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2005. 320 stran. ISBN: 80-7261-121-6. strany 22 - 23

Možnost nahlížet z nich do jednotlivých kancelářů může vyvolat negativní dojem neuspořádanosti.⁸⁶

SPOLEČENSKÁ HIERARCHIE

Charakteristickým rysem každé společnosti je její vnitřní způsob rozdělení nebo vrstvení, které obecně podléhá jedné ze dvou tendencí – hierarchistické nebo rovnostářské. Společnostem, které kladou důraz na zařazení každého svého člena, může jako rozdělovací klíč sloužit rodinný původ, profese, pohlaví nebo majetek. Oproti tomu pro rovnostářské společnosti je typické, že zisk vyšší společenské prestiže tkví pouze ve vlastním přičinění. Na dělení společností na hierarchistické a rovnostářské navazuje klasifikace podle stupně formálnosti. Čím více daná kultura tíhne k formálnosti, do o to pevnější hierarchie je uspořádaná její společnost. Nelze tvrdit, že v méně formálních nebo neformálních společnostech by se neodehrávalo společenské vrstvení, i zde fakticky existují rovni a rovnější, byť veřejné postoje naznačují opak. Duch rovnostářství se tedy váže spíše k výchozím podmínkám pro každého jedince, než k jeho výslednému společenskému postavení. Za nejméně formální země jsou často označovány Austrálie nebo Spojené státy americké (při odhlédnutí od faktu, že Američany společensky často předurčuje jejich rodinné zázemí), mírně formální jsou některé severoevropské země, Kanada nebo Nový Zéland, formálnější je většina západoevropských a středoevropských zemí, přičemž směrem do Středomoří, na Blízký východ a Dálný východ formálnost roste. Jihoamerické kultury jsou rovněž formální.

Různé úrovně formálnosti ve společnostech představují jednu z nejsilnějších překážek při mezikulturních setkáních. Osoby z formálních společností se jen neochotně vzdávají poct a přístupu, kterých se jim dostává v jejich vlastní kultuře, kdežto příslušníci rovnostářských kultur stěží přistupují na to, že by někomu měli projevovat větší úctu, než jaké se dostává jim samotným. V takových situacích je velmi snadné pohoršit, urazit nebo nechtěně zneuctit osobu z formální společnosti. Naopak příslušník neformální společnosti si o formálně založeném člověku snadno vytvoří zkreslený úsudek, jelikož mu protějšek může připadat zkostratělý, odměřený nebo arogantní.

Do citlivé situace střetů formálních a neformálních kultur ještě zasahuje rozdílné postavení žen a mladých lidí v různých společnostech. K mezikulturnímu konfliktu tedy může dojít

⁸⁶ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 20 - 21

ještě před samotným jednáním, jen na základě toho, jací lidé se ho mají účastnit – mladý člověk nebo žena ve vyšší pozici může být důvodem k nedůvěře, v horším případě zneuctěním protistrany.

V rovnostářských společnostech mají jedinci velký potenciál k tomu vytvářet si společenské postavení sami. Platí to především při jeho zhoršování. Okázalé způsoby, podtrhování vlastních úspěchů nebo chvástání se majetkem často způsobí přesně opačný efekt, než ve který doufali.⁸⁷

SÁMOVÉ VE FINSKU

Veškeré informace, které do této chvíle byly uvedeny, se týkaly výhradně majoritní finské společnosti, která se hlásí k finské národnosti a finským tradicím. Nicméně ve Finsku tradičně žijí i dvě minority, kterým není majoritní kultura a jazyk vlastní. Jsou jimi Alandčané, kteří svou řeč a svými zvyky náleží do švédského kulturního okruhu a Sámové žijící hluboko za polárním kruhem, mající vlastní jazyky, rozsáhlou kulturu a životní styl zcela odlišný od majoritní společnosti. Finsko na svém území hostí světově třetí největší komunitu Sámů čítající přibližně deset tisíc osob.

Ve Finsku je třeba rozlišovat správní region (*maakunta*) Laponsko od oblasti, kterou Sámové skutečně obývají. Ta je totiž až na samém severu regionu Laponsko a tvoří ji tři větší obce, které jsou vzdálené přes 350 kilometrů od Rovaniemi, hlavního města Laponska. Sámské jazyky jsou ve Finsku uznanými jazyky menšiny a jsou rovněž vyučovány na školách v příslušných oblastech. Finští Sámové hovoří třemi odlišnými jazyky, a to severní, skoltskou a inarskou sámsčinou. Nejde přitom o dialekty toho samého jazyka, ale opravdu o samostatné jazyky – jejich mluvčí si vzájemně nerozumí.

Život Sámů je tradičně úzce spjatý s přírodou. Těžiště obživy Sámů spočívá v chovu velkých stád sobů a je spojeno s kočovným způsobem života. Usedlí Sámové se často věnují rybolovu nebo drobnému zemědělství v kombinaci se sobím malochovem. V současnosti je stále většina chovatelů sobů ve Finsku sámské národnosti, na rozdíl od Norska však nemají Sámové ve Finsku na tento druh chovu monopol.

Opakované snahy Sámy asimilovat do majoritní společnosti v minulosti způsobily značné oslabení jejich tradic, přispěly k vymizení některých sámských jazyků a potlačení jejich

⁸⁷ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 30 - 32

původních přírodních náboženství ve prospěch luteránství. Vzhledem k odlehlosti území, které Sámové ve Finsku obývají, jejich roztržičnosti na malé skupiny a neustálému pohybu části z nich, integrační úsilí výraznější výsledky nepřineslo. Někdejší tlak ze strany majoritní společnosti ustal. Vlastnické nároky Sámů na půdu v rozsahu kočovných tras jejich pastevců byly ze strany Finska kategoricky odmítnuty, ale bylo jim umožněno zformovat sámský parlament, který nemá výrazné pravomoci a slouží spíše jako správní jednotka pro kulturní otázky. Sámové se prakticky politického a veřejného života ve Finsku neúčastní, stejně tak jako vláda nepodniká mnoho aktivit směrem k nim.^{88 89 90}

1.2.3 Interkulturní komunikace

Vlivem globalizačních procesů probíhajících v posledních několika desetiletích přestává být interkulturní komunikace situací vyhrazenou úzkému spektru osob (například diplomaté, čelní politici, panovníci a nepříliš početní mezinárodní obchodníci) tak, jako tomu bylo prozatím vždy v minulosti. Dnes, v době, kdy mezinárodní obchodní výměna tvoří nezanedbatelnou hospodářskou položku většiny států, kdy státní hranice v mnoha částech světa přestávají být nepropustné a kdy se cestování do zahraničí za poznáním stává masovou záležitostí, je potřeba komunikace mezi příslušníky jednotlivých kultur stále větší.

Vzhledem k rostoucí potřebě interkulturní komunikace vzrůstá i vědecký zájem o tuto otázku. Český autor Jan Průcha věnoval jednu ze svých publikací výhradně **interkulturní komunikaci**, přičemž tento výraz definuje jako:

„[...] procesy interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifickými jazyky, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů.“⁹¹

⁸⁸ EKENBERG, Stefan. *Indigenous peoples and rights*. Verze z roku 2008. In: *Diva-portal.org* [online]. strany 8 – 27. [cit. 25. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:995160/FULLTEXT01.pdf>

⁸⁹ Research Centre of Wales. *Sami in Finland*. In: *Uoc.edu* [online]. [cit. 25. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.uoc.edu/euromosaic/web/document/sami/an/i1/i1.html>

⁹⁰ The Editors of Encyclopaedia Britannica. *SAMI people*. In: *Britannica.com* [online]. [cit. 25. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Sami>

⁹¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2010. 200 stran. ISBN: 978-80-247-3069-1. strana 16

Komunikace příslušníků dvou odlišných kultur skýtá potenciálně mnohem více nástrah, než je tomu při kulturně homogenní komunikaci. Každý má tendenci posuzovat celkovou situaci, vyřčená slova i neverbální projevy protějšku podle standardů a hodnot, které jsou mu vlastní z jeho domácího prostředí. Pokud je při setkání používán jazyk, který není pro zapojené osoby mateřským jazykem, zvyšuje se dále pravděpodobnost nedorozumění. Dokonalá znalost cizího jazyka sice riziko nedorozumění do jisté míry snižuje, ale rozhodně neeliminuje. Při projevu v cizím jazyce mají lidé tendenci pouze překládat své myšlenkové proudy a zanedbávat tak často jemně posunutý význam používaných slov, případně, ještě hůře, jejich vzájemné vyznění. To, co následně zazní, už nemusí být nutně to, co řečník zamýšlel sdělit, přičemž další posun významu může snadno nastat u posluchače ve chvíli, kdy sdělení přijímá a analyzuje.

Je zjevné, že rozdíly vždy do jisté míry existují a je třeba je vzít na vědomí. K efektivní interkulturní komunikaci je tedy nutná znalost kulturního pozadí protějšku a jeho pochopení ve vztahu ke komunikované záležitosti. Cílem je rozdílnost přijmout, nesoudit ji metrikou vlastní naší kultury a snažit se komunikovat v takovém duchu, abychom vzájemné rozdíly přemostili a zabránili tak jejich konfliktním střetům. Čím kulturně vzdálenější protějšek je, tím může být akceptační proces složitější. Zjednodušené sklouznutí k poměrování kultur a vyvození závěrů stavících jednu kulturu nad druhou je nejen krátkozraké, zaujetí takového postoje může také velmi negativně poznamenat celou komunikaci. Naopak projev zájmu nebo znalosti kultury může velkou měrou přispět k jeho vstřícnosti a naplnění našich cílů.⁹²

KULTURNÍ ŠOK

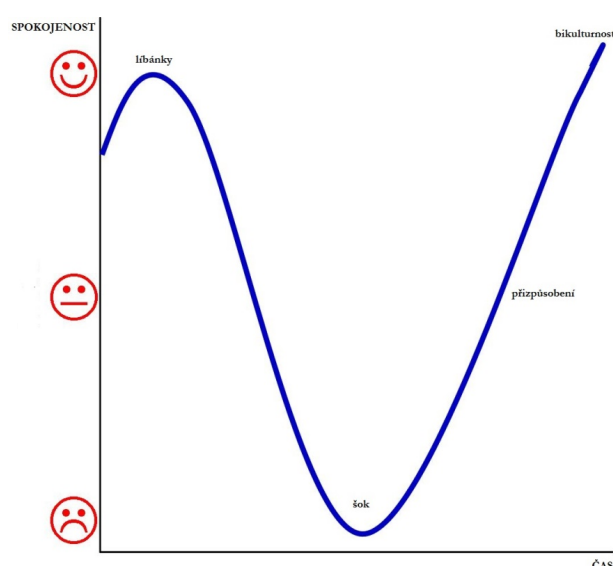
Za kulturní šok označujeme souhrn negativních faktorů, které na člověka působí při kontaktu s cizí kulturou. Prvky kulturního šoku jsou pocit nejistoty, překvapení přecházející v znechucení, pocit vytržení ze známého prostředí, ztráta sebedůvěry, pocit bezmoci a odevzdanosti a tendence ke zpochybňování dříve vyznávaných hodnot. Rozsah kulturního šoku je individuální, přičemž závisí na rozdílnosti cizí kultury od domovské nebo na délce a intenzitě kontaktu s cizím prostředím. Projevy kulturního šoku jsou rovněž individuální, přičemž se jich může projevit současně více nebo mohou přicházet postupně. Mohou jimi být stesk po domově, uzavření do sebe, apatie, únava, zvýšená konzumace, podrážděnost,

⁹² ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 36 - 37

úpadek pracovní a životní morálky a rozvoj psychosomatických chorob. Ve vztahu k příslušníkům cizí kultury se může rozvinout odmítavý až nepřátelský postoj.⁹³

Díky pozorování bylo možné určit některé faktory ovlivňující intenzitu kulturního otřesu. Tyto byly rozděleny na Push efekty a Pull efekty, přičemž za Push byly označeny ty, které zapříčiňují odtazitosť od cizí kultury a Pull efekty jsou ty, které člověka přitahují zpět k jeho vlastní kultuře. Kulturní šok může trvat krátce (pár týdnů) nebo se může protáhnout v řádu měsíců, přičemž si člověk v této době prochází čtyřmi vývojovými fázemi.

Obrázek 4: Grafické znázornění průběhu kulturního šoku

Zdroj: ŠTRACH, Pavel.⁹⁴, vlastní zpracování obrázku

První fázi označujeme jako **líbánky**, jelikož v této fázi je člověk obvykle nadšený. Vše je pro něj nové a obvykle příjemně fascinující. Má tendenci vidět věci, které považuje za lepší oproti svojí domovině a těšit se z nich. Období upadání do kulturního **šoku** provází obvykle prozření, že vše není tak skvělé, jak se na první pohled zdálo. Člověk začíná pociťovat rozdíly mezi svou a cizí kulturou, přičemž úměrně jejich hlubšímu poznávání sílí

⁹³ ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3. strany 52 - 54

⁹⁴ ŠTRACH, Pavel. *Mezinárodní management*. Praha: Grada Publishing, 2009. 167 stran. ISBN: 978-80-247-2987-9. strana 100

i pocit odcizení. V tomto období se často projevují všechny výše uvedené negativní prvky. Toto těžké období končí přechodem v porozumění a **přizpůsobení** se. Jedinec už ví, co může očekávat, odlišnosti už přijímá klidněji a cítí „jistou půdu pod nohama“. V této fázi zároveň začíná být proaktivní a sám si vyhledávat další informace o cizí kultuře ve snaze do ní hlouběji proniknout. **Bikulturnost** je stavem, kdy se člověk přestává cítit cizincem v původně cizí kultuře, jelikož do ní pronikl a je v ní schopný fungovat stejně efektivně jako ve své vlastní.⁹⁵

Člověk, který dlouho pobýval v cizím kulturním prostředí a vrátí se do své domoviny, může zažít tzv. „reintegrační šok“. Ten je následkem **akulturace**, což je ochabnutí původních kulturních zvyklostí a jejich nahrazení hodnotami a zvyky cizí kultury.

1.2.4 Kulturní dimenze a standardy

Vzhledem ke vzrůstající nutnosti studovat a uvědomovat si kulturní rozdíly v mezinárodním prostředí vznikla i potřeba zasadit zkoumané odlišnosti do jednotného rámce, v němž by bylo alespoň částečně možné znormovat tak těžce uchopitelný pojem, jakým je kultura. V této podkapitole se zaměříme na přístupy, které k problematice zaujali Geert Hofstede, Fons Trompenaars a Alexander Thomas, přičemž teorie prvních dvou jmenovaných jsou dnes považovány za tradiční a základní pojetí a Thomasovu teorii následně převedeme do praxe v poslední části této diplomové práce.

KULTURNÍ DIMENZE V TEORII GEERTA HOFSTEDEHO

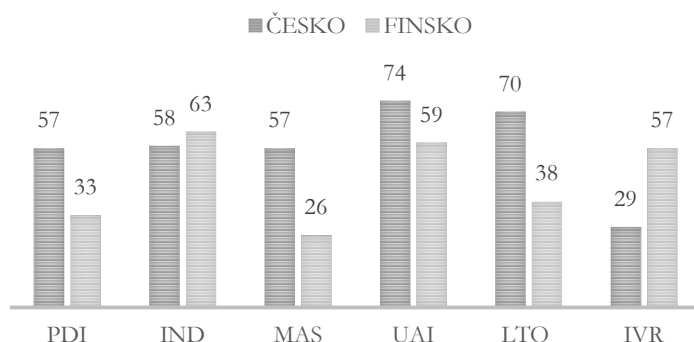
Geert Hofstede stál se svým výzkumem u zrodu a naplnění definice národní kultury. Jeho rozsáhlá práce zkoumání národní identity začala v 60. letech 20. století v nadnárodním koncernu IBM. Cílem jeho tehdejší práce bylo zkoumat hodnoty a názorové postoje zaměstnanců. Díky tomu, že zaměstnanci technologické multinacionální korporace pocházeli z více než padesátky zemí, byl Hofstedeho vzorek velmi široký. To, co mu dovolilo srovnávat národní kultury, byl především fakt, že takto specifického zaměstnavatele vyhledávají osobnostně podobní lidé. Bylo tudíž pravděpodobné, že rozdíly, které během výzkumu zjistil, byly spíše dílem kulturních odlišností než charakterního původu. Statistickou analýzou odpovědí srovnatelných zaměstnanců odhalil, že problémy, kterým lidé čelí, jsou v podstatě stejné a rozdělitelné do kategorií.

⁹⁵ ŠTRACH, Pavel. *Mezinárodní management*. Praha: Grada Publishing, 2009. 167 stran. ISBN: 978-80-247-2987-9. strany 100 - 102

Přístup a řešení, které k nim respondenti volili, se měnily v závislosti na zemi jejich původu. Pro každou kategorii Hofstede určil krajní meze, tedy protichůdné přístupy k řešení stejného problému, a propojil je hodnotovou stupnicí od jedné do sta. Ve svém prvním výzkumu definoval čtyři kategorie, přičemž v následném výzkumu ve spolupráci s Michaellem Bondem formulovali ještě pátou. Dohromady tvoří pěti, kterou dnes známe jako původní Hofstedeho kulturní dimenze. Při posledním výzkumu ve spolupráci se svým synem Gertem Janem Hofstedem a Michelelem Minkovem definoval ještě šestou dodatečnou dimenzi.⁹⁶

Metoda je v současnosti tak propracovaná, že umožňuje vzájemně srovnat velké množství národních kultur. Výsledky jsou dostupné jak pro Česko, tak pro Finsko. Zatímco hodnoty naměřené pro finskou společnost pochází přímo z původního Hofstedeho výzkumu pro IBM, české výsledky jsou dílem replikací jeho výzkumu nebo odhadu.⁹⁷ Obecné vysvětlení každé z Hofstedeho dimenzí bude doplněno o konkrétní výsledky obou zemí a jejich interpretaci.⁹⁸

Obrázek 5: Grafické srovnání českých a finských kulturních dimenzí

Zdroj: Hofstede Insights⁹⁹, vlastní zpracování obrázku

⁹⁶ HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X. strany 28 - 30

⁹⁷ HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X. strana 43

⁹⁸ Hofstede Insights. *Country Comparison, Czech Republic & Finland*. Verze z roku 2018. In: *Hofstede-insights.com* [online]. [cit. 25. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/czech-republic,finland/>

⁹⁹ viz odkaz 97

1. **Power Distance, PDI** (Vztah k autoritě, tzn. sociální nerovnost)

Tato dimenze odráží různé společenské postavení jednotlivých členů ve společnosti a fakt, že si nikdy nejsou všichni rovni. Dimenze je definována jako „rozsah, v němž méně mocní členové institucí a organizací předpokládají a přijímají, že moc je rozdělována nerovně.“¹⁰⁰ Její podstatou je vyjádřit míru tolerance, kterou společnost jako celek zastává k různému postavení svých členů a jejich podílu na společenské moci.

Česká republika dosahuje relativně vyššího skóre, což napovídá, že naše společnost tíhne k hierarchickému uspořádání, které česká společnost respektuje. Relativně ochotně přijímáme společenské zařazení, které nám je přisouzeno a nezpochybňujeme ani postavení jiných. K hierarchické společnosti náleží dědění společenského statutu a centralizace moci. V pracovním kontextu zaměstnanci s nižším postavením očekávají pokyny ohledně toho, co mají dělat, a tyto považují za slušné následovat.

Finsko naopak dosahuje v této dimenzi nízkého skóre, což potvrzuje, co bylo řečeno v předchozích kapitolách. Finská společnost je orientovaná rovnostářsky, její jednotliví členové jsou nezávislí na svých rodinných vazbách. Rovnost práv a společenská prostupnost jsou důležitými atributy. V pracovním prostředí i níže postavení zaměstnanci očekávají, že budou přizváni k rozhodujícím debatám a na jejich názory bude brán zřetel. Kontrolní a autoritativní funkce managementu je redukována a jeho vztahy s podřízenými jsou neformální.

2. **Individualism, IND** (Individualismus vs. Kolektivismus, tzn. vztah mezi jednotlivcem a skupinou)

Hlavním poselstvím, které tato dimenze přináší, je úroveň, do jaké jsou na sobě členové společnosti vzájemně existenčně závislí. Jde především o to, jakým způsobem se vnímají jednotlivci – jestli jen sami za sebe nebo jako součást rozsáhlejší skupiny. Zjednodušeně řečeno, pokud o sobě mluví nebo uvažují, odehrává-li se to v rovině „já“ nebo „my“. V individualistickém pojetí převládá

¹⁰⁰ HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X. strana 45

osobní zodpovědnost sám za sebe, případně za své nejbližší rodinné příslušníky. Naopak v kolektivistickém pojetí jednotlivec mnoho neznamena, důležitá je náležitost ke skupině. Skupina se stará o své členy výměnou za jejich loajalitu. Za blízkou rodinu je v individualistickém pojetí považováno výrazně méně osob než v kolektivistickém.

Česko i Finsko v tomto případě dosahuje vysokého skóre, které odpovídá individualisticky orientované společnosti. V pracovním prostředí to indikuje důraz na smluvní vztahy, které musí být oboustranně prospěšné, aby vznikly. Například zisk zaměstnání by měl odrážet především sebe prezentaci a zkušenosti jednotlivce, které se musí potkat s potřebami zaměstnavatele. Povýšení v práci by mělo být postaveno výhradně na předchozích doložitelných úspěších.

3. **Masculinity, MAS** (Maskulinita vs. Feminita, tzn. pojetí hodnot)

Čím vyššího skóre v rámci této dimenze země dosahuje, o to víc jsou v ní vyznávány maskulinní hodnoty postavené na soutěživosti, měřitelném úspěchu, dělící společnost na vítěze a poražené. Tyto hodnoty jsou do členů společnosti vštěpovány obvykle od útlého věku, často v rámci nastavení vzdělávacího aparátu a nesou se s nimi celý život. Naopak dosažení nižšího skóre indikuje příklon země k femininním hodnotám postaveným na péči o druhé a důrazu na kvalitu života. Za úspěšného ve femininně orientované společnosti je považován ten, kdo žije kvalitní, po všech stránkách naplněný a spokojený život.

Česká republika se se svým výsledkem řadí mezi společnosti s maskulinní orientací, z čehož plyne, že dáváme přirozený důraz na soutěživost a snahu dosahovat lepších výsledků než ostatní. Vítězství je vysoce ceněno i v případě velkého množství poražených a nespokojených. Je možné se setkat s názorem, že žijeme proto, abychom pracovali. Ceněnými manažerskými vlastnostmi jsou asertivita a rozhodnost. Maskulinní tendencí může být snaha řešit konflikty rázně a silou. Výsledek v duchu win-lost není považován za špatný, jste-li na vítězné straně.

Skóre Finska napovídá, že jde o společnost založenou na femininních hodnotách. Finové pracují proto, aby mohli žít – práce není vnímána jako hlavní náplň života, ale jako prostředek k naplňování jeho jiných stránek. Ceněnou manažerskou vlastností je intuitivnost, schopnost vyjednávat, naslouchat, dosahovat kompromisů a podporovat své kolegy. K řešení konfliktů se často přistupuje vzájemným dialogem ve snaze narovnat situaci v duchu win-win strategie.

4. **Uncertainty Avoidance, UAI** (Vztah k nejistotě, tzn. vyhýbání se nejistotě)

Míra vyhýbání se nejistotě vyjadřuje, do jaké míry lidé emocionálně potřebují určitá pravidla a normy, jimiž by se mohli řídit v nejistých situacích. Jinak řečeno, jakým způsobem se společnost vypořádává s faktem, že některé budoucí záležitosti s sebou nesou prvek nejistoty. Krajinými přístupy k této otázce je snaha budoucí procesy kontrolovat za pomoci pravidel a řádu na jedné straně a na druhé straně rozhodnutí nechat věci přirozeně plynout, které s sebou obvykle nese obavy z nejistého vývoje.

Jak v Česku, tak ve Finsku panuje obecně vysoká tendence vyhýbat se nejistotě, přičemž Češi preferují jistotu ještě o mnoho více. V takto orientovaných zemích je kladen důraz na pravidla a jejich následování. Velká míra vyhýbání se nejistotě je dobře patrná v pracovním prostředí. Firmy, jejichž firemní kultura je založená na principech souvisejících s vyhýbáním se nejistotě, mají obvykle mnoho detailních předpisů a doporučení týkajících se všech aspektů pracovního života. Potřeba vnitrofiremních směrnic je zčásti emocionální, jelikož pracovníci z kultur s vysokým indexem míry vyhýbání se nejistotě se cítí pohodlněji v jasně definovaném prostředí. Riziko tohoto přístupu spočívá v zahlcení společnosti pravidly, které mohou být vzájemně protichůdné nebo nesmyslné. Paradoxem je, že v zemích, které se tak úpěnlivě nejistotě nebrání, jsou předpisy mnohdy respektovány ochotněji.

5. **Long Term Orientation, LTO** (Dlouhodobá orientace vs. krátkodobost)

Dimenze LTO popisuje, jak se společnost staví ke své minulosti a zároveň, jak se vyrovnává s výzvami současnými a budoucími. Je-li orientace spíše krátkodobá, převládá tendence rychle dosahovat vytyčených výsledků. Například spořivost bývá v krátkodobě orientovaných kulturách potlačena na úkor zvýšené okamžité spotřeby. Příslušníci kultur zaměřených na dlouhodobost staví cíle do časově širšího rámce, přičemž je pro ně typické, že jejich naplnění spojují přímo úměrně s prací, kterou na to budou muset vynaložit. Ilustračním příkladem může být studijní selhání v podobě nesložení zkoušky. Zatímco člen dlouhodobě orientované kultury neúspěch přisoudí krátké a nedostatečné přípravě, lidé ovlivnění krátkodobou kulturou přisoudí pravděpodobně selhání náhodě.

Se skórem 70 je Česko pragmatickou a dlouhodobě orientovanou kulturou. Charakteristickým rysem pragmatických společností je, že pravda nikdy není jen

jedna, neměnná a neoblomná. Naopak, pravda je vnímána jako proměnná závislá na situaci, kontextu a času. Příslušníci pragmatických kultur nemají problém změnit své zvyky a tradice, pokud to s sebou přinese z jejich pohledu pozitivní efekt v budoucnu. Spořivost, snaha investovat a houževnatost jsou typickými prvky.

Naopak Finsko skórovalo ve spodní polovině stobodové škály, což z něj činí krátkodobě orientovanou a normativní kulturu. Pro Finy a jiné příslušníky normativních kultur je důležité hledání a udržování absolutní pravdy. Nepřipouští závislost výkladu pravdy nebo pravidel na okolnostech. Zachovávání tradic a úcta k nim jsou ve Finsku velmi důležité. Naopak tendence spořit není tak vysoká, jako v dlouhodobě orientovaných kulturách.

6. **Indulgent vs. Restraint, IVR** (Požitkářství vs. Zdrženlivost).

Nejnovější dimenze IVR ilustruje rozsah toho, jak moc jsou lidé v dané kultuře ochotní kontrolovat svůj chtíč, spotřebu a impulzivní rozhodování. Na jedné straně stojí Indulgence neboli tendence dopřávat si, dělat si malé radosti, utrácet a užívat si volný čas, který má člověk k dispozici. Protiklad představuje Restraint neboli tendence být na sebe přísný a odpírat si. Pokud si jedinec ze společnosti orientované na odpírání přeci jen dopřeje nějaký hmotný statek nebo volnočasovou aktivitu, může být zatížen pocitem viny, jelikož takový přístup je v jeho kontextu marnotratný.

Česko v tomto ohledu dosahuje svého nejvíce polarizovaného výsledku ze všech dimenzí. Je z něj patrná tendence odpírat si namísto důrazu na vyšší kvalitu každodenního života, kterou poskytuje opačný přístup. Společnost, která jako celek tíhne k takovým hodnotám, je obvykle pesimisticky až cynicky založená. Na kvalitní prožitek z volného času není kladen až takový důraz, spíše je takový přístup považován za nemorální.

Finská společnost je příkladem orientace spíše na kvalitu života a prožitek. Lidé jsou ochotnější dát volný průchod svým přáním, pokud jim to přináší radost. Při rozhodování o tom, jakým způsobem využít vlastní finanční prostředky a čas, se často kloní k variantě, která jim přinese potěšení. Taková společnost má obecně mnohem optimističtější názory a přístup.

KULTURNÍ DIMENZE V TEORII FONSE TROMPENAARSE

I druhý teoretický rámec k poměřování jednotlivých kultur má svůj původ v Nizozemí. Stojí za ním holandský manažerský konzultant Fons Trompenaars se svým britským kolegou Charlesem Hampden-Turnerem, který působí jako přednášející na univerzitě v Cambridge a specializuje se na manažerskou filozofii. Jejich pojetí dimenzí již není tak obecné jako v případě Hofstedeho, nýbrž se zaměřuje na obchodní, potažmo manažerskou komunikaci v mezikulturním prostředí. Snaha o užší zaměření výzkumu může být považována jak za výhodu oproti Hofstedeho přístupu, tak za úskalí. Na jednu stranu nám svou situační analýzou přibližuje konkrétní přístup v možných pracovních situacích, na druhou stranu se nabízí otázka zkreslenosti výsledků kvůli vysokému stupni homogenosti respondentů – většina byli manažeři. Model zahrnuje sedm dimenzí, přičemž ty jsou dále rozděleny do tří skupin. V každé skupině jsou dále vyjmenovány všechny dimenze, které k ní náleží. Pokud pro danou dimenzi ve zdrojové literatuře existoval příklad s konkrétními hodnotami jak pro českou, tak pro finskou kulturu, pak je zde uveden.

- dimenze vysvětlující mezilidské vztahy

- Universalismus vs. Partikularismus – rozdělení kultur na základě toho, jestli jsou ve společnosti nejdůležitějším zavazujícím prvkem pravidla a regulace nebo mezilidské vazby¹⁰¹
 - Příklad: Dilema, zda napsat pozitivní recenzi na restauraci přítele, o níž pisatel ví, že do ní přítel vložil veškeré úspory, ale pisatel ji shledal špatnou.
 - 0 – partikularismus, tzn. napsal by dobrou recenzi
 - 100 – universalismus, tzn. napsal by špatnou recenzi

Obrázek 6: Universalismus vs. Partikularismus, srovnání Česko vs. Finsko

¹⁰¹ TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles. *Riding the Waves of Culture – Understanding Cultural Diversity in Business*. Londýn: Nicholas Brealey Publishing. 1998. 2. vydání. 276 stran. ISBN: 1-85788-176-1. strany 31 a 32

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹⁰², vlastní zpracování obrázku

- Individualismus vs. Komunitarismus – rozdělení kultur na základě toho, jestli ve společnosti převažuje orientace na jednotlivce a jeho samostatné vystupování nebo na skupiny a jejich společné vystupování¹⁰³
 - Příklad: Dilema, jestli k vyšší kvalitě života vede podtrhování individuálních svobod a péče sám o sebe nebo spíše potlačení vlastních potřeb ve jménu péče o druhé.
0 – komunitarismus, tzn. péče o druhé
100 – individualismus, tzn. péče o sebe

Obrázek 7: Individualismus vs. Komunitarismus, srovnání Česko vs. Finsko

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹⁰⁴, vlastní zpracování obrázku

- Neutralita vs. Emocionálnost - rozdělení kultur na základě toho, jestli ve společnosti převažuje tendence své emoce veřejně vyjadřovat a dávat jim volný průchod nebo jestli je v dané kultuře obvyklé emoce schovávat až potlačovat.¹⁰⁵
 - Příklad: Dilema, zda se v pracovním prostředí otevřeně projevit, nastane-li situace, která nám je nepříjemná, nebo „zachovat tvář“ a mlčet.
0 – emocionální, tzn. ano, projevit svou nelibost
100 – neutrální, tzn. ne, skrýt svou nelibost

¹⁰² zdroj viz odkaz 101, strana 39

¹⁰³ zdroj viz odkaz 101, strana 50

¹⁰⁴ zdroj viz odkaz 101, strana 51

¹⁰⁵ zdroj viz odkaz 101, strana 69

Obrázek 8: Neutralita vs. Emocionálnost, srovnání Česko vs. Finsko

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹⁰⁶, vlastní zpracování obrázku

- Specifický vs. Difuzní přístup – rozdělení kultur na základě toho, jestli lidé přistupují k záležitostem zpříma nebo zeširoka. Zároveň se v dimenzi odráží to, jak přistupují k sobě samým – jestli dělí své soukromí a pracovní život, případně v jaké hloubce jejich soukromí je hranice nastavena.¹⁰⁷
 - Příklad: Dilema, zda vyhovět přání svého nadřízeného jít mu pomoci o víkendu s vymalováním jeho bytu.
 - 0 – difúzní, tzn. odmítnout pomoc při malování i přes nelibost nejde
 - 100 – specifický, tzn. odmítnout pomoc při malování je v pořádku

Obrázek 9: Specifický vs. Difuzní přístup, srovnání Česko vs. Finsko

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹⁰⁸, vlastní zpracování obrázku

- Výkon vs. Status – rozdělení kultur na základě toho, jak lidé získávají postavení v rámci své společnosti – jestli prestiž přináší vlastní přičinění a úspěchy nebo je dědičná.¹⁰⁹
 - Příklad: (ne)souhlas s následujícími tvrzeními
 - a. „Nejdůležitější v životě je chovat se přirozeně a nepřetvařovat se, i kdyby to znamenalo neúspěch.“
 - b. „Společenský status člověka se odvíjí od postavení jeho rodiny.“

¹⁰⁶ zdroj viz odkaz 101, strana 70

¹⁰⁷ zdroj viz odkaz 101, strana 81

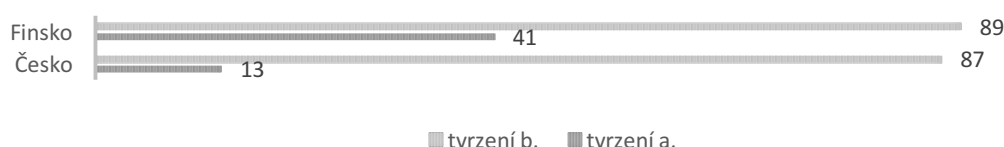
¹⁰⁸ zdroj viz odkaz 101, strana 88

¹⁰⁹ zdroj viz odkaz 101, strana 102

0 – status, tzn. souhlas s tvrzením

100 – výkon, tzn. nesouhlas s tvrzením

Obrázek 10: Výkon vs. Status, srovnání Česko vs. Finsko

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹¹⁰, vlastní zpracování obrázku

- **dimenze popisující vztah člověka k času**

- Minulost, přítomnost a budoucnost – rozdělení kultur na základě toho, jak lidé vnímají důležitost každé z těchto etap pro svůj život, jaký časový rozsah jim přisuzují nebo jak moc se etapy vzájemně prolínají.
- Sekvenční vs. synchronní přístup – rozdělení kultur na základě toho, podle kterého důležitého faktoru lidé distribuují čas mezi své různé aktivity. V synchronních kulturách je nejdůležitějším rozdělovacím klíčem faktor mezilidských vazeb, přičemž v sekvenčních kulturách se dělba času řídí pevnými pravidly / rozvrhem.

- **dimenze popisující vztah člověka k jeho okolí**

- Interní vs. externí orientace - rozdělení kultur na základě toho, jak lidé chápou svou roli ke svému okolí, jak společenskému, tak přírodnímu. V interních kulturách převažuje potřeba své okolí kontrolovat a eliminovat tak nepříjemnosti, v externích se lidé vnímají jako součást svého okolí, které kontrolovat nelze.¹¹¹

▪ Příklad: (ne)souhlas s tvrzením

„Vše, co se mi v životě děje, souvisí s mými činy.“

0 – externí or., tzn. nesouhlas s tvrzením

¹¹⁰ zdroj viz odkaz 101, strany 105 - 106

¹¹¹ zdroj viz odkaz 101, strany 141 – 142

Obrázek 11: Interní vs. Externí orientace, srovnání Česko vs. Finsko

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹¹², vlastní zpracování obrázku

Tabulka 2: Přehled jednotlivých dimenzí a jejich hlavních projevů podle Trompenaarse

Rozdíly ve vztazích mezi lidmi	
Universalismus	Partikularismus
- dopady vzájemných vztahů nemohou jít za rámec pravidel - plnění ze smluv odpovídá přesně ujednanému rámci - důvěryhodná je osoba, která drží slovo a chová se v souladu s pravidly - existuje jediná pravda - smlouvy a pravidla jsou nejdůležitější a určující	- vzájemné vztahy stojí nad pravidly - plnění může být oproti smluvnímu ujednání odlišné, a to na základě vztahů - osoba je důvěryhodná, pokud ctí různorodost a změny - neexistuje jen jedna univerzální pravda, plně přijímáno je více výkladů pravdy a reality - vztahy jsou nejdůležitější a vše určující
Individualismus	Komunitarismus
- častěji se používá "já" - rozhoduje jasně stanovený "zástupce firmy" - společenský důraz je kladen na individuální úspěchy a osobní zodpovědnost - vyjednávání vede určený vyjednaváč rozhodnutí bývá podloženo hlasováním	- častěji se používá "my" - rozhoduje "firma" - společenská tendence je pracovat na naplnění cílů v týmu, v jehož rámci se rozmělnuje zodpovědnost - vyjednávání je skupinové a tím i zdlouhavé

¹¹² zdroj viz odkaz 101, strana 144

	- hlasování není časté vzhledem ke stylu vyjednávání, v němž všichni projevují názor
Specifický	Difúzní
- jednání vede přímo k věci - postupy jsou přesné a transparentní - přijatá rozhodnutí jsou definitivní - přístup k problému je principiální, odtržený od osoby řešitele a širšího kontextu - soukromá a profesní rovina jsou jasně rozděleny - soukromý prostor je malý a těžce přístupný	- jednání je vedeno nepřímo a oklikami, pro specificky založeného pozorovatele může být složité určit cíl - postupy jsou vágní a netransparentní - přístup k problému závisí na řešiteli a mnoha vnějších okolnostech, které situaci zasazují do kontextu - soukromá a profesní rovina se prolínají a je třeba k nim přistupovat komplexně - soukromý prostor je široký a díky prolínání s veřejným i snadno přístupný
Neutralita	Emocionálnost
- verbální a neverbální projevy pocitů a názorů jsou potlačeny - napětí není zvykem vyjadřovat a pokud ano, tak lehkou mimikou - potlačované emoce mohou občas vybuchnout - lidé jsou odtažití až chladní, fyzický kontakt, mimika nebo gestikulace jsou vnímány jako nespolečenské - veřejné projevy jsou monotónní	- verbální a neverbální projevy pocitů a názorů jsou běžné - napětí je přirozeně uvolňováno v rámci denního veřejného chování - emoce se běžně vyjadřují a sdílí - lidé jsou vitální, temperamentní, - doteky, gestikulace a výrazná mimika jsou běžné ve všech úrovních společnosti - veřejné projevy jsou dramatické až plamenné
Výkon	Status
- používání titulů jen v relevantní situaci - respekt nadřízených je podložen jejich výkonem - vyšší management je různého věku a pohlaví	- tituly jsou hojně používány a slouží jako klíč ke společenskému zařazení - respekt k nadřízeným je projevován okázale a vyjadřuje loajalitu k organizaci

- rozhodnutí jsou podložena analýzou měřitelných veličin	- vyšší management jsou obvykle muži středního věku - při poměrování kvalifikace je důraz kladen vedle zkušeností i na druh vzdělání - rozhodnutí jsou podložena vyřešením námitek podřízených ze strany nadřízených
Rozdíly ve vnímání času	
Minulost	Budoucnost
- důraz je kladen na tradice	- soustředění se na plány, strategie, rozvoj a pokrok
Sekvenční	Synchronní
- věnování se jedné aktivitě v čase pro ni určeném - schůzky se pečlivě plánují - plány se dodržují - dochvilnost je důležitá - vztahy jsou podřízeny časovému plánu	- věnování se několika aktivitám naráz - doba trvání schůzky není fixně daná, odvíjí se od partnera a tématu - vztahy určují časový plán
Rozdíly ve vnímání sebe sama a okolního prostředí	
Interně orientovaný	Externě orientovaný
- soustředění sám na sebe - důležitá je vlastní role, vlastní rodina, vlastní organizace - vymkne-li se okolí vlivu nebo kontrole daného jedince, dochází u něj k negativním emocím - dosahovat vytyčených cílů je důležité - win-lose pohled na svět	- soustředění na druhé - důležitý je zákazník, kolega nebo obchodní partner - vývoj okolností k nelibosti jedince je přisuzováno přirozenému cyklu, nevyvolává negativní emoce - udržovat dobré vztahy je důležité - win-win pohled na svět

Zdroj: TROMPENAARS, Fons a HAMPDEN-TURNER, Charles.¹¹³, zpracování vlastní

¹¹³ zdroj viz odkaz 101, strany 48, 67, 79, 101, 119, 139 – 140, 155 – 156

KULTURNÍ STANDARDY V TEORII ALEXANDERA THOMASE

Posledním, pro tuto diplomovou práci však nejdůležitějším autorem, jehož pojetím rozdílnosti kultur se v rámci teoretické části budeme zabývat, je Alexander Thomas. Přístup německého psychologa Thomase je odlišný od Hofstedeho a Trompenaarse, jelikož zkoumá vždy dvě kultury stojící proti sobě ve vzájemné interakci, nikoliv kulturně podmíněný přístup k předem definovaným škálám ohraničeným extrémně polarizovanými přístupy. Vzhledem k tomu, že výzkum na základě Thomasovy metody srovnává pouze dva konkrétní kulturní přístupy, jsou jeho výsledky aplikovatelné vždy a pouze jen na daný kulturní pár – poznatky nelze jakkoliv aplikovat na jinou kulturní dvojici.

Zatímco kulturní dimenze mají čtenáři poskytnout rámcové zasazení jemu cizí kultury do hrubých obrysů, kulturní standardy jdou o krok dále. Přináší praktické a konkrétní srovnání rozdílných kulturně podmíněných přístupů v té samé otázce.

Kulturní standardy lze definovat následovně:

- Jsou způsobem vnímání, myšlenkových pochodů, posuzování a přístupu, který je společný většině příslušníků té samé kultury. Jsou považovány za běžné formy projevu, které jsou všeobecně závazné.
- Příslušníci kultury se chovají v souladu s vlastními kulturními standardy a chování v jejich souladu očekávají od ostatních. Odlišné chování posuzují ve vztahu k nim.
- Poskytují široký regulatorní rámec běžného společenského chování.
- Způsob, kterým jsou uplatňovány a vyžadovány, je rovněž pro každou kulturu odlišný, z čehož plyne, že neexistuje jednotná míra tolerance pro odchýlení se od nich.
- Způsoby chování, které přesáhnou místní přípustnou míru tolerance, jsou společensky postihované.¹¹⁴

Vhodnou a nejčastěji používanou metodou ke zjištění kulturních standardů je dotazování se respondentů s dostatečnou znalostí obou kultur na jejich zkušenosti. Ideálními respondenty se mohou stát lidé se studijní nebo pracovní zkušeností ve druhé zemi, obchodníci nebo odborný personál diplomatických misí. Cílem je tázat se protistranu na chování, které jim přišlo zvláštní nebo na pohnutky, kterým zcela neporozuměli. Dotazy

¹¹⁴ THOMAS, Alexander, KINAST, Eva-Ulrike a SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Handbook of Intercultural Communication and Cooperation*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010. 2. vydání. ISBN: 978-3-647-40327-4. strana 22

by rovněž měly směřovat k tomu, jak se v nenadálé situaci zachovali a jak svůj přístup zpětně hodnotí. Uskuteční-li výzkumník větší počet dotazování, je nanejvýš pravděpodobné, že zmínka o typově stejné překážce bude vícečetná. Překážky, rovněž nazývané kritické interakční situace, lze následně z rozhovorů abstrahovat, zanalyzovat a vyhodnotit jako odlišný kulturní standard.

Z následujících důvodů je nutné mít neustále na paměti vysoce relativistické pojetí celé výzkumné metody.

- Bezesporu pozitivní je snaha, s níž se snaží do hloubky zachytit způsoby vnímání, myšlenkových pochodů, posuzování a přístupu, které jsou charakteristické pro danou kulturu.
- Výsledky jsou specifickým odrazem prostředí, v němž výzkum probíhal, tzn. jejich přenositelnost není možná nejen mezi rozdílnými kulturami, ale mnohdy je ošemetná i v rámci jedné kultury. Leží-li hlavní těžiště respondentů například ve studijním prostředí, všechny závěry, které na základě výzkumu učiníme, nemusí být přenositelné například do prostředí politiky.
- Zjištěné kulturní standardy v sobě vždy nesou stopu období, v němž byly zjišťovány. Dojde-li následně ve zkoumané kultuře k hlubším celospolečenským změnám, relevance původního výzkumu rychle klesá. Obecně lze říci, že životnost kulturních standardů nemusí dosahovat životnosti zjištění plynoucích z kulturních dimenzí, právě z důvodu jejich konkrétnosti.
- Způsob, jakým jsou kulturní standardy získávány, abstrahovány a vyhodnocovány může podněcovat utužování současných stereotypů nebo tvorbu zcela nových. Zjednodušení do formy stereotypů nám umožňuje rychlejší porozumění chování protistrany. Nicméně je nutné se vyvarovat jejich dalšímu zjednodušení v předsudky.
- Zjištěné kulturní standardy nejsou nikdy definitivní, vždy existuje prostor pro jejich upřesnění nebo aktualizaci.¹¹⁵

¹¹⁵ NOVÝ, Ivan a SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2005. 320 stran. ISBN: 80-7261-121-6. strany 13 - 19

2. Výzkumná část – česko-finské a finsko-české kulturní standardy

2.1 Metodika výzkumu

Výzkum česko-finských a finsko-českých kulturních standardů je postaven na základě metodologie zformulované Alexanderem Thomasem. Ta spočívá ve vedení hloubkových polostrukturovaných rozhovorů s respondenty, kteří mají hlubší znalost obou kultur. Cílem rozhovorů je zaměřit se na situace, které respondentovi přišly v kontaktu s opačnou kulturou zvláštní nebo nečekané. Stává se tak obvykle proto, že lidé jsou zvyklí explicitní a implicitní projevy ostatních hodnotit podle standardů vycházejících z jejich domovské kultury. Takové situace jsou poté s respondentem rozebrány konkrétněji – co přesně ho překvapilo, proč ho to překvapilo a v čem spočívala odchylka od jeho očekávání, jak se v dané situaci zachoval a jak zpětně svůj přístup hodnotí. V rámci teoretické části byly zformulovány některé hypotézy a uvedeny teorie kulturních dimenzí Hofstedeho a Trompenaarse. Výsledky výzkumu budou konfrontovány jak s hypotézami, tak s teoretickými východisky.

Výzkum probíhal v období od 19. března do 6. dubna 2018 a respondenty byli jak Češi se zkušeností s Finskou kulturou, tak Finové se zkušeností s českou kulturou. Jako minimální požadovaná doba expozice opačné kultury byly stanoveny tři měsíce, jelikož se při prvních dvou krátkých rozhovorech ukázalo, že respondenti s kratší dobou kontaktu neprošli kulturním šokem v tom smyslu, že by si rozdílů začali více všímat, převládalo u nich nadšení, hloubka poznání jim však chyběla. Rovněž často ve svých odpovědích zaměňovali kulturní odlišnosti za odlišnosti obecného charakteru (rozdílná otvírací doba obchodů atp.). Z tohoto důvodu nejsou první dva rozhovory uskutečněné na podzim 2017 započítány do vlastního výzkumu, ale posloužily autorce spíše jako příprava na další setkání. Rozhovory byly vedeny buď při osobním setkání, telefonicky nebo přes Skype, přičemž z větší části z nich byly pořízeny zvukové záznamy.

Ještě před tím, než ke každému z výzkumných rozhovorů došlo, byl respondentům při úvodním zkontaktování představen koncept celé diplomové práce a cíle, za kterými je výzkum zpracováván. Rovněž byla uvedena očekávání spojená s rozhovory a očekávaný

výstup. Dále byli respondenti předem srozuměni s předpokládaným časovým rozsahem rozhovoru 30 – 120 minut, aby se předešlo umělému zkracování nebo přeskokování témat v zájmu šetření času. Až na tři případy se všechny rozhovory pohybovaly v tomto rozsahu.

Jediné, co bylo pro všechny rozhovory bez rozdílu společné, byla úvodní pasáž, v níž měli respondenti uvést dobu trvání svého kontaktu s opačnou kulturou, důvod a příležitost, díky které se do tohoto kontaktu dostali, zda měli před samotným kontaktem informace, zájmy nebo okruh studia spojený s danou kulturou, dobu uplynulou od kontaktu a jejich věk. Rámcově se všechny rozhovory dotkly témat veřejného života, uspořádání veřejného prostoru, byrokracie, mezilidské komunikace, setkávání se a vztahu k alkoholu. Další témata se odvíjela od možností respondentů, např. studenty z výměnných pobytů nebylo možné žádat o srovnání rodinného života v Česku a ve Finsku. I když byli respondenti na rozhovor dobře připravení, začátky bývaly až na výjimky křečovitější a bylo nutné se více ptát. S tím, jak se konverzace rozvíjela, se většina z nich rozpovídala, otázek na rozvedení nebo upřesnění dané záležitosti ubývalo a dále už stačilo respondenty jen občasnými otázkami směřovat k dalším tématům.

Tvrzení, která jsou uvedena v rámci každého vysledovaného rozdílu, jsou většinou přímou citací respondenta přepsanou z audiozáznamu. V případě rozhovorů, které byly vedeny v angličtině, je citace přeložená autorkou. Z některých rozhovorů nebyl pořízen zvukový záznam. V těchto případech nejsou tvrzení respondentů uvedena jako doslovné citace, nýbrž přepsaná formou nepřímé řeči a graficky jsou odlišena kurzívou.

Pokud více respondentů narazilo na typově stejný česko-finský rozdíl, byly tyto situace následně vybrány jako základ ke zformulování česko-finského nebo finsko-českého kulturního standardu.

2.2 Struktura respondentů

Při výběru respondentů byl v rámci možností kladen důraz na jejich vzájemnou pestrost co do věkových kategorií, profesí, různorodosti způsobů, jak a proč přišli do kontaktu s opačnou kulturou, a roli sehrálo také pohlaví respondentů. Výzkumu se nakonec zúčastnilo třináct Čechů a deset Finů.

Tabulka 3: Respondenti

Jméno	Věková kategorie	Země původu	Doba trvání kontaktu s opačnou kulturou	Komentář
Jana K.	25–30	Česko	2 měsíce + 5 měsíců	Jana K. pobývala ve Finsku dvakrát, poprvé v létě 2014 na dva měsíce na brigádě, poté v zimě 2016 na pět měsíců v rámci výměnného programu Erasmus+. Brigádní pobyt byl ve středozápadním Finsku poblíž města Seinäjoki a studijní pobyt v Oulu. V Oulu bydlela na koleji společně s Finy, sdílela s nimi výuku a aktivně se účastnila společenských akcí finských studijních spolků.
Jana S.	25–30	Česko	9 měsíců	Jana S. strávila 2 semestry v Helsinkách v akademickém roce 2015/2016. Výuku sdílela s mezinárodními studenty a bydlela na koleji s Finy. Ve Finsku si našla dvě dobré kamarádky, s nimiž zemi částečně procestovala a je s nimi dodnes v kontaktu.
Matěj	40–50	Česko	V kontaktu s finskou babičkou od útlého dětství, VŠ studium oboru Finská studia, plynulá znalost finštiny, 2 několikaměsíční poznávací výlety, 5 měsíců studijního výměnného pobytu, 1 rok pracovního pobytu, pracovní činnost přímo navázána na Finsko (provoz cestovní kanceláře pro Finy přijíždějící do ČR) a opakované krátkodobé návštěvy Finska v rozmezí posledních dvaceti let.	
Martina	20–25	Česko	6 měsíců distančně + přestěho- vání do Finska v 9/2017	Martina je vysokoškolskou studentkou oboru International Business na Jyväskylän University of Applied Sciences. Do Finska se odstěhovala za studiem, jelikož ji země dlouhodobě zajímala. K rozhodnutí přestěhovat se přispěl i vztah s finským přítelem, se kterým nyní sdílí společnou domácnost.
Adéla	30–35	Česko	2 x 9 měsíců	Adéla vystudovala obor Baltistika se zaměřením na finštinu na FF MUNI. Ve Finsku strávila 2 semestry bakalářského a 2 semestry magisterského studia. Hovoří plynule finsky a dodnes se zemí udržuje čilý kontakt prostřednictvím svých přátel.
Michaela	30–35	Česko	5 měsíců + od 8/2015	Michaela vyjela poprvé do finské Lappeenranta na semestr v rámci programu Erasmus. V průběhu pobytu si našla místního přítele. Po dokončení studií na ČVUT se do Finska

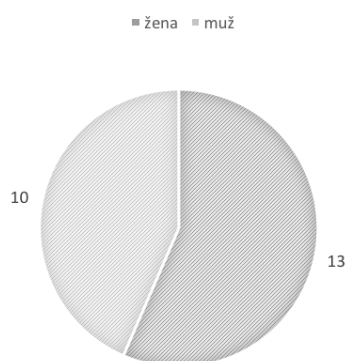
				přestěhovala. S manželem a dcerou nyní žije v Turku a od podzimu 2017 je na rodičovské dovolené.
Petr	35–40	Česko	3 x 3 měsíce + od 5/2014	Petr začal do Finska jezdit jako sezónní brigádník na práce v lese. Po třech sezónách dostal trvalou pracovní nabídku jako dřevorubec, kterou přijal. Žije v odlehle oblasti středního Finska, dorozumí se jednoduchou finštinou a obstojnou angličtinou. Ve Finsku zůstává výlučně kvůli práci, integrace do tamní společnosti se mu souhrou více faktorů nezdařila.
Vojtěch	25–30	Česko	5 měsíců	Vojtěch je absolventem MUNI a strávil semestr v rámci programu Erasmus+ v Turku. Bydlel na koleji společně s Finy a sdílel s nimi výuku. V rámci výměnného pobytu absolvoval semestrální kurz základů finštiny a finské kultury.
Veronika	25–30	Česko	9 měsíců	Veronika je absolventkou UK, ve Finsku strávila dva semestry v rámci Erasmus+. Pobývala v Helsinkách, s Finy bydlela na koleji a sdílela s nimi výuku. Finsko si vybrala ze zájmu, v průběhu pobytu využila možnost naučit se základy jazyka a absolvovala několik dobrovolných kurzů o zemi a její kultuře.
Štěpán	20–25	Česko	od 9/2017	Štěpán je magisterský student Univerzity Palackého v Olomouci, v současnosti studuje v rámci Erasmu na univerzitě v Tampere. Sdílí s Finy koleje a výuku a stal se aktivním členem místního studentského spolku. Učí se finsky a zvažuje alternativu, že by si po studiích ve Finsku mohl hledat pracovní uplatnění.
Kateřina	25–30	Česko	5 měsíců + 3 měsíce	Kateřina je absolventkou VŠE. Do Finska jela poprvé na Erasmus do Tampere, kde sdílela kolej a výuku s místními. Do Finska se vrátila následující léto na brigádu jako au-pair do metropolitní oblasti Helsinek.
Lad'ka	25–30	Česko	2 x 3 měsíce	Lad'ka je absolventka LF UP, do Finska se jí podařilo vyjet dvakrát na studijní stáž. Jednou v rámci studia a podruhé v rámci atestace. Pokaždé do Tampere. Lad'ka zná základy finštiny, na které se v rámci možností snaží dále pracovat. Zvažuje, že po získání atestace pokusí ucházet o práci ve Finsku.
Daniela	40–50	Česko	3 měsíce	Daniela získala v období duben–červen 2013 odbornou právní stáž v Helsinkách. Pracovala výhradně s finskými kolegy, kteří se jí pobyt snažili zpestřit i v osobní rovině.

Timo	35–40	Finsko	6 měsíců + společná domácnost s Českou od r. 2015	Timo se poznal se svou českou přítelkyní v průběhu jejího studijního pobytu v Tampere. Rozhodl se partnerku následovat do Česka, kde spolu žili v domácnosti jejích rodičů do doby, než dostudovala. Poté se vrátili společně do Tampere, kde spolu nyní žijí.
Jussi	30–35	Finsko	Výlety do ČR + 5 měsíců + měsíc + společná domácnost s Martinou	Jussi navštívil Česko 3x jako turista, v průběhu VŠ studií strávil semestr v Brně. V létě 2017 strávil měsíc v domácnosti Martininých rodičů. Nyní spolu žijí v Jyväskylě, kam se přestěhoval za ní, když začala studovat. Pochází z metropolitní oblasti Helsinek.
Pekka	25–30	Finsko	9 měsíců	Pekka studuje na univerzitě v Pori a v Praze strávil dva semestry jako výměnný student na ČVUT. Našel si místní přítelkyni, k níž se v průběhu pobytu přestěhoval na sdílený byt. Žil se třemi Čechy včetně někdejší přítelkyně. Ovládá základy češtiny.
Miro	25–30	Finsko	4 měsíce	Miro je student na univerzitě v Turku, strávil v Praze jeden semestr v roce 2016 jako výměnný student na VŠE. Chodil na společné kurzy s českými studenty a bydlel na kolejích.
Teemu	25–30	Finsko	4 měsíce	Teemu je absolvent Aaltovy univerzity v Helsinkách a v ČR studoval v rámci Erasmusu semestr na VŠE. S českými studenty sdílel některé předměty a bydlel na kolejích. Mezi Čechy si našel pár kamarádů, s nimiž je dodnes v občasném kontaktu. Absolvoval kurz základní češtiny.
Outi	30–35	Finsko	od 08/2017	Outi přijela v srpnu do Prahy na výlet a rozhodla se tu nějaký čas žít. Pracovně zůstává navázaná po internetu na Finsko. V Praze bydlí ve sdíleném bytě se dvěma Čechami, díky nimž se seznamuje s dalšími lidmi z řad místních.
Laura	20–25	Finsko	od 9/2017	Laura přijela do Prahy na 2 semestry na Erasmus na UK. Česko si vybrala záměrně, její maminka je dcerou českých imigrantů ze 60. let. Ovládá hrubé základy češtiny, v současnosti chodí na jazykové kurzy a aktivně vyhledává příležitosti, kde se může dozvědět více o české kultuře. S českými studenty sdílí výuku.
Jani	30–35	Finsko	9 měsíců	Jani strávil 2 semestry v Brně v rámci studijního pobytu Erasmus. Chodil společně s místními studenty na výuku a bydlel s nimi na koleji. Po studiích se do Brna vrátil, pracoval

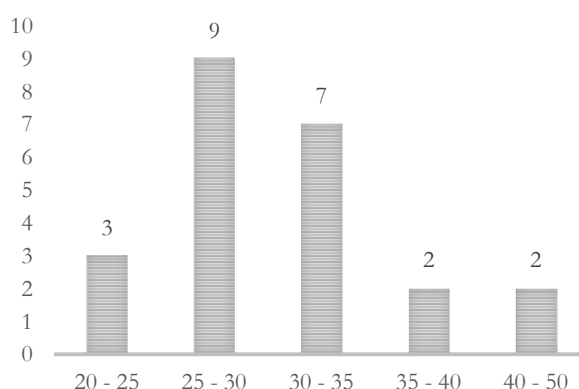
				zde 6 měsíců v mezinárodní IT firmě a bydlel s Čechy na sdíleném bytě. Nyní žije a pracuje v Polsku.
Milja	30–35	Finsko	9 měsíců a od 10/2016	Milja strávila dva semestry v rámci Erasmu na FF MUNI. V Česku si našla přítele a po dokončení školy se přestěhovala do Brna. Mluví plynule česky a plánuje zde zůstat.
Leena	30–35	Finsko	5 měsíců	Leena strávila v roce 2015 semestr na výměnném pobytu v Praze na UK. S místními sdílela některé kurzy a bydlela na sdíleném bytě se třemi Čechy, aby byla blíže místním. Žije a pracuje v Helsinkách.

Zdroj: Výzkum autorky, zpracování vlastní

Obrázek 12: Pohlaví

Obrázek 13: Věková struktura

Zdroj: Výzkum autorky, zpracování vlastní

Zdroj: Výzkum autorky, zpracování vlastní

2.3 Omezení výzkumu

Největším omezením výzkumu je zejména počet respondentů. Jejich případné větší množství by se s největší pravděpodobností pozitivně odrazilo jak v kvantitě, tak v kvalitě zjištění.

Mezi respondenty se objevují na jedné straně osoby s hlubokou a dlouholetou znalostí protější kultury, nezřídka i jazyka, na druhé straně se výzkumu zúčastnilo i několik lidí, jejichž poznatky byly do značné míry omezené vinou prostředí, které je obklopovalo. V případě studentů, kteří strávili v dané zemi semestr, ale někdy i dva, se mnohdy projevoval dopad limitovaných možností interakce s místními, zvláště pokud bydleli na koleji i s jinými výměnnými studenty a s těmito trávili většinu volného času. Potvrdilo

se autorčino očekávání, že se při výzkumu nemůže obracet pouze na výměnné studenty bez dalšího zájmu o cizí zemi, jelikož jejich možnosti srovnání jsou limitované.

Na druhou stranu se výzkumu zúčastnili i Matěj, Adéla a Michaela, jejichž poznatky šly napříč spektrem společenských aktivit, v případě Matěje a Adély měly i akademické pozadí. Relevantní vědomosti všech tří byly podpořeny znalostí cizího jazyka nejméně na základní komunikativní úrovni. Vhled, který zvláště tito respondenti poskytli co do množství i do hloubky poznatků, umožnil vytvořit rámec celého výzkumu. Zjištění z ostatních pohovorů již jen do velké míry potvrzovala a doplňovala to, co dříve zaznělo od těchto stěžejních respondentů.

I přes to, že autorka vyvinula značnou snahu zajistit si pro výzkum pestrý vzorek respondentů, je hlavní zkušenost s opačnou kulturou u většiny z nich spjatá s výměnným studijním pobytem. Přesto, že mnoho z nich si našlo i místní kamarády nebo vyvíjeli aktivity nad rámec svých studijních povinností, díky čemuž cizí zemi lépe poznali, stejně většinu svých poznatků vztahovali ke školnímu prostředí.

Výzkum zcela nereflexuje pohled a chování příslušníků věkové kategorie 50+. K navazování kontaktů s respondenty docházelo obvykle přes osobní doporučení za pomoci sociálních sítí, což je prostředí, v němž tato generace není až tak zastoupena. Druhým důvodem omezení je i skutečnost, že lidé starší padesáti let se do česko-finských střetů dostávali o poznání méně, než mladší generace. Vycestovat z někdejšího Československa legálně na dlouhodobý pobyt do Finska nebylo obvyklé a přijíždějících cizinců zde také mnoho nebylo, natož pak Finů.

Určité omezení představuje i povaha jednotlivých respondentů, jejich životní styl a dosavadní zkušenosti. Nejvýrazněji se to projevovalo při debatě o důležitosti osobního vlastnictví pro Finy. Zatímco respondenti, kteří měli hlavní zkušenost ze studijního prostředí a obklopovali se přáteli podobného věku a v podobné životní situaci, odpovídali, že vlastnit byt nebo auto je pro Finy zcela nepodstatné, starší respondenti s větším penzem zkušeností a spektrem přátel tvrdili přesný opak.

2.4 Představení výsledků výzkumu

Tvrzení, které v různé formě zaznělo v téměř každém rozhovoru bylo, že česká a finská kultura si nejsou až tak vzdálené, jelikož obě můžeme zařadit do evropského, potažmo západního kulturního okruhu. Respondenti bez výjimky vyjádřili souhlas s tvrzením, že v případě krátkodobé turistické návštěvy druhé země se s velkou pravděpodobností

Čech ani Fin nedostane do nesnází vinou absolutního nepochopení kulturních zákonitostí, pokud bude vycházet z vlastních naučených standardů slušného chování. I respondenti s relativně kratšími dobami kontaktu s opačnou kulturou však byli schopni poukázat na větší množství rozdílů, kterých si v každodenním fungování všimli, ať už sami žijící ve druhé zemi nebo po boku partnera z druhé země. Velmi potěšujícím zjištěním pro autorku bylo, že Češi i Finové se ve svých úvahách v mnoha případech dotýkali stejných témat, pouze „z opačné strany“, čili došlo k hlubšímu utvrzení o existenci odlišných přístupů v některých záležitostech. V rámci této podkapitoly budou postupně představeny jednotlivé zjištěné kolizní situace a budou konfrontovány s dříve stanovenými hypotézami, případně s teoriemi kulturních dimenzí Trompenaarse a Hofstedeho. Obecně lze shrnout, že většina kolizních situací byla identifikována v rámci čtyř hlavních skupin: verbální a neverbální komunikace, životní styl, rodinné vztahy, vztah k pravidlům a hodnoty. Výčet vícekrát zmíněných vzájemných rozdílů nabízí Tabulka 4.

Tabulka 4: Vzájemné rozdílné, překvapivé a kolizní situace

	JAK FINOVÉ NAHLÍŽÍ NA ČECHY	JAK ČEŠI NAHLÍŽÍ NA FINY
1	VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE	
1a	velmi zdvořilí, formální, často používají podmiňovací způsob	přímí, někdy až moc; neznají slovo "prosím"
1b	neřeknou přímé NE nebo negativní zpětnou vazbu	nedělá jim problém říct přímé NE a poskytnou přímou negativní zpětnou vazbu
1c	používají tituly a funkce, všem vykájí	nepoužívají tituly a funkce, vykání je zcela ojedinělé
1d	hodně se ptají a upřímně zajímají	uzavření; těžké navázat a udržet konverzaci; nemají potřebu mít plynulý rozhovor
1e	nacházejí příbuzná témata, aby udržovali hovor v chodu, ticho je neslušné a nepříjemné	zmlknutí a ticho je v pořádku i v průběhu hovoru; nevnímají "trapné" ticho
1f	když s vámi mluví, zírají na vás	když mluví nebo poslouchají, lelkují pohledem okolo; nejistota, jestli poslouchají

1g	gestikulují; nápady okamžitě verbalizují a chtějí o nich obratem diskutovat	mluví klidně a až tehdy, pokud mají věc promyšlenou; gestikulace není běžná
1h	mluví o tom, co si koupili nebo co se jim povedlo, zároveň ale často vyjadřují nespokojenost	skromní; chvála je jim nepříjemná; neřeknou, v čem vynikají
1i	otevření, dobrý první dojem	stydliví až zakřiknutí
2	ŽIVOTNÍ STYL	
2a	uspěchaní, někdy působí chaoticky	životní tempo je pomalejší
2b	hodně pracují a práce je pro ně důležitá	jsou pracovití, ale práce nejde na vrub soukromého života
2c	hodně kouří, málo cvičí	běhají, jezdí na kole, jí zdravé jídlo
2d	nevadí jim přeplněná místa	udržují si okolo sebe velký prostor
2e	mají společenskou hierarchii – cení se peníze, domy, auta, tituly a prestižní profese	nikdo moc nevyčnívá z řady chováním ani vzezřením
2f	oblékají se nevkusně a nedbají na sebe, zvláště muži	oblékají se všichni podobně, nevýrazně
2g	u piva se vyřeší všechno	v sauně se vyřeší všechno
2h	pořád chodí do hospod	každý pátek se opíjí v domácnostech a pak v barech
2i	chodí na jídlo do restaurací	zvou hosty na jídlo k sobě
2j	zaměstnanci ve službách (potraviny, fastfood) jsou nepříjemní, neochotní a nerozumí angličtině	zaměstnanci ve službách (potraviny, fastfood) jsou odměření, ale vstřícní a umí anglicky
2k	obsluha restaurací se nevtírá a není podlézavá	obsluha v restauracích je hodně snaživá
2l	politika je tabu, nevede se zdravá debata, politika nepatří do škol a je vnímána negativně	o politiku se zajímají, debatuje se o ní veřejně a nemá negativní konotaci
2m	přípravu chápou jako nadstandard; deset minut zpoždění není problém	vždy připravení; vždy včas

3	RODINNÝ ŽIVOT	
3a	často mluví o rodině a vztahy jsou těsnější	nemluví o rodině
3b	"rodina" je širší pojem vztahující se na více lidí; k tomuto okruhu cítí povinnosti	"rodina" je zúžený pojem, tety, strýcové a jejich děti se do "rodiny" už nepočítají
3c	potomci žijí u rodičů nepřiměřeně dlouho	mladí se musí rychle začít starat sami o sebe
3d	v partnerské konverzaci jsou nepřímí, uvádí problém vždy zeširoka a zastírají; je složité pochopit, co partner chce	v partnerské konverzaci nezačínají mluvit oslovením nebo uvozovacím slovem, jdou rovnou k věci; neradi věci opakují
3e	rozdělení rolí mužů a žen v domácnosti je striktní a tradičně pojaté	často dělají všichni v domácnosti jednu věc zaráz
3f	česká výchova je tvrdá a k dětem bezohledná	děti jsou divoké a nikdo je nenapomíná; chování dětí je často obtěžující
3g	formální stolování; společné obědy a večere	každý jí, kdy chce; společné stolování je méně časté než v ČR
4	VZTAH K PRAVIDLŮM A HODNOTY	
4a	svou zemi podceňují, nevyjadřují se o ní pěkně; stěžují si	hrdost a národní duch
4b	pesimisté	optimisté
4c	církev a otevřené projevy víry nejsou oblíbené; nebýt součástí církve a neslavit církevní svátky je normální	církev a základní obřady jsou rozšířené; rozlišují mezi příslušností k církvi a vírou, respektují cizí vyznání
4d	pravidla, řád a zákony obtěžují společnost	pravidla, řád a zákony jsou přínosné pro společnost
4e	pravidla jsou "doporučení"; použití pravidel "záleží na..."	pravidla se dodržují doslova a vždy
4f	postihování porušování pravidel je nedostatečné a postihy malé	důslednost a vymáhání pravidel na vysoké úrovni; tresty citelné

Zdroj: Výzkum autorky, zpracování vlastní

VERBÁLNÍ KOMUNIKACE

1a, Timo: „Například jsem si hned všiml, že vše říkáte velmi zdvořile. Nejdřív jsem si myslel, že je to proto, že mě všichni poznávali a byl jsem nový, ale pak jsem si uvědomil, že takto prostě mluvíte, jelikož zdvořilost a slušnost nikdy nezmizela. Používáte zdvořilý styl pořád a všude, to jsem opravdu nečekal. Ve finštině taky máme zdvořilostní úroveň jazyka, ale ten používáme jen, když mluvíme ke starším lidem nebo pokud mluvíme s důležitými osobami – třeba v armádě nebo kdybychom mluvili s prezidentem.“

Dotaz: „Použil bys vykání a zdvořilé vyjadřování třeba při komunikaci s učitelem, trenérem nebo se šéfem v práci?“

Timo: „Určitě ne u trenéra nebo u šéfa. U toho učitele bych asi mohl, ale to by musel být třeba uznávaný hostující profesor nebo tak. Normální to určitě není.“

Dotaz: „Ani v emailu nebo v jiné formě psaného projevu?“

Timo: „Ne.“

1a, 1b, Jana K: „Ta přímost má dvě strany mince. Super třeba je, že učitelé přistupují ke studentům hodně individuálně – nestíháš – napíšeš email a posune ti termín odevzdání. Nerozumíš něčemu – napíšeš email a dostaneš buď písemné vysvětlení nebo termín, kdy se máš stavět. Poprvé, když jsem nestíhala, tak jsem napsala extra zdvořilý email, posypala si popel na hlavu a doufala, že mi práci vezme po termínu. Odpověď mi přišla do deseti minut – psal mi „V pohodě, stihneš to do pátku? MOI a křestní jméno“. Tohle jsem nečekala ani ve snu – byla teprve středa. Jen tak mi dal skoro tři dny navíc a ještě mi napsal ČAU! To by se mi v Čechách nestalo. K té horší stránce – oni ti úplně v klidu řeknou, že dneska vypadáš blbě nebo že tvoje esej za nic nestála a na cokoliv se tě ptají, tak nikdy nepoprosí. Až později jsem se dozvěděla, že ve finštině neexistuje slovo „prosím“ a oni ho prostě neumí moc používat ani v angličtině.“

1b, Veronika jako jednu z prvních vzpomínek na téma „přímost“ vyprávěla příhodu ze začátku jejího pobytu, kdy si na hodinu měli přečíst odborný článek, napsat na něj recenzi a tu následně prezentovat v rámci debaty na semináři. Veronika sama uznala, že to byla zčásti odbytá recenze, protože ji článek nebavil, ale zpětná vazba místních spolužáků se jí velmi dotkla. Předpokládala, že ji buď nebudou věnovat tolik pozornosti nebo ji „kolegiálně nepodrazí“. Spolužáci její práci zhodnotili na české poměry velmi příkře – řekli jí, že do diskuze nepřinesla žádný nový pohled a v recenzi dostatečně nevyjádřila svůj názor, takže to není recenze. I přes negativní reakce v hodině ale obdržela dobré hodnocení, protože práci odvedla, debaty se zúčastnila a poučila se.

1c, Miro: „Všiml jsem si, že se dost lišil přístup vyučujících v kurzech, které jsme měli jenom jako zahraniční studenti a v těch, které jsem měl společně s Čechy. Zatímco v kurzech pro mezinárodní studenty nám učitelé řekli, ať je oslovujeme jménem a neřešíme tituly, tak ve „smíšených“ kurzech nic takového nezaznělo. Nepamatuji si už, jestli učitelé, kteří vedli kurzy pro zahraniční studenty, byli Češi nebo ne – takže nevím, jestli to dělali proto, že Češi nebyli a formální přístup nevyžadovali nebo jestli to byli Češi a dělali to jako vstřícné gesto pro zahraniční studenty, kterým by formality přišly většinou divné.“

1c, Martina: „Úplně první věci, které jsem si tady všimla, bylo, že učitele oslovujeme křestním jménem. Žádný pan profesor nebo pan „Příjmení“, nic takového. Prostě je oslovujeme jako kamarády.“

Citace a popsání situace 1a, 1b a 1c dokládají, že Finové jsou oproti Čechům mnohem přímější a nepotrpí si na formality, což souhlasí se závěry Hofstedeho ohledně nízkého indexu PDI i se závěry Trompenaarse ohledně specifického vyjadřovacího stylu.

1d, Pekka: „Ještě k té zdvořilosti mě napadá, jak se spolubydlíci v bytě snažili, abych se cítil vítaný a taky o mě projevovali zájem. Nebylo to takové americké zeptání „How are you?“ nebo „How was your day?“ místo pozdravu. Ptali se mě, protože to chtěli vědět, chtěli mě začlenit a poznat mě. Najít si tu kamarády je snadnější než ve Finsku. Tam to sice možná lidi zajímá taky, ale nikdy by se tě nezeptali. Prostě by byli u sebe v pokoji a ani by tě nepozdravili, když bys přišla domů. My jsme prostě takoví – nezdravíme, hledíme si svého a nevyptáváme se.“

1d, 1e, Michaela: „Z počátku to tu pro mě bylo docela těžké. Manžel, tehdy ještě přítel, mě přirozeně chtěl seznámit se svými přáteli, ti ale vypadali, že se moc nechťejí seznamovat se mnou. Nebylo to negativní ve smyslu, že by mě zavrhlí, byli prostě bez zájmu. Přišli k nám na večeři, přinesli dárky, pochválili jídlo, ale pak si třeba jeden z nich vytáhl mobil a přestal nám věnovat pozornost. Sem tam někdo něco prohodil, ale nikdo se mě na nic neptal, musela jsem se ptát já, abych konverzaci u stolu udržela. Vždy mi odpověděli, ale takovým způsobem, že nebylo jak navázat. Měla jsem dojem, že to byla společenská katastrofa, že se naši hosté nudili a ještě mi to bez okolků dávali najevo. Ale manžel byl spokojený, že prý to byl fajn večer. Kdyby se někdo takto choval v Česku, asi bych ho už nikdy nepozvala, ale Finové prostě jen potřebují více času. S těmito lidmi se dnes normálně stýkáme a považují je za své přátele.“

1e, *Leena uvedla, že je zcela běžné chodit s kolegy z práce na oběd ve větších skupinách, ale u jídla se nebarvit. Sama považuje za normální se usadit společně ke stolu a začít jíst, ale při tom číst zprávy na telefonu a nevěnovat pozornost spolustrávníkům.*

1f, Miro: „Pokud s někým mluvíte, tak na ně nepřetržitě zíráte. Nikdy se nekouknete jinam, prostě hledíte přímo do očí. Bylo mi to trochu nepříjemné.“

Dotaz: „Ano, to je pravda. Vyjadřujeme tím respekt k mluvčímu a dáváme mu tím najevo, že má naši plnou pozornost. Pro Čecha by bylo neslušné, kdyby se koukal jinam. Nicméně, kam bychom se tedy měli dívat, když mluvíme s Finem, abychom ho nepřiváděli do rozpaků?“

Miro: „Tak nějak trochu okolo, aniž bys otáčela hlavu. Asi jako když máš prezentaci ve třídě – taky nehledíš jen na jednoho posluchače.“

1g, *Teemu byl hodně překvapený na první schůzce, která se konala ke školnímu semestrálnímu projektu. Překvapením bylo už jenom to, že Češi automaticky předpokládali, že se sejdou a budou diskutovat o výběru tématu. Na schůzku se hodně připravil a sestavil si sám pro sebe výhody a nevýhody každé z možností. Češi zdaleka nevěnovali tolik času zkoumání jednotlivých produktů, o nichž měl projekt vzniknout, ale řešili problém z úplně jiného pohledu – snažili se odhadnout, které téma je jak atraktivní pro jiné skupiny a jaká tedy bude „konkurence“, jak a kde sehnat potřebné informace a reference. Teemovi přišla debata nepřehledná a plná nepromyšlených nápadů.*

1f, 1g, *Leena byla zklamaná, když obdržela od vyučující zpětnou vazbu na svou školní prezentaci. Předmět ji bavil a prezentaci si dobře připravila. Učitelka vyzdvihla obsah prezentace, ale hodnotila i její vystupování, které jí přišlo monotónní a vadilo jí, že se Leena nekoukala na ni, ani na spolužáky. Leena podle svých slov prezentovala tak, jak byla zvyklá.*

1h, Jani: „V práci jsme měli každé první pondělí v měsíci schůzi všech zaměstnanců, kde jsme se dozvíдали o progresu na projektech, o plánech do budoucna a tak. Zároveň se vždycky vyhlášovali i nejlepší zaměstnanci měsíce. Pokaždé, když vyhlásili jméno, tak si všichni ostatní stoupli a zatleskali.. Jednou to padlo na mě. Bylo mi to nepříjemné, celý jsem zrudl, všichni se na mě koukali. Nikdo se mě nezeptal, jestli s takovým ceremoniálem souhlasím. Úplně mě to rozhodilo.“

1j, *Ladka si vzpomněla na situaci, kdy byla poprvé ve Finsku na stáži. Měli laboratorní cvičení a pracovali ve dvojicích, přičemž ona byla v páru s finskou dívkou. Ladku překvapilo, jak zručně provedla její partnerka zadaný úkol – uznale jí řekla, že takhle dobře to ještě nikdy žádného spolužáka neviděla dělat a zeptala se, kde se to tak dobře naučila. Ladka si myslela, že kompliment bude dobrá cesta,*

jak zapříst hovor, jelikož z Čech byla zvyklá, že si při cvičení se spolužákem povídá. Fince byl její přístup nepřijemný, za kompliment sice poděkovala, ale v hovoru nepokračovala. Ladka měla z celé situace dojem, že finskou partnerku postavila svým komplimentem do nepříjemné situace.

ŽIVOTNÍ STYL

2a, 2j Timo: „Taky jsem si všiml, že Češi neustále vypadají nervózní a tak, jakoby neustále někam spěchali. Párkrát do mě někdo vrazil v potravinách, protože obchodem skoro utíkal nebo prodavačka za pokladnou bezohledně házela mými věcmi ve snaze mít vše rychle namarkované.“

2a, Daniela se marně snažila si vybavit situaci, kdy by se stalo, že by práci nestíhali naplňovat v zadaných termínech. Často se jí stávalo, že dostávali na oddělení úkol s omezenou dobou na vypracování, ale reakce finských kolegů byla mnohem klidnější, než jakou znala z domu. Nikdo podle ní nezačal panikařit nebo okamžitě celou situaci ztracovat, ale naopak – tým se obvykle záhy sešel, zjistili, jestli je v jejich možnostech zadání splnit a když ne, její seniorní kolega vyjednal reálné podmínky pro splnění úkolu.

2b, Jani: „V Česku se vše točilo okolo toho, kolik práce jsem schopný zvládnout. Měl jsem pocit, že jste hodně soustředění na práci, že celý život je pořád dokola jen o práci. Přesčasová práce byla běžně očekávaná a považovaná za normální, jelikož práce bylo vždycky víc, než kolik se jí dalo zvládnout. Přišlo mi, že vedení se zaměřovalo hodně na úkoly a jejich počet – kvantita byla před kvalitou. Mně to vadilo, proto jsem taky odešel tak brzy, ale Čechy jsem nikdy neslyšel si na to stěžovat.“

2b, Michaela: „Určitě tu zůstaneme. Zpočátku jsme uvažovali přestěhovat se do Švédska, ale tady se žije klidněji. Všechno je pomalejší – od dopravy po pracovní tempo. Líbí se mi, že se Fini za ničím moc nehoní.“

Ze srovnání Česka a Finska pomocí dimenzí Geerta Hofstedeho plyne, že česká společnost je mnohem více orientovaná na maskulinní hodnoty než finská společnost. Závěry Hofstedeho zde podporuje především rozdílný přístup k práci. Češi práci přičítají mnohem vyšší důležitost, považují za normální práci obětovat něco nad rámec smluvních povinností a totéž očekávají od jiných.

2c, Štěpán: „Tady v okolí kolejí je každé ráno hodně rušno. At' je jakékoliv počasí, tak Fini jdou běhat – letos tu bylo i -25 °C a ani to je neodradilo. V Čechách ve škaredém počasí, v dešti nebo v zimě vidíme běhat jen nadšence a t'ukáme si u toho na čelo.“

2c, Miro: „Velký rozdíl je, že Čechům moc nezáleží na zdravém životním stylu. Hodně kouří a pijí, ale běhat jsem je moc neviděl. Do posilovny na kolejích taky chodilo víc zahraničních studentů než místních.“

2d, Martina: „S tím prostorem to tu berou hodně vážně. Třeba hned v září, když jsem se přistěhovala, začalo být venku škaredě a deštivo. Na zastávce stálo asi pět lidí, ale v přístřešku jen dva. Kvůli tomu, jak daleko od sebe stáli, mi vůbec nedošlo, že to nebylo náhodně rozestavených pět lidí, ale že stáli ve frontě. Tak jsem se postavila pod ten přístřešek, aby na mě nepršelo. Tak strašný pohled, který na mě jedna paní z přístřešku vrhla, jsem snad ještě nezažila. Oni prostě raději zmoknou, než aby jich pět stálo v přístřešku, kam se určitě vejde deset lidí.“

2d, Laura: „Na párty do klubu jsem tu šla asi 2x. Když platím vstupné, tak očekávám, že tam nepustí lidi nad kapacitu, ale tady to tak nefunguje. V klubu bylo pokaždé přeplněno, myslím, že tam byl tak dvojnásobek lidí, než kolik by tam mělo být. Čechům to asi nevadí.“

2e, Petr: „Určitě se mi tu líbí, jak to chodí v práci. Pracujeme ve skupinách do deseti chlapů, obvykle spíš tak v sedmi. Každá parta má jednoho šéfa. Když jsem tu začal pracovat první rok, tak jsem dlouho nevěděl, který ze dvou Finů v mojí partě je šéf. Všichni jsme dělali to samé, volali na sebe jménem, neviděl jsem rozdíl, ale přišlo mi divné se na to ptát. Zjistil jsem to až při první výplatě, kdy jsem dostal o 60 eur víc, než kolik jsem měl ve smlouvě. Pak se mě zeptal Mika (jeden ze dvou Finů), jestli jsem OK „jen“ se šedesáti eury navrch – že prý mi chtěl za dobrou práci dát víc, ale jsem tu první měsíc a tohle bylo maximum. Tak jsem zjistil, kdo je můj šéf.“

2e, *na obecnou otázku, co ho překvapilo na Čechách a jejich životním stylu, se Pekka rozvyprávěl o jedné svatební fotografii, kterou viděl na Facebooku. Šlo o svatbu sestřenice jeho přítelkyně, na které spolu byli. Pekka vůbec nerozuměl tomu, proč se novomanželé nechali zvěčnit s autem.*

2e, **3f**, Leena *si vzpomněla, že byla hodně překvapená, když uviděla na jmenovkách na poštovních schránkách v domě, ve kterém bydlela, kromě jmen sem tam i akademické tituly. Pak si ještě po čase všimla (když zjistila, jak rozlišovat mužská a ženská jména a jména celých rodin), že na jmenovkách je často uveden jen muž jako blava rodiny.*

2f, Miro: „Zdálo se mi, že je dost lidí oblečených divně nebo tak nějak nevkusně. A především muži, kteří vypadají, že se o sebe vůbec nestarají.“

2f, Jani: „Ano, v oblíkání určitě je rozdíl. Holky jsou pořád takové ty slovanské krásky – upravené, podpatky, elegantní. To mají podobné s Polkama, ale není to tak výrazné jako

v Rusku. Ve Finsku jde klidně holka večer na party ve svetru, nenamalovaná a vlasy v culíku. To by se v Česku stát nemohlo. Ale muži tak upravení nebyli.“

2f, Kateřina: „Lidé ve Finsku se oblékají jinak, střídměji, řekla bych. I mladší lidi chodí často v takovém business-casual stylu nebo v městském sportovním, je na první pohled vidět, že nosí dražší a značkové oblečení. Nosí všichni hodně podobné věci – jen tak na ulici nepoznám, kdo třeba má víc peněz a kdo méně. To je rozdíl oproti Česku – tam je snadno podle oblečení poznat, kdo na tom jak je. Ale třeba i H&M je ve Finsku jiné – přišlo mi, že v létě nenabízí vůbec barevné letní šaty. Lidé nosí buď tmavé nebo takové nevýrazné barvy a tomu je upravená nabídka.“

Respondenti zde poodhalili další dopady rozdílného indexu PDI v obou zemích. Zatímco v Česku je obvyklé, že každý společenský status je podpořen tokeny – auty, pracovními pozicemi, akademickými tituly nebo rozdíly v oblékání, Finové takto neuvažují a pro Čechy je jejich společenský systém zprvu hůře čitelný.

2g, Jana K.: „Líbí se mi, jak oba národy mají místo, kde se všechno vyřeší, člověk si odpočine a poklábosí si. V Česku je to hospoda, ve Finsku sauna.“

2h, Laura: „Myslím, že Češi pořád chodí někam do hospod nebo kaváren. Pokaždé, když mluvím s někým ze spolužáků, tak zmiňuje, že byl včera v hospodě. Nikdy ale nevypadají, že by jim bylo zle.“

Jedním z témat, na něž byli dotázáni všichni respondenti bez rozdílu, byly konzumní zvyky ve vztahu k alkoholu. Podle dříve zmiňované zprávy WHO je spotřeba alkoholu v obou zemích vysoká, nicméně způsob a typ alkoholu, které se spotřebovávají, se liší. Ze zdrojů vyplynulo, že nejčastějším spotřebním vzorcem u pití alkoholu ve Finsku je konzumace velkého množství tvrdého alkoholu naráz, přičemž je často konzumován za účelem opití se. Převážná konzumace se odehrává v soukromí a teprve poté Finové vyražejí do barů. Žádný ze zdrojů nicméně nespécifikoval důvody, které Finy k takovému chování vedou. Autorku zajímalo, jestli je takový přístup k alkoholu projevem kultury nebo pouze důsledkem restrikcí, které jsou na alkohol ve Finsku uvaleny.

2h, Timo: „Bohužel, mnoho lidí opravdu pravidelně pije proto, aby se opilo. Noční život ve Finsku je často spojen s hlučnými a nevhodně se chovajícími lidmi v ulicích, hlavně mládeží. Mladí určitě pijí především pro tohle, ne aby poseděli s přáteli a dali si pár piv nebo skleniček vína. [...] Rozhodně ale nejde o žádný nový úkaz v chování Finů ve vztahu k alkoholu. Myslím, že jde opravdu o kulturní záležitost, cena alkoholu v tom nehraje

až takovou roli. Chování je v podstatě stejné už dlouho. Když občas slyším historky starších lidí o tom, co oni dělali v mládí nebo občas slyším takové ty obvyklé vtipy, tak je mi jasné, že tohle se nemění. Je to naše kultura. Asi tak stejné klíše jako Rusi a vodka.“

2h, Jana K.: „Fini se při každé příležitosti dost opili. Pak byli veselí a družní. S konzumací alkoholu odcházela i jejich zdrženlivost, bohužel jakoby nevěděli, kdy přestat. Po velkých studentských večírcích se v centru Oulu běžně váleli úplně opilí studenti, které ostatní přehlíželi. Sbírala je policie. Oni totiž už do barů přicházejí napití. Vždycky začínají u někoho doma, kde v poměrně rychlém sledu pijí tvrdý alkohol dovezený z Estonska a pak v baru jenom udržují nebo trochu přizívují hladinku. Když jsem byla na večeri studentského spolku, tak mi vysvětlili, že takové se pořádají po generace. Studenti měli zpěvníky po rodičích. Když nám přeložili, o čem zpívají, bylo to vždycky o opíjení. Ty písničky ale byly staré. Tradice těch večerí vlastně byla víc o tvrdém alkoholu než o jídle. Vydatné pití tvrdého alkoholu není ve Finsku nic nového. Dělala to přinejmenším už generace rodičů současných studentů.“

2h, Matěj: „Rozhodně jde o součást jejich tradic, i když ne v tom běžném slova smyslu. Vezměte si to: dlouhé zimy, často ranče daleko od sebe, v historii nepropustná krajina, zasněžená, lesy, ... Do toho ta tma. Fini opravdu pijí do němoty, ale proto, aby vypustili. Je to pro ně oprostění od reality, relax.“

2i, 3c *Outi si všimla, že její spolubydlící chodí často, i několikrát týdně, na jídlo s přáteli ven. Ve Finsku se jí prý nic takového nestalo – když odchází Fin v 18 letech z domu, rodina mu dá vybavu do jeho prvního bytu. Skoro vždycky je mezi darovanými věcmi i sada nádobí alespoň pro 12 osob, větší stůl a židle. Finové se často zvonu k sobě domů, přičemž se buď dohodnou, kdo co vyrobí a přinese nebo spolu rovnou i uvaří. Nerybovala si, že by někdy zažila třeba přátelské setkání dvou rodin nebo večeri k narozeninám v restauraci.*

2i, Michaela: „Není to tu úplně tak, že by se do restaurace chodilo „za odměnu“ jako v Česku. Lidé si tu více cení doma připraveného jídla a pozvání kamarádů na večeri je tu mnohem častější, než co si pamatuji z Čech. Do restaurací se samozřejmě chodí taky, ale třeba s obchodními partnery nebo pokud jste na výletě. Tady jsme byli v restauraci opravdu párkrát. Naposledy proto, že přijelo hodně hostů na oslavu (manžel je z více dětí, přijeli jeho rodiče a sourozenci s rodinami) a k nám bychom se nevešli.“

2j, *Laura opakovaně narážila na to, jak je těžké v Praze žít, pokud člověk neovládá trochu češtinu. Překvapilo ji, že obsluha v McDonaldu, mezinárodním řetězci vyhledávaném turisty, neuměla anglicky*

ani přečíst částku k zaplacení. Jinde v potravinách se jí zase snažila prodavačka za kason sdělit něco česky. Když pochopila, že jí Laura nerozumí, začala mluvit důrazněji a hlasitěji, celá situace byla nepříjemná. Laura dodnes neví, co prodavačka mohla chtít.

2j, Martina: „Nemůžu říct, že by místní obsluha potravin byla v něčem výrazně odlišná od té v Česku, ale jedna věc mě potěšila. Chodím tu od začátku pořád do stejného Lidlu a paní za pokladnou si mě už asi pamatuje a ví, že nejsem Finka. Třeba se mě párkrát zeptala, jestli vím, co si kupuji a zachránila mě tím od věci, kterou jsem vůbec nechtěla. Naposledy to byl nějaký kefír, který byl zabalený jako mléko. Je to od ní hezké, nemusela by to dělat. Myslím, že v Česku by pokladní neuvažovala nad tím, co kupuji a i pokud by jí to přišlo divné, tak by se mě nezeptala. Ale možná proto, že by nevěděla jak.“

2k, Matěj: „Ve službách je vidět, jak se Fini opravdu snaží. V restauraci Vás příjemně obslouží, naučili se zeptat, jak vám chutnalo a případně si s hostem i povykládají, pokud to vyžaduje. Není to ale úplně přirozené. Nejlepší je srovnání na servisu aerolinek. ČSA je ve srovnání se Finnairem rozhodně na horší úrovni služeb. Letušky určitě neumí tak dobře anglicky a ani nevypadají, že by se o zákazníky tolik staraly. Finové se oproti tomu pousmějí, když vám podávají občerstvení, palubní nabídka sleduje současné trendy a všechen personál mluví skvěle anglicky. Letušky prochází pravidelně uličkou a ujist'ují se o pohodlí cestujících. Pokud ale letím s KLM, je tam ten obchodní duch Holanďanů přímo cítit. Jejich národ prostě ví, jak se starat o zákazníka a dělat obchod. Tomuhle Fini konkurovat nemohou.“

2k, Tímo: „Líbila se mi obsluha v českých restauracích. Nevtíravá, nenabízeli mi nic, nechávali mě být. Na zavolání obvykle přišli, někdy to trochu více trvalo. Takhle to bývalo dřív i ve Finsku, dneska jsou ale servírky naučené jinak. Chodí se ke stolu dotazovat, jestli je všechno v pořádku. Snaží se tím přiblížit ke standardu jiných zemí, ale moc mi to nevyhovuje.“

2k, Miro: „Obsluha v Čechách byla na základní úrovni – dostaneš, co chceš, ale nic navíc, žádné úsměvy nebo nabízení dalších věcí. Jednou mi připadalo, že si mám snad číšníka ke stolu sám přivést, aby mě obsloužil. Ale byl jsem na pivo i s Čechy, dokonce ve stejném podniku, a tehdy to bylo v pohodě, chodili za námi tak akorát. Myslím, že má první zkušenost byla ovlivněná jazykovou bariérou.“

2l, *Laura tu zažila v České republice dvoje velké volby – parlamentní v říjnu 2017 a prezidentské v lednu 2018, oboje sledovala. Hodně ji překvapilo, že se ve škole nikdo z učitelů k volbám vůbec nevyjádřil. Když*

se ptala svých spolužáků, byla šokovaná z jejich rozladěnosti, pesimistického názoru na politiku a výsledky a tím, že se o tématu vůbec nechtěli bavit. Z Finska je zvyklá, že politika nejítrí až takové emoce, zato je vnímaná vesměs pozitivně a je běžně probíraná.

21, *Petr finskou politiku příliš nesleduje, nesledoval ji moc ani v Česku. Nicméně sám zmínil, že mu přijde, že politika je ve Finsku „více pro lidi“ a otevřená. Popisoval obecní volby, kdy kandidáti stáli pár dní na návsí a ochotně mluvili s každým, kdo na ně měl dotazy. Později byly ještě dvě veřejné besedy. Účast na besedách byla podle Petra nevídaná – říkal, že z každé rodiny byl na debatě přítomný aspoň jeden člen. Sám se jel pro zajímavost kouknout. Vyrozuměl, že názory a postoje kandidátů se hodně lišily, přesto byla prý debata úplně klidná. Volby měly nakonec prý účast k 90 %.*

2k, Autorka v tomto ohledu zaznamenala rozdílný přístup Čechů a Finů zapojených do výzkumu. Zatímco Čechům stačilo před samotným rozhovorem hrubě nastínit, o čem bude a jaký je jeho cíl, s Finy musela být přípravná fáze mnohem podrobnější. Předem si vždy vyžádali rámcová témata hovoru, aby se mohli připravit. Chtěli vědět, o čem a proč diplomová práce vzniká, jaký je její cíl, jakým způsobem bude dotazování probíhat a kolik času si mají vymezit. Mezi prvním kontaktem a rozhovorem byla u Finů vždy delší časová prodleva než s Čechy. Samotné rozhovory se rovněž lišily. Průměrný rozhovor s Čechem trval okolo dvou hodin, přičemž výběr témat a zaměření na konkrétní situace bylo spíše v režii autorky. S Finy to bylo naopak – na rozhovor byli připravení, obvykle s psanými poznámkami. Příprava jim každému musela zabrat alespoň čtvrt hodiny, pravděpodobně více. Sami většinou začali tím, co si zapsali, vyjmenovali jednu situaci po druhé, potom byl prostor na dotazy z autorčiny strany. Hovory s Finy trvaly všechny do hodiny. Všichni respondenti byli dotazováni na to, kolik minut zpoždění je pro ně tolerovatelné bez omluvy a také na to, kolik minut zpoždění považují oni sami za zlomové k tomu, aby poslali předem omluvu.

- Češi: Tolerovaných je nanejvýš 5 minut bez omluvy, přičemž omluvu bychom dopředu měli poslat, pokud jsme zpoždění o více než 10 minut. Do 10 minut zpoždění je zpětná omluva dostatečná.
- Finové: Zpoždění bez omluvy je špatně snášeno, je běžné chodit tak pět minut předem a raději počkat. Omluvnou zprávu je dobré poslat je-li předpokládané zpoždění větší než 3 minuty a vždy se znovu omluvit na místě.

RODINNÝ ŽIVOT

3a, Jani: „Češi jsou na rodinu hodně citliví, to jsem, bohužel, zjistil, když jsem něco poznamenal na adresu matky jednoho z mých kamarádů. Reagoval jsem na to, že o ní často mluvil a že často zmiňoval, že mu vadí některé její chování. Nebylo to ani vyložene negativní, ale bylo to zjevně přes čáru. Pochopil jsem, že Češi mají dvě velká tabu – kritiku cizí rodiny a rozebírání platového ohodnocení. [...] Mezi Finy není úplně běžné, že by se někdo ptal na rodinné příslušníky svých kamarádů nebo že by někdo sám o rodině běžně mluvil.“

3b, Matěj: „Fini za „rodinu“ považují méně lidí než Češi, přičemž důsledně rozdělují „vlastní“ a „přivdanou“/“přiženěnou“. Do rodiny počítají rodiče, prarodiče a sourozence. Švagr nebo snacha už nejsou rodina – je to sourozencův partner. Jejich děti už by za rodinu považoval jen málokdo. Vztahy bratranců a sestřenic jsou hodně vzdálené. Je to dáno i vzdálenostmi a tím i frekvencí vzájemného kontaktu.“

3c, *Štěpána překvapilo, když zjistil, že žádný z jeho finských spolužáků nežije u rodičů, ale všichni bydlí v menších „startovacích“ bytech, které jsou podporované státem nebo na kolejích v samostatných budkách. Když jim řekl, že v Čechách žije s rodinou, protože ta bydlí blízko místa, kde studuje, připadalo to Finům velmi zvláštní. Rozdílnost v přístupu odůvodnil především faktem, že finští studenti pobírají vysoká státní stipendia, z nichž se očekává, že si bydlení zaplatí. Nájemné pro mladé dospělé je ještě navíc za regulované a velmi výhodné ceny.*

3c, Autorka se ptala všech Finů, v kolika letech se odstěhovali od rodičů a v kolika letech si myslí, že by se mladí měli vystěhovávat. Všichni shodně opustili domácnost po ukončení střední školy, přičemž muži šli buď do armády nebo do civilní služby, kde bylo bydlení zajištěno, a dívky do startovacích bytů nebo na koleje. Všichni se shodovali na tom, že ani oni, ani jejich rodiče nezvažovali variantu, že by ve společné domácnosti setrvali déle nebo se do ní ještě někdy měli vrátit k trvalému bydlení.

Z výše uvedených příkladů je dobře patrná vyšší orientace Finů směrem k individualismu, než jak je tomu u Čechů. I v tomto případě jsou závěry výzkumu v souladu se závěry Hofstedeho a Trompenaarse.

3d, Matěj: „Finské vyjadřování je přímé ve všech svých ohledech. My používáme uvozovací slova a spojení předtím, než sdělíme samotnou myšlenku, což Fini nedělají. Pokud žijí lidé ve smíšeném manželství, je to pro ně často důvod k rozepřím, jelikož český partner

nestihne často zaznamenat třeba první tři slova. Finský partner má pak dojem, že mu protějšek nevěnuje dostatečnou pozornost.“

3d, Autorka přímo při rozhovoru s Martinou zaregistrovala situaci, kdy se její spíše difuzní komunikace nesetkala u Jussiho s úspěchem. V průběhu rozhovoru telefonoval Jussi ve stejné místnosti a Martinu rušil. Ta mu nejdříve řekla, že sama telefonuje, čímž mu chtěla naznačit, aby se ztišil nebo šel do jiné místnosti. Jussi jí odpověděl, že ví, že ona telefonuje, ale sám hovořil dále beze změny. Za další minutu mu Martina podrážděně řekla, ať se ztiší nebo jde jinam a otevřeně řekla, že moc křičí a tím ji ruší – podrážděná reakce byla pro Jussiho překvapivá. Odpověděl jí, že nevěděl, že ji jeho hovor ruší, že mu to měla říct rovnou, potom klidně odešel jinam.

Všichni respondenti v nějaké souvislosti zmínili, že Finové jsou sice uzavřenější, ale ve svém vyjadřování přesnější a přímější než Češi. Zde tedy dochází k drobné odchylce od zjištění Trompennarse. Ten hodnotí komunikační přístup obou kultur jako specifický se skórem 89, nicméně výzkum ukázal, že v tomto ohledu existují rozdíly. Z rozhovorů plyne, že český způsob komunikace nese více difúzních znaků než finský.

3e, Timo: „Řekl bych, že jediný větší rozdíl v tom, jak české a finské domácnosti vypadají, je v rozdělení rolí mužů a žen. V Česku se žena více stará o domácnost a muž se stará o hlavní výdělek.“

3e, Martina: „Myslím, že Fini moc nerozlišují, co je „čí“ domácí práce. My jsme třeba vždycky měli některé věci, o které se staral buď jen táta nebo jen máma. Třeba odhrabávání sněhu před domem nebo hlídání servisu auta, to byly „chlapské“ věci a tak je zastával táta. Máma naopak zajišťovala všechny nákupy, úklid a praní prádla. Tohle jsem na návštěvě u Jussiho rodiny neviděla. Domácnost třeba uklízeli všichni, vařili oba rodiče a konkrétně na odklizení sněhu jsme se střídali. S tím sněhem je to ale trochu jiné. Je ho tu tolik a odklízet se musí vícekrát za den, to by jeden člověk ani nezastal.“

3f, Michaela: „Rozdíly ve výchově jsou teď u nás živé téma. Mně přijde, že finské děti jsou nevychované, rozjívené a je jim spousta věcí tolerovaná. Nezastávám tvrdou výchovu a chápu, že děti jsou jen děti, takže dělají více hluku a jsou neposedné, ale nelíbí se mi, jak benevolentní Fini v tomto ohledu jsou. Tady jedno malé dítě dokáže v okamžiku otočit vzhůru nohama celou domácnost, klidně i cizí, a nikdo ho nenapomene. Když jsem jednou požádala přátele, které jsme měli na návštěvě, aby si dceru trochu usměrnili, protože mi

převrátila pokojovou květinu a hlína se vysypala do koberce, nechápali, jak se můžu zlobit, když holčičce byly sotva tři roky a takhle se prostě děti chovají. Takhle se ale děti chovají jen v domácnostech. Na veřejnosti jsou naučené na slušné chování.“

3f, Martina: „Když jsem byla na návštěvě u Jussiho rodiny, byla tam i jeho sestra s dětma. Bylo to nadělení. Děti si mohly dělat úplně, co chtěly, házely vším, co našly, bouchaly do skříněk, běhaly v botách po domě. Nejsou to moje děti, tak jsem jim nemohla nic říct (a anglicky ještě stejně neumí), ale vypadalo to, že jsem jediná, koho jejich chování rozčilovalo. Za celou dobu je nikdo nenapomenul.“

3g, *Jussiho zaskočilo, jak formálně je v Martinině rodině pojímán nedělní oběd. Tři chody, výběr z několika jídel, jiný servis a bílý ubrus. Přesto, že se Martinina rodina snažila udělat nedělní oběd bezký hlavně pro něj, tudíž uvařili víc jídla a nazdobili stůl, Jussi z toho neměl dobrý dojem. Celá situace mu připadala velmi okázalá a konzervativní.*

3g, Martina: „Přesto, že mají vždycky velký stůl a dost nádobí, tak se u jídla nikdy všichni nesešli. Když jsem u Jussiho rodiny trávil delší dobu v létě, tak nás v domě bylo třeba i šest naráz, ale nikdy jsme se nesešli všichni – byl sice uvařený jeden pokrm třeba k obědu, který si chodili brát jednotliví lidé v domácnosti, když zrovna měli hlad nebo jedli třeba po dvojicích. To mi rozhodně připadalo divné.“

VZTAH K PRAVIDLŮM A HODNOTY

4a, Michaela: „Fini dobře ví, že jejich země je v mnoha měřitelných ohledech mezi světovými premianty, ale mluvit o tom jim přijde jako vychloubání. Možná ve snaze, aby nevyčnívali, tak Finsko často i kritizují – to ale můžou dělat jen oni sami. Kritika cizinců mířená na Finsko je upřímně mrzí a berou si ji osobně. Sami mezi sebou jsou hrdý a pospolitý národ – třeba teď byly oslavy sta let nezávislosti a to bylo velké téma nejen v prosinci 2017, ale celý rok 2017. Pořádaly se besedy, festivaly, stát nechal vyrobit propagační předměty v jednotném designu – vlastní národní stát a nezávislost jsou pro Finy nesmírně důležité. Tím, že museli o svou svobodu tolik bojovat, si jí i velmi váží.“

4a, *Štěpán poznamenal, že v celém Finsku není možné přehlédnout výzdobu ke 100 letům nezávislosti. Když se v září přistěhoval, tak si myslel, že výročí je někdy v období září nebo října vzhledem k tomu, jak moc bylo téma přítomné ve veřejném prostoru. Udivilo ho, když zjistil, že výročí nezávislosti připadá až na začátek prosince. Poznamenal, že výročí vzniku první republiky Československé připadá na letošní rok (2018), ale že by to v Česku nikdo z pohledu na ulice neřekl, případně, že si to mnoho lidí určitě ani neuvědomuje.*

4b, Jani: „Ve Finsku je normální platit církevní daň, protože pak můžou tvoje děti na školní výlet se slevou nebo máš pohřby a svatby za normální ceny. Státní církev je napojená na veřejný sektor – luteránství se vyučuje ve školách, občas jde celá škola na mši, která je udělaná pro děti. Je pak divné, když se pro jedno nebo dvě děti ze třídy hledá uplatnění, protože oni v církvi nejsou a na mši nejdou. Faráři vedou na vesnicích kroužky a výlety pro děti o víkendech. Řekl bych, že většina lidí o tom tolik neuvažuje, zvlášť pokud mají děti. Já sám ve Finsku nežiju, do církve nepatřím a patřit nechci a až se vrátím, tak církevní daň platit nebudu. Pokud bych měl ale rodinu, tak bych to možná přehodnotil. [...] Je pravda, že máme dvě církve s právem vybírat daň, ale člověk může patřit do jakékoliv sekty a je to úplně v pořádku – pak jim asi platí sám přímo, ne přes státem vybíranou daň. Třeba můj kamarád patří do jedné z těch amerických sekt. Já to vím, on ví, že já to vím a to je vše. Nijak o tom nemluvíme, to je jeho věc. Nikdo ho za to odsuzovat nebude.“

4c, 4d Matěj: „Finové vnímají pravidla a zákony pozitivně a jako nástroj kultivace společnosti. Snahu pravidla obcházet nebo dokonce porušovat vnímají jako velmi špatnou a nemorální. Ve Finsku se nesetkáte s přístupem „dle našeho právního výkladu“ nebo „v dané situaci bychom to viděli takto“. Je to zároveň i země, kde lidé drží slovo. Doslova a vždy. Na to, co vám někdo potvrdí nebo přislíbí, se dá plně spolehnout, nemusí to být ani napsané.“

4c, 4d Jani: „Dodržování pravidel v každodenním životě určitě je rozdílné, ale neber to tak, že ve Finsku všichni dodržují vše a neuvažují nad tím. Třeba teď schválili zákon, že všichni jezdci na kole musí mít helmu. To je ale úplná hloupost – máme cyklochodníky, kde nejedou auta a lidi jezdí na kole do školy a do práce na takových těch pohodlných městských kolech. Nikdo si nedá helmu na upravené vlasy nebo jak si ji nasadíš v zimě na tlustou čepici? Je to tak zbytečný zákon, že ho i policajti odmítají vymáhat, takže lidi bez helmy prostě nestaví. Nikdo takovou regulaci nedodržuje, protože nedává smysl. Ale třeba přecházet silnici na červenou jsem viděl poprvé až v Česku. Češi berou červenou spíš jako doporučení – chování podřizují okamžité situaci – nic nejede, jdu. Takhle by Fin neuvažoval. Červená je tam pro jeho bezpečí a z jasného důvodu, tak musí počkat na zelenou.“

4d, 4e, *Teemu si vzpomněl, že jednou potřeboval jít z VŠE na hlavní nádraží, tak se zeptal českých spolužáků, jestli je rychlejší jít pěšky nebo pěšky a tramvají. Řekli mu, že určitě pěšky a jeden z nich mu nabídl, že ho doprovodí. Teema zaskočilo, když se vydali ze zadu k nádraží a přes koleje na nástupiště, tak se ptal, jestli to není zakázané. Český kamarád odvětil, že zakázané to je, ale pokuta je maximálně*

100 korun, dostaneš ji, jen když tě chytnou a je vidět předem, pokud zrovna chytají. Na poslední koleji je navíc minimální provoz. Pro Teema byl takový přístup na hraně – sám by nikdy nestavěl na misky vah, za kolik se vyplatí porušovat pravidla, nicméně dodal, že na českém přístupu je něco opodstatněného. „Legální varianta“ je o kilometr delší a trvá mnohem déle a pokuta je jenom 4 eura – Češi by určitě uvažovali jinak, kdyby byla pokuta citelně vyšší.

4e, Miro: „Hodně pokut, hlavně těch dopravních, je ve Finsku vypočítávaných podle tvého příjmu a neexistuje maximální výše. U studentů se to bere podle jejich stipendií a je tam stanovený nějaký strop. Cílem je, aby každého porušení pravidel „bolelo stejně“ – nestane se pak to, že bohatí lidé si mohou dělat, co se jim zachce. Hlavně třeba překračování dovolené rychlosti není ve Finsku kvůli počasí moc časté – máme letní a zimní rychlostní limity, ale je normální, že jsou lidé opatrní a jezdí podle možností, ne podle limitů. Co jsem slyšel, tak české pokuty jsou obecně nízké a ještě stejné pro všechny. Myslím, že pokuta třeba v hodnotě 20 eur za překročení rychlosti nemůže mít žádný dopad.“

Pro Finy je charakteristický universalismus tak, jak ho definoval Trompenaars – pravidla nejsou ohebná, neexistuje více „pravd“. Nelze zcela tvrdit, že český přístup by byl partikulární v tom smyslu, že by se pravidla ohýbala ve jménu dobrých mezilidských vztahů, ale v porovnání s Finy je český přístup k pravidlům a k pravdě rozhodně flexibilnější. I zde výstupy z výzkumu potvrzují Trompenaarsovy závěry.

V průběhu výzkumu došlo rovněž na potvrzování a vyvracení hypotéz, které vzešly z teoretické části.

Respondenti byli dotazováni na **koncept sisu a jeho vliv na chování a hodnoty současné generace Finů**. Češi uváděli, že o tomto spojení často uvažovali a že v chování a postojích Finů vidí jasné paralely na tento koncept. Zmiňovali hlavně odhodlanost, přímost a morální hodnoty jako spolehlivost a národní hrdost. Naopak Finy otázka často zaskočila a autorce přišlo, že jim nebyla zcela příjemná. Většinová odpověď byla, že o tom nikdy úplně neuvažovali – sisu popisovali jako soubor vysokých morálních hodnot a zásad, kterých by se měl každý člověk snažit dosahovat, čímž **připustili, že jsou ve své výchově a postojích konceptem ovlivněni**, že tedy nejde o koncept překonaný, ale naopak stále živý. Sami by to tak asi ale nikdy nepopsali.

Hypotéza: **Rozšířenost neformální verze finštiny je odrazem rovnostářství ve společnosti, v níž nezbyvá mnoho místa pro formální jazyk, který je používán**

zpravidla v komunikaci s autoritami. Mocenské vzdálenosti jsou ve Finsku tudíž menší než v Česku, kde je užívání formálního jazyka běžné.

Závěr: Tato hypotéza **nebyla vyvrácena**. Viz situace a citace k bodu 1a nebo k bodu 2e.

Hypotéza: **Absence budoucího slovesného času indikuje, že Finové jsou více orientovaní na přítomnost než na budoucnost. Vnímání času v jejich pojetí je odlišné od našeho.**

Závěr: Sami Finové často jako jednu z odlišností finštiny od jiných jazyků uváděli absenci budoucího času, ale jedním dechem dodávali, že se o budoucnosti normálně mluví, rovněž lidé plánují a uvažují do budoucna. Jen si při slovním vyjádření musí pomáhat časovými předložkami. Vyšší orientace Finů na přítomnost ve vztahu k jejich jazyku **nebyla vyvrácena**.

Hypotéza: **Ve Finsku je standardem nejen mocenská rovnost, ale i rovnost pohlaví. Důvodem je mimo jiné i nerozlišování pohlaví z gramatického hlediska.**

Závěr: Respondenti rozhodně souhlasili s tím, že ve Finsku je vysoká míra rovnosti mezi pohlavími i s tím, že finština rody opravdu nerozlišuje. Českým respondentům přišla tato hypotéza zajímavá a někteří uvedli, že by na ní „mohlo něco být“. Finové situaci viděli trochu jinak – za vysokou rovností pohlaví viděli častěji vliv švédské rovnostářské kultury i těžké severské podmínky k životu. Historicky v mnoha situacích museli ženy i muži zastat stejnou práci. Naopak položili otázku, jestli proto, že život byl historicky pro Finy těžký a nebylo tolik prostoru na přirozenou dělbu práce, se v jazyce rody nevyvinuly. Podívali se na finštině příbuznou estonštinu nebo karelštinu, zjistíme, že tyto jazyky také rody nerozlišují, jde tedy spíše o charakteristický rys zauralských jazyků než o vliv okolí. Teorie o historicky nízké dělbě práce je tedy nepravděpodobná. Vliv jazykového nerozlišování pohlaví na současné společenské postoje o jejich rovnosti ale žádný z respondentů nepotvrdil, **ale ani nevyvrátil**.

Hypotéza: **Jedním z projevů rovnostářství je, že finská společnost neklade důraz na hmotné statky a majetek. Důvodem je mimo jiné i absence posesivního slovesa a přivlastňovacích zájmen v jejich jazyce.**

Závěr: Pohled na důležitost majetku, potažmo vlastního domu a auta se pro Finy velmi lišil v závislosti na věku respondenta. Mladší respondenti hypotézu potvrzovali a uváděli, že vlastnit hmotné statky pro Finy není až tak důležité z pohledu jejich společenského postavení. Naopak respondenti starší 30 let se shodovali, že vlastnit dům (nikoliv byt) je ve

Finsku stále symbolem nezávislosti a jisté společenské prestiže, přičemž výjimky z tohoto pravidla připouštěli v největších městech, kde je obvyklé i nájemní bydlení. Respondenti z věkové kategorie 30+ uvedli, že nájemní bydlení je ve Finsku stále vnímáno jako řešení pro mladé a chudší obyvatele. Co se auta týká, mají ho všichni, kdo nežijí ve městech, a i hodně obyvatel měst. Vlastnit ho je spíše nutnost než demonstrace společenského statutu. Nicméně respondenti se shodli, že ve Finsku ani bohatí lidé nejezdí v příliš luxusních autech, aby nevyčínali. Autorka se domnívá, že vzhledem k postojům respondentů ve věkové kategorii 30+ v otázce vlastnictví domů **byla hypotéza vyvrácena**.

Hypotéza: Pověstná finská pracovitost a skromnost je výsledkem mnohasetletého působení protestantské církve.

Závěr: O této hypotéze proběhla diskuze pouze se dvěma respondenty (Jani a Matěj), kteří se oba vyjádřili v souladu s ní. Vzhledem k tomu, že se v rámci výzkumu nepodařilo získat větší počet vyjádření k danému tématu, ponechává autorka hypotézu **nevyvrácenou**.

Hypotéza: Dekorace v kostelích finské evangelické luteránské církve jsou v porovnání s katolickými nebo pravoslavnými svatostánky velmi střídme, jelikož hojnost uměleckých děl a dekorativních prvků byla protestanty odsuzována jako rozmařilost. Církev dokázala ovlivnit estetické preference Finů, což se dnes odráží v jejich přímočarém umění, čistém architektonickém stylu a designu a střídmém oblékání.

Závěr: Respondenti připouštěli, že tento vliv je možný a zdá se být poměrně logický, nicméně s určitostí se k hypotéze nevyjadřovali. Hypotéza tedy **nebyla vyvrácena**.

2.5 Shrnutí výzkumu a doporučení

Provedený výzkum do značné míry potvrdil závěry plynoucí z teorií kulturních dimenzí Geerta Hofstedeho a Fonsa Trompenaarse. Potvrdil tak některé rozdíly české a finské kultury. Výzkum se zaměřil na čtyři hlavní oblasti, v nichž se kulturní odlišnosti mohou projevovat, a to:

- Verbální a neverbální komunikace
- Životní styl
- Rodinný život
- Vztah k pravidlům a hodnoty

VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Rozdíly v této sféře jsou poměrně patrné a všimli si jich všichni respondenti. Finové jsou uzavřenější, navázat první kontakt může být pro Čecha složitě. Je nutné si uvědomit, že prvotní zdrženlivost až odtahitost Finů při konverzaci není daná jejich nezájmem nebo znuděností, ale jejich zvyky. Na první schůzku nebo kontakt je tedy vhodné se důkladně připravit a nepropadat nervozitě. Nervózní Češi mají podle Finů tendenci vzdalovat se probírané záležitosti, vyjadřovat se nepřesně a přeskakovat mezi tématy. Takový přístup Finové neocení. Finové neočekávají formální a zdvořilostní komunikaci, je dobré se jí vyvarovat. To, co Češi vidí jako slušné vyjadřování, považují Finové za velmi formální a zkosnatělé. Oslovovat někoho a nechat se oslovovat tituly a funkcemi je ve finských očích vnímáno spíše negativně. Pauzy v mluvené komunikaci Finů není vhodné prokládat nebo uměle vyplňovat. Čechům jsou sice velice nepříjemné a mají obvykle nutkavou potřebu je překlenout, nicméně Finové tento přístup nesdílí. Čech udělá na Fina lepší dojem, pokud se udrží a nebude se snažit ticho rozbíjet zdvořilostní konverzací. Na paměti bychom měli mít i skutečnost, že přímý a nepřetržitý oční kontakt může Finy přivádět do rozpaků, stejně jako nám přirozená interpersonální vzdálenost. Budete-li stát o trochu dále, než je pro vás obvyklé a pohledem přirozeně pohybovat, bude se váš finský protějšek cítit mnohem pohodlněji.

ŽIVOTNÍ STYL

V otázce životního stylu se respondenti shodli, že rozdíly existují, ale je nepravděpodobné, že by se Čechovi, respektive Finovi nepodařilo rychle se s praktikami druhé kultury sžít. V rámci této oblasti je nejdůležitější upravit svou přípravu a očekávání v pracovním nebo obchodním styku. Ze všeho nejdůležitější je na setkání s Finy dorazit vždy s předstihem (neocenit uspěchaný dojem), řádně připravení a střídavě upravení. Je nutné být ve střehu od samého začátku, Finové jdou rovnou k věci a nemají ve zvyku se opakovat. Pokud obdržíte pozvání do sauny, přijměte ho, jelikož to znamená, že vás kolega nebo obchodní partner chce blíže poznat. Očekávat můžete debatu ve vztahu k vašemu společnému zaměstnání nebo obchodnímu zájmu, ale je možné, že Fin nebude chtít probírat přímo konkrétní pracovní situaci.

Finové jsou mnohem více zaměřeni na udržování rovnováhy mezi svým soukromým a pracovním životem a převládá u nich postoj, že pracují proto, aby mohli žít, tedy být s rodinou, jet na dovolenou nebo si zasportovat. Nelze od nich očekávat, že se budou bez okolků vzdávat svého volného času ve prospěch práce. Pokud nastane situace, kdy Fin

musí věnovat část svého volného času práci, očekává za to náležité ohodnocení nebo kompenzaci, čímž rozhodně nemyslí veřejnou pochvalu, ale odpovídající finanční částku.

Pozvání na návštěvy, večírky a večere k někomu domů je mezi Finy běžné. Dostane-li se vám pozvání, očekává se od vás přibližně to samé jako v Česku – přijít včas, přinést dárky nebo část občerstvení v závislosti na vzájemné domluvě. Jediný rozdíl je, že Finům by mohlo připadat zvláštní, pokud byste se nezapojili do příprav. Vždy nabídněte pomoc hostitelům a očekávejte, že ji přijmou.

RODINNÝ ŽIVOT

Rodinný život se tolik na první pohled neliší. Rodiny bývají zhruba stejně velké, domy a byty jsou svým uspořádáním a velikostí obdobné. Rozdílný je přístup k výchově malých dětí, které mají mnohem větší volnost v sebevyjadřování, než jakou obvykle poskytují čeští rodiče svým potomkům. Vztah finských rodičů k dětem je v jejich útlém věku benevolentnější než český přístup, naopak v pozdějších letech je vedou mnohem důsledněji k samostatnosti. Finové obvykle opouští domácnost rodičů s dosažením zletilosti a je běžné, že se stěhují i několik set kilometrů daleko. Rodinné vztahy ve Finsku se tedy Čechům mohou jevit slabší než jejich vlastní.

Finové o rodině zdaleka nemluví tolik jako Češi, což je do jisté míry dáno i tím, že obvykle nežijí v takové blízkosti. Pokud o „rodině“ mluví, počítají do širší rodiny méně osob než Češi.

VZTAH K PRAVIDLŮM A HODNOTY

Pro Čechy může být s podivem, jak nesměle a ostýchavě Finové hovoří o vlastní zemi. Nenechte se zmást jejich vyjadřováním. Finové jsou si dobře vědomí kvalit a četných předností své země, jen si připadají, že mluvit o nich před cizinci by bylo vychloubačné. Pokud před vámi budou svou zemi nebo cokoli s ní spojeného kritizovat, není nutné jim jejich slova vyvracet je chlácholit, rozhodně však není dobré je v kritice následovat.

Finové vidí a chápou pravidla jinak než Češi. Společenské normy, pravidla, zákony a zákazy přijímají mnohem pozitivněji než Češi. Český přístup vnímání pravidel a pravdy v situačním kontextu je pro Finy těžko přijatelný. To, co my vnímáme jako opodstatněné jednání v daném kontextu, vnímají Finové jako porušování pravidel. Zvláště v pracovním a obchodním kontaktu Finové tento přístup vyhodnotí jako výrazný varovný signál v otázce

vaší důvěryhodnosti. To, co Fin řekne a ústně odsouhlasí, považuje pro sebe za závazné a od vás očekává stejný přístup.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo nalézt česko-finské a finsko-české kulturní rozdíly a na jejich základě definovat vzájemné kulturní standardy. Dříve než mohlo dojít k naplnění hlavního cíle, bylo nutné projít dílčími kroky, a to seznámit čtenáře s Finskem a všemi aspekty, které ovlivňují jeho kulturu. Finsko, jeho prostředí, obyvatelé a zvyky nejsou Čechům tolik známé v porovnání s některými jinými evropskými zeměmi. Příčinou je především odlehlá geografická poloha Finska. Druhým dílčím krokem bylo představení kultury, a to nejen samotného pojmu, ale i přímo kultury finské. Jistý prostor byl věnován obecné definici kultury a jejím jednotlivým subjektům, nicméně důraz byl kladen především na představení jednotlivých elementů přímo v souvislosti s Finskem. Díky tomu, že pasáže o prvcích kultury byly pojaty konkrétně, měla autorka možnost definovat hypotézy pro budoucí výzkum.

Stěžejní část, na níž mohl být následně vystavěn celý výzkum, je složena z detailního popisu nejvýznamnějších přístupů zabývajících se kulturními rozdíly mezi národy. Představeny byly výzkumy kulturních dimenzí v teoriích Geerta Hofstedeho i Fonsa Trompenaarse. Každá z jejich kulturních dimenzí byla krátce představena v teoretické rovině, nicméně autorka kladla důraz na srovnání Česka a Finska v každém z jednotlivých pohledů. V této části práce si již čtenář má být schopen uvědomovat poměrně zřetelně vzájemné rámcové rozdíly.

Samotný výzkum byl založen na metodologii německého psychologa Alexandra Thomase. Odehrál se formou hloubkových rozhovorů s více než dvěma desítkami respondentů, Čechů i Finů, kteří disponovali hlubší znalostí opačné kultury. Největší část respondentů tvořili účastníci a absolventi výměnných studijních pobytů, nicméně spektrum bylo relativně široké co do věku, povolání či způsobu a délky kontaktu s druhou kulturou. I díky této pestrosti měla autorka možnost nahlédnout vně studijní prostředí, jak směrem do profesní sféry, tak směrem do soukromí a rodinného života.

Výzkum z velké části potvrdil závěry, ke kterým ve svých teoretických pracích dospěli Hofstede i Trompenaars. Z analýzy výsledků výzkumu vyvstaly čtyři hlavní skupiny kulturních odlišností (verbální a neverbální komunikace, životní styl, rodinný život, vztah k pravidlům a hodnoty), tedy kulturní standardy a několik desítek jednotlivých vzájemných odlišností.

Rozdíly ve verbální a neverbální komunikaci byly zjevné všem respondentům a zmiňovali je většinou sami a na počátku rozhovorů. Je tedy vysoce pravděpodobné, že každý česko-finský společenský kontakt se bude potýkat s jiným přístupem Čechů a Finů v této oblasti. Finský přístup je za všech okolností přímý a v případě obchodního jednání nebo školního projektu je podložen předchozí přípravou. Finové vyžadují konkrétní a střídou debatu, které často předchází vzájemné odsouhlasení agendy. Delší pomlky v mluveném projevu jsou pro Finy přirozené, neoceně snahu hovor oživit dodatečnými otázkami. V neverbální rovině se Finové mohou jevit odtažití, jejich přirozená mezilidská vzdálenost při hovoru je větší, než na jakou jsme zvyklí v Česku. Je vhodné mít na paměti, že nepřerušovaný oční kontakt považují Finové za nepříjemný, působí na ně až jako jistá forma nátlaku.

Životní styl v obou zemích je odlišný, tato odlišnost ale nepředstavuje velkou překážku. Finové jsou mnohem více zaměřeni na udržování rovnováhy mezi profesním a soukromým životem. Ve srovnání s Čechy nespojují svou profesní úspěšnost s podáváním nadstandardních výkonů, přidělenou práci více konfrontují s jejich časovými možnostmi a případně zadávané úkoly předělávají tak, aby byly v daném časovém rozmezí zvládnutelné. Český pohled na přesčasy jako na běžnou součást profesního života nechápou. Finové často popisují Čechy jako uspěchané až uštvané, kladoucí nízký důraz na zdravý životní styl.

Rodinný život Finů nese hodně společných prvků s rodinným životem Čechů. Největší rozdíl je v přístupu rodičů k potomkům. V nízkém věku mají děti mnohem více volnosti, což se z českého pohledu jeví jako nedostatečná výchova, naopak později jsou mladí Finové vedeni k mnohem vyšší samostatnosti, a to podstatně dříve, než je běžné v Česku. Finští potomci jsou v celospolečenském pohledu připraveni opustit rodinné zázemí a začít žít samostatně v osmnácti nebo devatenácti letech.

Finové ctí pravidla výrazně důsledněji než Češi, jelikož nemají tendenci přizpůsobovat je aktuální situaci. Pro kreativní výklad právních norem u nich nenaleznete pochopení. Je otázkou cti a morálky pravidla následovat, jelikož ta jsou vnímána jako systém, který má společnosti pomáhat, aby se stávala lepší. Negativní pohled na regulaci není příliš finský. Se cti a pravidly souvisí další finská vlastnost – váha mluveného slova a především ústního slibu má pro Finy stejně závazný charakter jako dohody psané.

Vzájemné odlišnosti jsou podloženy citacemi nebo situačními popisy, které dobře ilustrují každou takovou situaci. Součástí výzkumu bylo rovněž ověřování hypotéz vytvořených

na základě představených prvků finské kultury. Respondenti byli dotazováni na vliv konceptu sisu a šest dalších hypotéz. Jediná hypotéza, u níž byla vyvrácena její platnost, se týkala dopadu finštiny na postoj k vlastnictví.

Na základě identifikovaných rozdílů jsou na konci výzkumu vytvořena krátká doporučení ve smyslu toho, co očekávat a jak se chovat při kontaktu s finskými občany. Autorka věří, že zjištěné skutečnosti a uvedená doporučení shledají čtenáři přínosnými pro vzájemný česko-finský kontakt a že svou prací napomohla porozumění vzájemných kulturních rozdílů.

Seznam knižních zdrojů

- GULLOVÁ, Soňa. *Mezinárodní obchodní jednání a diplomatický protokol*. Praha: Grada Publishing, 2011. 256 stran. ISBN: 978-80-247-3777-5.
- HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace – Software lidské mysli – Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 stran. ISBN: 80-86131-70-X.
- JUTIKKALA, Eino a PIRINEN, Kauko. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 408 s. ISBN 80-7106-406-8.
- MACIONIS, John J. *Sociology*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 2007. 716 stran. ISBN: 0-536-25519-9. strana 60
- NOVÝ, Ivan a kol. *Interkulturální management – Lidé, kultura a management*. Praha: Grada Publishing, 1996. 144 stran. ISBN: 80-7169-260-3.
- NOVÝ, Ivan a SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2005. 320 stran. ISBN: 80-7261-121-6.
- PRŮCHA, Jan a KANSANEN, Pertti. *Školní vzdělávání ve Finsku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 137 stran. ISBN: 978-80-246-3184-4.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2010. 200 stran. ISBN: 978-80-247-3069-1.
- ŠRONĚK, Ivan. *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2001. 168 stran. ISBN: 80-247-0012-3.
- ŠTRACH, Pavel. *Mezinárodní management*. Praha: Grada Publishing, 2009. 167 stran. ISBN: 978-80-247-2987-9.
- THOMAS, Alexander, KINAST, Eva-Ulrike a SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Handbook of Intercultural Communication and Cooperation*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010. 2. vydání. ISBN: 978-3-647-40327-4.
- World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2016–2017*. Geneva: World Economic Forum, 2016. 400 stran. ISBN-13: 978-1-944835-04-0.

Seznam ostatních zdrojů

- ALHO, Olli. *A guide to Finnish customs and manners*. Verze z března 2010. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/a-guide-to-finnish-customs-and-manners/>
- AON. *2017 Risk Maps - Aon's guide to Political Risk, Terrorism & Political Violence*. Verze z r. 2017. In: *Aon.com* [online]. Dostupné z: <http://www.aon.com/2017-political-risk-terrorism-and-political-violence-maps/pdfs/2017-Aon-Risk-Maps-Report.pdf>
- ASPLUND, Anneli a METTOMÄKI, Sirkka-Liisa. *KALEVALA: THE FINNISH NATIONAL EPIC*. Verze z r. 2017. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/kalevala-the-finnish-national-epic/>
- BRANCH, Hannele. *Where does Finnish come from?*. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/where-does-finnish-come-from/>
- Business Insider Nordic. *30% of Finns are affected by alcoholism - and cutbacks are making it increasingly difficult to get treatment*. Verze z 12. 08. 2016. In: *Nordic.businessinsider.com* [online]. [cit. 03. 03. 2018]. Dostupné z: <https://nordic.businessinsider.com/alcoholism-finland-2016-8>
- Central Intelligence Agency. *The World Factbook – Finland*. Verze z 30. 01. 2018. In: *Cia.gov* [online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fi.html>
- Commisceo Global. *Award-Winning Culture Guides – Finland Guide*. In: *Commisceo-global.com* [online]. Dostupné z: <https://www.commisceo-global.com/country-guides/finland-guide>
- CURTET, Pauline. *In Finland, metal music rocks churches*. Verze z března 2013. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/in-finland-metal-music-rocks-churches/>
- DEMANT, Jakob a TÖRRÖNEN, Jukka, 2011. *Changing Drinking Styles in Denmark and Finland. Fragmentation of Male and Female Drinking Among Young Adults*. Substance use & misuse. Vol. 46, No. 10 (July 2011). ISSN: 10826084. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=63201905&lang=cs&site=eds-live>

- EKENBERG, Stefan. *Indigenous peoples and rights*. Verze z roku 2008. In: *Diva-portal.org* [online]. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:995160/FULLTEXT01.pdf>
- ENADER, H. a HENRIKSSON, M. I. *Finland – Earliest peoples*. In: *Britannica.com* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Earliest-peoples>
- ENADER, H., HENRIKSSON, M. I. a SANDVIK, G. *Finland – Finland under Swedish rule*. In: *Britannica.com* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Finland-under-Swedish-rule>
- Eurostat. *Area by NUTS 3 region, total area*. Verze z 18. 12. 2017. In: *Appsso.eurostat.ec.europa.eu* [online]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-115325_QID_-34622DC9_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;UNIT,L,Z,0;LANDUSE,L,Z,1;INDICATORS,C,Z,2;&zSelection=DS-115325INDICATORS,OBS_FLAG;DS-115325LANDUSE,TOTAL;DS-115325UNI
- Eurostat. *File:Unemployment rates, seasonally adjusted, December 2017 (%) F2.png*. Verze z 06. 02. 2018. In: *Ec.europa.eu* [online]. Dostupné z: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rates,_seasonally_adjusted,_December_2017_\(%25\)_F2.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rates,_seasonally_adjusted,_December_2017_(%25)_F2.png)
- Finnish National Agency for Education. *Basic Education*. In: *Oph.fi* [online]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system/basic_education
- Finnish National Agency for Education. *Education Policy*. In: *Oph.fi* [online]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system_education_policy
- Finnish National Agency for Education. *Higher Education*. In: *Oph.fi* [online]. Dostupné z: http://www.oph.fi/english/education_system/higher_education
- FORSELL, Tuomas a ROSENDHAL, Jussi. *Finnish president says joining NATO would require referendum*. Verze z 30. 10. 2017. In: *Reuters.com* [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-finland-nato/finnish-president-says-joining-nato-would-require-referendum-idUSKBN1CZ2K6>
- GIMBEL, Jared. *All About The Finnish Language: A Brief Guide For Beginners*. Verze z roku 2017. In: *Iwillteachyoulanguage.com* [online]. Dostupné z: <https://www.iwillteachyoulanguage.com/finnish-language/>

- Going Global. *Finland Career Guide 2006: Cultural Advice*. Verze z roku 2006. In: *Search-proquest-com.zdroje.vse.cz* [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/219483519?accountid=17203>
- Hofstede Insights. *Country Comparison, Czech Republic & Finland*. Verze z roku 2018. In: *Hofstede-insights.com* [online]. Dostupné z: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/czech-republic,finland/>
- HUHTANEN, Petri a TIGERSTED, Christoffer, 2012. *Women and young adults suffer most from other people's drinking*. Drug and alcohol review. Vol. 31, No. 7 (November 2012). ISSN: 0959-5236. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=83167553&lang=cs&site=eds-live>
- JÄRVENPÄÄ, Robert. *Culture of Finland*. In: *Everyculture.com* [online]. Dostupné z: <http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Finland.html>
- JYRKIÄINEN, Jyrki. *Finland – Media Landscape*. Verze z r. 2018. In: *Medialandscapes.org* [online]. Dostupné z: <https://medialandscapes.org/country/pdf/finland>
- Kiasma. *About Kiasma*. In: *Kiasma.fi* [online]. Dostupné z: <http://kiasma.fi/en/about-kiasma/>
- KINNUNEN, Terhi. *In Finland, heavy metal music moves the masses, even in church; Acceptance of music style gives the message its okay to be loud*. Verze z 17. 09. 2008. In: *The Vancouver Sun* [tisk]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/243834978?accountid=17203>
- KORHONEN, Sami, H.E. *Causalities in the Winter War*. Verze z r. 2006. In: *Winterwar.com* [online]. Dostupné z: <http://www.winterwar.com/War%27sEnd/casualti.htm>
- KORPELA, Jukka. *The Finnish language*. Verze z 28. 05. 2014. In: *Jkorpela.fi* [online]. Dostupné z: <http://jkorpela.fi/Finnish.html>
- KORPELA, Salla. *Finnish Church aims to be down-to-earth*. Verze z roku 2015. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/finnish-church-aims-to-be-down-to-earth/>
- MAGNUSSON, Jon B. *The Only Place in the World Where Sea Level Is Falling, Not Rising*. Verze z 07. 08. 2017. In: *Slate.com* [online]. Dostupné z: http://www.slate.com/articles/health_and_science/science/2017/08/why_sea_level_is_falling_in_finland_and_sweden.html

- MÄKELÄ, Pia, TIGERSTED, Christoffer a MUSTONEN, Heli, 2012. *The Finnish drinking culture: Change and continuity in the past 40 years*. Drug and alcohol review. Vol. 31, No. 7 (November 2012). ISSN: 0959-5236. strany 829 – 830. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=83167557&lang=cs&site=eds-live>
- Ministry of the Environment. *Everyman's right – Legislation and Practice*. Verze z 31. 05. 2017. In: *Ym.fi* [online]. Dostupné z: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B595923BE-007D-4405-B69C-1748A02055EF%7D/57650>
- NEUMANN, J. a LINDGRÉN, S., 1979. *Great Historical Events That Were Significantly Affected by the Weather: 4, The Great Famines in Finland and Estonia, 1695–97*. Bulletin American Meteorological Society. Vol. 60, No. 7 (July 1979). strany 775 – 778. ISSN 0003-0007. Dostupné z: [https://doi.org/10.1175/1520-0477\(1979\)060<0775:GHETWS>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1175/1520-0477(1979)060<0775:GHETWS>2.0.CO;2)
- NORROS, Mikko a BRADY, Joe. *Bare facts of the sauna*. Verze z května 2009. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/life-society/bare-facts-of-the-sauna/>
- OECD. *Compare your country – PISA 2015 – Finland*. In: *Compareyourcountry.org* [online]. Dostupné z: <http://www.compareyourcountry.org/pisa/country/FIN?lg=en>
- OECD. *Finland - Economic forecast summary*. Veze z listopadu 2017. OECD Economic Outlook, Vol. 2017 Issue 2. In: *Oecd.org* [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/eco/outlook/economic-forecast-summary-finland-oecd-economic-outlook.pdf>
- OECD. *PISA 2015 Results in Focus*. Verze z roku 2018. In: *Oecd.org* [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
- ÖSTERBERG, Esa a MÄKELÄ, Pia. *Alcohol use in Finland*. Verze z 12. 10. 2009. In: *Paihdelinkki.fi* [online]. Dostupné z: <https://www.paihdelinkki.fi/en/info-bank/articles/alcohol/alcohol-use-finland>
- Perussuomalaiset. *Finns Party – In English*. Verze 2017. In: *Perussuomalaiset.fi* [online]. Dostupné z: <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/>
- Reporters Without Borders. *2017 World Press Freedom Index*. In: *Rsf.org* [online]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/ranking>

- Reporters Without Borders. *Finland – Outsted from the top*. In: *Rsf.org* [online]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/finland>
- Research Centre of Wales. *Sami in Finland*. In: *Uoc.edu* [online]. Dostupné z: <https://www.uoc.edu/euromosaic/web/document/sami/an/i1/i1.html>
- SADVIK, G. a HENRIKSSON, M. I. *Finland – Autonomous grand duchy*. In: *Britannica.com* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/Finland-under-Swedish-rule-ref26089>
- SCHULTZ, Teri. *Finland debates joining NATO despite Russian warnings*. Verze z 09. 10. 2017. In: *Dw.com* [online]. Dostupné z: <http://www.dw.com/en/finland-debates-joining-nato-despite-russian-warnings/a-4087913>
- SILTALA, Juha, 2006. *NATIONAL REBIRTH OUT OF YOUNG BLOOD - Sacrificial fantasies in the Finnish Civil War, 1917 – 1918*. Scandinavian journal of history, Vol. 31, No 3/4 (September 2006). Taylor & Francis. ISSN 0346-8755. strany 290 – 307. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=23311586&lang=cs&site=eds-live>
- SINKKONEN, Jari, 2013. *The Land of Sauna, Sisu, and Sibelius – An Attempt at a Psychological Portrait of Finland*. International journal of applied psychoanalytic studies, Vol. 10, No. 1 (březen 2013). ISSN: 17423341. strany 49 - 52. Dostupné z: 10.1002/aps.1340
- STENGER, Wif. *Sisu, sauna, Sibelius and heavy metal, too*. Verze z ledna 2015. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/sisu-sauna-sibelius-and-heavy-metal-too/>
- STOLLER, Eleanor P., 1996. *Sauna, Sisu and Sibelius: Ethnic Identity among Finnish Americans*. The Sociological Quarterly, vol. 37, no. 1 (1996). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4121307>
- Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkko. *Kirkkoon kuuluu 71 prosenttia väestöstä*. Verze z 15. 01. 2018. In: *Evl.fi* [online]. Dostupné z: <https://evl.fi/uutishuone/tiedotteet/-/items/item/17504/Kirkkoon+kuuluu+71+prosenttia+vaestosta>
- TAYLOR, John M., 2010. *Mannerheim Draws Lines in the Snow*. MHQ : The Quarterly Journal of Military History, Vol. 22, No. 3 (Spring 2010). ISSN 1040-5992.

- Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/223674278?accountid=17203>
- The Association of Finnish Local and Regional Authorities. Finnish municipalities and regions. Verze z 16. 02. 2017. In: Localfinland.fi [online]. Dostupné z: <https://www.localfinland.fi/expert-services/finnish-municipalities-and-regions>
 - The Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2017 – Free speech under attack*. Verze z r. 2018. In: *Eiu.com* [online]. Dostupné z: http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2017.pdf&mode=wp&campaignid=DemocracyIndex2017
 - The Editors of Encyclopaedia Britannica. *SAMI people*. In: *Britannica.com* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Sami>
 - Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2017*. Verze z 21. 02. 2018. In: *Transparency.org* [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
 - Transparency International. *Europe and Central Asia: More civil engagement needed*. Verze z 21. 02. 2018. In: *Transparency.org* [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/europe_and_central_asia_more_civil_engagement
 - Visit Finland. *Join the Finns in the sauna*. In: *Visitfinland.com* [online]. Dostupné z: <http://www.visitfinland.com/article/join-the-finns-in-the-sauna/>
 - WEAVER, James. *Now trending globally: Finnish metal music*. Verze z června 2015. In: *Finland.fi* [online]. Dostupné z: <https://finland.fi/arts-culture/now-trending-globally-finnish-metal-music/>
 - WEIBULL, J., LARSON, S. R. a kol. *Finland – The postwar period*. In: *Britannica.com* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Finland/The-postwar-period>
 - WIRNITZER, Jan. *Finové našli recept na propagandu. Těží ze vzdělání místo vyvracení fám*. Verze z 12. 03. 2017. In: *Idnes.cz* [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/finsko-obrana-ruska-propaganda-dmc/zahranicni.aspx?c=A170306_114446_zahranicni_jw
 - WOOD, Jessica. *A Glimpse at Finland's Love Affair with Heavy Metal*. In: *Theculturetip.com* [online]. Dostupné z:

<https://theculturetrip.com/europe/finland/articles/a-glimpse-at-finlands-love-affair-with-heavy-metal/>

- World Health Organisation. *Global status report on alcohol and health 2014 – Czech Republic*. Verze z roku 2014. In: *Who.int* [online]. Dostupné z: http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/profiles/cze.pdf
- World Health Organisation. *Global status report on alcohol and health 2014 – Finland*. Verze z roku 2014. In: *Who.int* [online]. Dostupné z: http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/profiles/fin.pdf
- Zákon č. 114/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny, § 63 Přístup do krajiny. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114/zneni-20180101#Top>
- Zastupitelský úřad ČR v Helsinkách (Finsko). *Finsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Verze z 5. 6. 2017. In: *Businessinfo.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/finsko-zakladni-charakteristika-teritoria-17992.html>

Seznam obrázků

- Obrázek 1: Mapa Finska, strana 5
- Obrázek 2: Schéma vzdělávacího systému, strana 26
- Obrázek 3: Hofstedeho „cibulový“ diagram, strana 39
- Obrázek 4: Grafické znázornění průběhu kulturního šoku, strana 52
- Obrázek 6: Universalismus vs. Partikularismus, srovnání Česko vs. Finsko, strana 59
- Obrázek 7: Individualismus vs. Komunitarismus, srovnání Česko vs. Finsko, strana 60
- Obrázek 8: Neutralita vs. Emocionálnost, srovnání Česko vs. Finsko, strana 60
- Obrázek 9: Specifický vs. Difuzní přístup, srovnání Česko vs. Finsko, strana 61
- Obrázek 10: Výkon vs. Status, srovnání Česko vs. Finsko, strana 62
- Obrázek 11: Interní vs. Externí orientace, srovnání Česko vs. Finsko, strana 63
- Obrázek 12: Pohlaví, strana 73
- Obrázek 13: Věková struktura, strana 73

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Základní makroekonomické ukazatele za 5 let, strana 25
- Tabulka 2: Přehled jednotlivých dimenzí a jejich hlavních projevů podle Trompenaarse, strana 63
- Tabulka 3: Respondenti, strana 70
- Tabulka 4: Vzájemné rozdílné, překvapivé a kolizní situace, strana 75